NİHAYET

SAYI 76 | NİSAN 2021 | FİYATI 17 TL | KKTC 22 TL | AVRUPA 10€

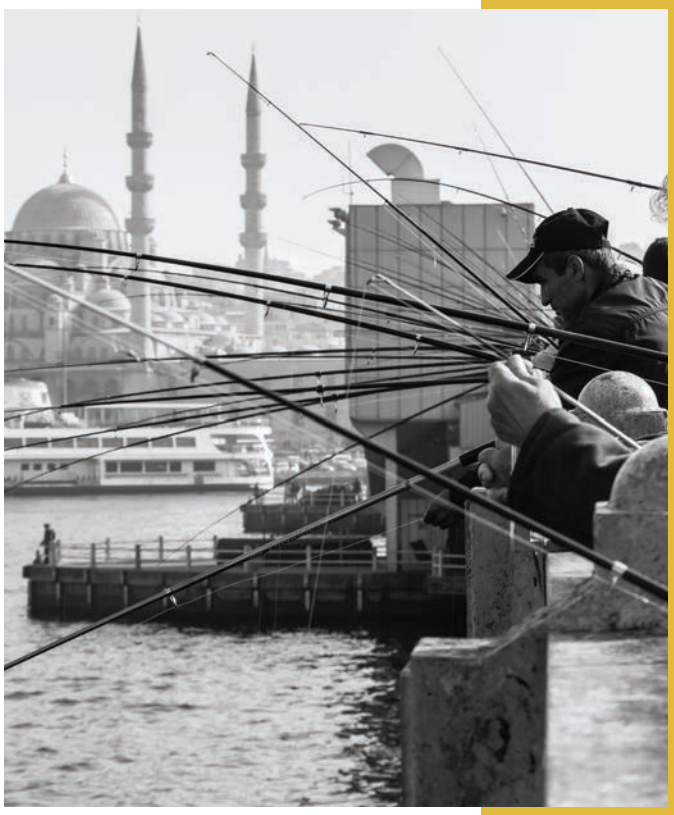
9 772149 036004

DOSYA

Bir Türkiye Minyatürü

Eminönü

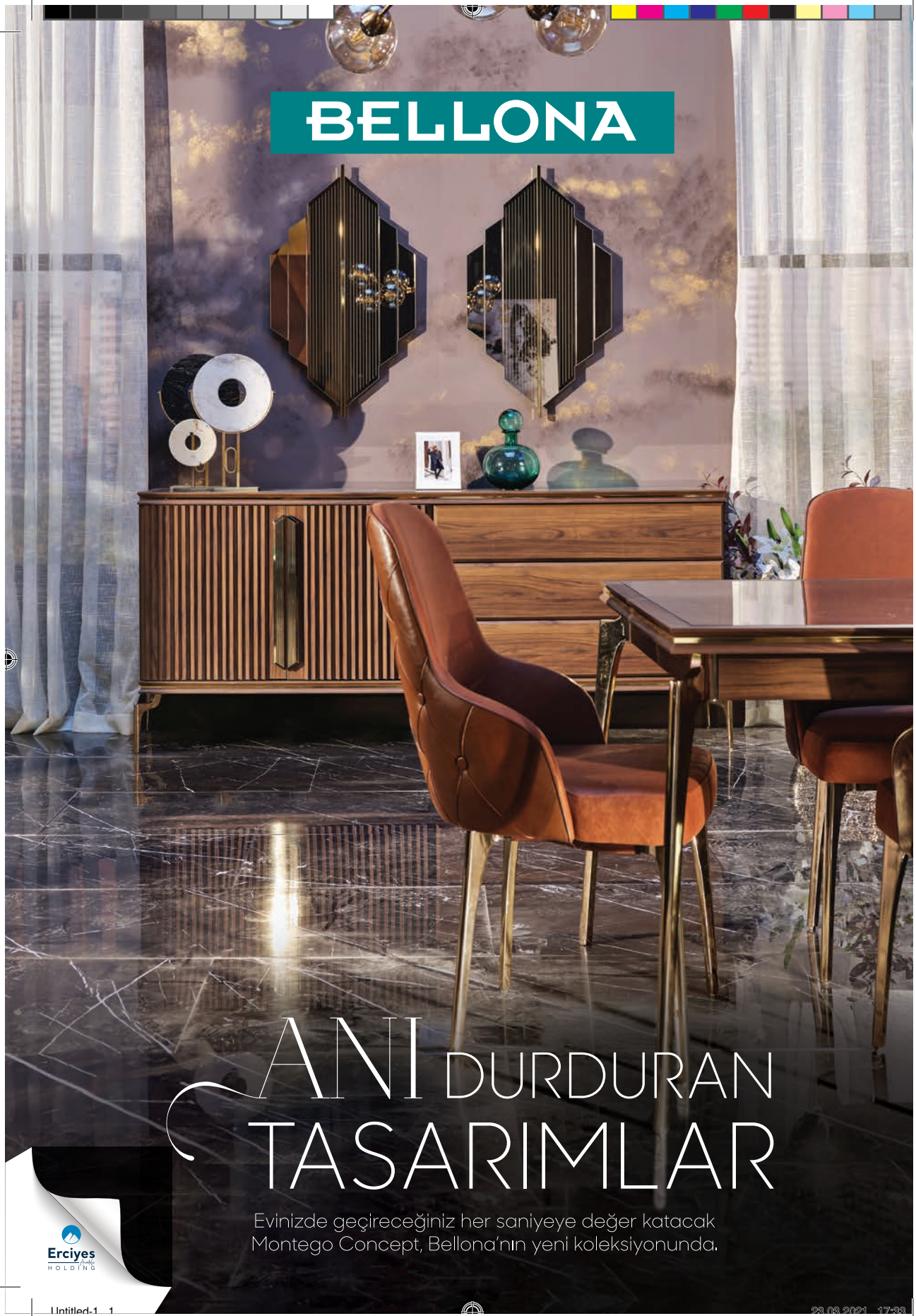
Mehmet Genç ve Sanata Dönüşen Tarihçilik
Mustafa Özel

Şehir ve Şehir Cerrahı
Mehmet Öğün

Roman ve Mekânsal Hafıza İlişkisi Bağlamında Eminönü
Ebru Burcu Yılmaz

Masallar Hayatın Simülasyonu
Judith Malika Liberman

NİHAYET | Sayı 76 | NİSAN 2021 | Fiyatı 17 TL | KKTC 22 TL | AVRUPA 10 € | www.nihayet.com

Untitled-1 1
23.08.2021 17:33

BİR TÜRKİYE MİNYATÜRÜ

EMİNÖNÜ

Yeşilçam filmlerinin bir yerinde bir vapur mutlaka Sirkeci'ye yanaşır, kahramanımız Galata Köprüsü'nden geçer, avarelik yapmak isteyen kahraman Yeni Cami'nin önünden yürür. Galata Köprüsü'nün göründüğü, Süleymaniye'nin arkadan belirdiği de vakidir. Yönetmenlerin bizi, olayın İstanbul'da geçtiğine ikna etmek için Eminönü'ne ihtiyaçları vardır. Cumbalı evler, Arnavut kaldırımları, zarif minareler başka şehirlerde de bulunur. Ama denizin şaheser camilerle, vapurların insan kalabalıklarıyla, klasiğin art nouveau ile, dahası kaosun kozmosla kesiştiği yer Eminönü'nden başkası olamaz. Haydi söyleyelim: Türkiye'de de dünyada da.

Eminönü (biz Eminönü derken, çoğu kez Sirkeci civarını kastederiz), saltanatlı yapıları dikkate alındığında, mirasın korunması bağlamında gündemimizdedir. Belediyeciler için herhâlde trafik, işporta tezgâhları ya da dükkân düzenlemeleri öne çıkar. Mimarlar içinse bir laboratuvardır. Bütün bunları ve daha fazlasını Eminönü'nde buluruz aslında. Soylu olanla, soylulaştırılmaya çalışılan, köklü olanla lümpen olan Eminönü cangılında karşılaşırlar. İnsan tipleri açısından da durum farksızdır. Bilgesi, arsızı, kaçağı, göçmeni, yerlisi, turisti, zevklisi, zevksizi, paralısı, parasızı... herkesi ilgilendiren bir şeyi bulabiliriz orada. Sahilden içeriye girdikçe sürprizler artar. Dolma kalem tamircileri, han bekçileri, en iyi kebapçılar, tespih ustaları, baharatçılar, hasılı, insan eliyle üretilmiş en rafine, en kaba, en şık, en çakma nesneleri bir arada orada buluruz. Keşifler bize duygusal geçişler sunar ve biz insanın ve kültürün farklı temsillerine karşı kendimizi savunmasız buluruz. Erken modernlerin yüz elli sene önce Paris'in pasajlarında ve sokaklarında yaşadıkları keşif ve seyir heyecanı, burada hâlâ yaşanabilir.

Bu sayımızda, bu müstesna yere farklı açılardan bakıyoruz. Çok kıymetli isimler, bizim için Eminönü'nü tartıştı, okudu. Kurgulanmaya direnen, gelenekle modern olanı harmanlayan, bu sebeple de ilham vermeyi sürdüren Eminönü, aynı zamanda bize, ülkemize en çok benzeyen yer olabilir. Türkiye'yi, bir de Eminönü'ne bakarak görmeye çalıştık. İyi okumalar.

Ahmet Murat

DİKİLİR KÖPRÜ ÜZERİNE, KEYİFLE SEYREDERİM HEPİNİZİ. KİMİNİZ KÜREK ÇEKER, SUYA SUYA; KİMİNİZ MİDYE ÇIKARIR DUBALARDAN; KİMİNİZ DÜMEN TUTAR MAVNALARDA; KİMİNİZ ÇİMACIDIR HALAT BAŞINDA; KİMİNİZ KUŞTUR, UÇAR, ŞAİRANE; KİMİNİZ BALIKTIR, PIRIL PIRIL; KİMİNİZ VAPUR, KİMİNİZ ŞAMANDIRA; KİMİNİZ BULUT, HAVALARDA; KİMİNİZ ÇATANADIR, KIRDIĞI GİBİ BACAYI, ŞIP DİYE GEÇER KÖPRÜNÜN ALTINDAN; KİMİNİZ DÜDÜKTÜR, ÖTER; KİMİNİZ DUMANDIR, TÜTER; AMA HEPİNİZ, HEPİNİZ... HEPİNİZ GEÇİM DERDİNDE. BİR BEN MİYİM KEYİF EHLİ İÇİNİZDE? BAKMAYIN, GÜN OLUR, BEN DE BİR ŞİİR SÖYLERİM BELKİ SİZLERE DAİR; ELİME ÜÇ BEŞ KURUŞ GEÇER; KARNIM DOYAR BENİM DE. (ORHAN VELİ)

Dosya /

Bir Türkiye Minyatürü EMİNÖNÜ

İçindekiler

32

Eminönü'nün İstikbali İstanbul'un İstikbali

SEMİH AKŞEKER

38

Ekonomik Üretime Eminönü'nden Direnmek

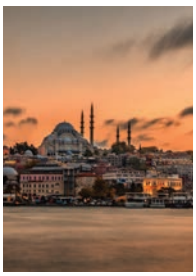
FARUK TAŞÇI

44

Otogarlar Yer Değiştirdi, Nakliyeciler Orada Kaldı

CİHAN AKTAŞ

50

Süleymaniye'yi Seyretmek

AHMET MURAT

NİHAYET | YIL:6 | SAYI:76

İmtiyaz Sahibi
Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş adına
Mustafa Albayrak

Ahmet Murat Özel
Genel Yayın Yönetmeni

Kübra Kuruali Yaşar
Yazı İşleri Şefi

Merve Akbaş
Ümit Aksoy
Editör

Dilara Yabul İşleyen
Yazı İşleri

Saliha Şişman
Son Okuma

Burhan İstenci
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Harun Tan
Kreatif Direktör

Simurg Interdisciplinary Studio
Tasarım

Metin Taha Yılmaz
Tasarım Uygulama

S. Burak Manav
Sosyal Medya

Abdullah Hanönü
Reklam Genel Müdürü

Ziya Kadam
Reklam Genel Müdür Yardımcısı

Reklam
0212 467 67 17

Özcan Ural
Satın alma ve Baskı Müdürü

Baskı

12 **Judith Malika Liberman** Masallar Hayatın Simülasyonu

16 **Beyza Karakaya** Ebeveynliğin Yeniden İcadı

20 **Mustafa Olgun** Rastlaşmalar / Myanmar

24 **Mehmet Öğün** Şehir ve Şehir Cerrahı

54 **Ebru Burcu Yılmaz** Roman ve Mekânsal Hafıza İlişkisi Bağlamında Eminönü

70 **Mustafa Uçurum** Yunus Diye Göründüm

74 **Şahzâde Şenay** Pakistan'da Çay Seramonisi

78 **Elvida Ünal** Çinli Nasreddin Hoca

92 **Zeynep Karaca** Varda'nın Gözünden Varoluşa Dair Anlar

04

Mehmet Genç ve Sanata Dönüşen Tarihçilik

MUSTAFA ÖZEL

62

Bir Adam, İki Yaşam ve Zizekçi Derealizasyon

ESRA ÖZDİL GÜMÜŞ

82

Nâzım Hikmet'in Unutulmuş Anket ve Mülakatları-3

NECATİ TONGA

88

Yirmi İki Mürekkep Damlası Gençler İçin Bir El Rehberi

HALİL SOLAK

96

Sıra Dışı, Gerilimli ve Komik: Gibi

SADIK ŞANLI

100

Srebrenitsa'ya Bakmak

AYBALA HİLÂL YÜKSEL

Birlikte Dağıtım A.Ş.
0212 467 67 17
www.birlikte.com.tr
abone@nihayet.com
Abone-Satış-Dağıtım

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mahallesi 29 Ekim Caddesi İhlas Plaza No.11 A/41
34197 Yenibosna / Bahçelievler / İstanbul
Basım

Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. Samandıra - İstanbul
0216 585 90 00
www.turkuvazmatbaacilik.com
Kurumsal Dağıtım

Maltepe Mah. Fetih Cad. No: 6
Topkapı - Zeytinburnu, İstanbul
0212 467 65 07
www.nihayet.com
iletisim@nihayet.com
İletişim - Yönetim Yeri

Her hakkı mahfuzdur. Dergideki yazı, fotoğraf ve diğer görsellerin izin alınmadan veya kaynak gösterilmeden her türlü ortamda çoğaltılması yasaktır.

albayrak Medya

Mehmet Genç ve Sanata Dönüşen Tarihçilik

Mustafa Özel

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Mehmet Genç, gülümseyen Osmanlı tarihiydi. Osmanlı ve "erken modern" dünya tarihi. Az ve öz yazdı. Çok ve öz konuştu. Meydan yahut salonlarda değil, kuytularda, çay ve kahve eşliğinde, dostlarının kulağına fısıldayarak. Sözleri, onu dinleme talihine erenler için, her geçen gün kıymetlenen birer senetti.

Mehmet Genç, gülümseyen Osmanlı tarihiydi. Osmanlı ve "erken modern" dünya tarihi. Az ve öz yazdı. Çok ve öz konuştu. Meydan yahut salonlarda değil, kuytularda, çay ve kahve eşliğinde, dostlarının kulağına fısıldayarak. Sözleri, onu dinleme talihine erenler için, her geçen gün kıymetlenen birer senetti. Nietzsche'den ilhamla, Osmanlı uçurumunun içine bakmış, uçurum da onun içine bakmış, heyecan içinde hatırlayabildiklerini bize aktarıyordu. Biraz başı dönmüş olmalı ki, ne unvanların peşinde koşuyordu, ne de ilmî bir muhtevası ve iddiası olmayan şişirme tezlerin. Hocası Barkan'ı bile bu yüzden üzmüş olduğunu tahayyül ediyorum. Yoksa asıl başı dönen o değil de topyekûn akademi miydi? Meşhur Temel fıkrasında anlatıldığı gibi, otobanda bir tek o mu doğru istikamette gidiyordu?

Kendisiyle ilk tanışmam, 1978 yılında Ömer Lütfi Barkan Hoca'nın Boğaziçi Üniversitesi'nde verdiği bir derse gelmesiyle olmuştu. 80'lerin ortalarından itibaren kaynaşmaya başladık. Bir tarihçiden sık sık Schopenhauer, Wagner ve Nietzsche isimlerini duymak önce şaşırtıcı gelse de, onun sayesinde bu düşünür ve sanat adamlarını daha yakından tanımaya yöneldim. Anladım

Bu yazıda, yirmi yıl önce "Türkiye'nin İktisadî Modernleşmesi" bağlamında sunduğum bir tebliğin Mehmet Genç tarafından nasıl tenkit ve tashih edildiğini özetlemeye çalışacağım.

ki, Mehmet Genç de onlar gibi felsefe, bilim ve sanatı kaynaştırmak istiyordu. Bir gün Bilim ve Sanat Vakfı'nın başkanı olduğumu duyduğunda gözleri parlamıştı: "Zamanın ruhu galiba bizi de Almanların yüz elli yıl evvelki keşiflerine doğru zorluyor dostum." Takriben yirmi yıl sonra vakfın önayak olmasıyla kurulan İstanbul Şehir Üniversitesi'nin kadrosuna bu yüzden büyük bir coşku ve umutla katılmıştı. Felsefe-bilim-sanat bir tek büyük faaliyete dönüşmeliydi. Bilimsel faaliyet sayesinde tecrübemizin nesnelerini anlayabilsek de, bu yolla edinilen bilincin "aktivasyonu"ancak sanat ve/veya din sayesinde mümkün olabilirdi. Samimi bir mümin olmakla beraber, Wagner'in insanı bu çabasıyla sınıf, ırk, ülke ve hatta dinin üzerine çıkarmasını da önemsiyordu. Bu fikirleri temessül edip onlarla hesaplaşmayan bir dindarlığın fazla bir kıymeti harbiyesi yoktu.

Wagner ve modernleşme

Hocanın vefatını takip eden iki üç gün içinde bu yazıyı dergiye teslim etmem gerektiğinden, sizlerle şöyle bir pazarlık yapmak istiyorum: Mehmet Genç'in tarih görüşünün, yukarıda işaret ettiğim Schopenhauer-Wagner-Nietzsche etkileri bağlamında nasıl bir "kapitalist medeniyet eleştirisine" dönüştüğünü önümüzdeki ay anlatayım. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki, 1848 Dresden direnişinde sosyalistlerle omuz omuza mücadele eden Wagner için modern Avrupa, Hz. İsa zamanındaki "mülk ve para" sevdasına kapılan hasta bir medeniyetti. Peygamber tefecileri nasıl mabedden kovmuşsa bizim de kaba ve bencil iktisadi çıkarları

Hocanın vefatını takip eden iki üç gün içinde bu yazıyı dergiye teslim etmem gerektiğinden, Mehmet Genç'in tarih görüşünün Schopenhauer-Wagner-Nietzsche etkileri bağlamında nasıl bir "kapitalist medeniyet eleştirisine" dönüştüğünü önümüzdeki ay anlatayım.

AVRUPA'NIN MÜSLÜMAN DOĞU İLE TİCARETİNİN TARİHİNE BAKARSAK, DEĞİŞMELERİN HAZIRLIK DÖNEMİNİN BAŞLANGICI SAYILAN 11. ASIRDAN İTİBAREN DİKKATİ ÇEKMEĞE BAŞLADIĞI GÖRÜLÜR. O TARİHE KADAR AVRUPA MÜSLÜMAN DOĞU'YA ESİR, KERESTE, DEMİR GİBİ HAMMADDELER GÖNDERİYOR VE KARŞILIĞINDA SABUN, KÂĞIT, CAM, KUMAŞ GİBİ MAMUL MALLAR SATIN ALIYORDU.

öylesine kapı dışarı etmemiz gerekiyordu.[1] Bu yazıda, yirmi yıl önce "Türkiye'nin İktisadî Modernleşmesi" bağlamında sunduğum bir tebliğin Mehmet Genç tarafından nasıl tenkit ve tashih edildiğini özetlemeye çalışacağım. Tebliğin ve değerlendirmenin tamamına ilgili kaynaktan ulaşabilirsiniz.[2]

Weber ve Parsons gibi kuramcılardan hareketle, "evrimci ve işlevselci" modernleşme teorisi, 19. yüzyıl ortalarından itibaren vahşetten medeniyete (yumuşatılmış ifadeyle gelenekten modernliğe) geçişin *hikâyesini* yazıyordu. Tonnies'in cemaat/toplum, Durkheim'ın mekanik/organik dayanışma, Spencer'in askerî/endüstriyel toplum ikilikleriyle, Comte'un teolojik/metafizik/pozitif dönem üçlemesi gibi kurgular modernleşme kuramcılarının ilham kaynakları arasındaydı. Sosyal değişme tek yönlüydü. İnsan toplumu ilkelden medeniye (moderne) doğru boyuna ilerliyordu. Nihai aşamaya doğru bu ilerleyiş "iyi" idi, çünkü terakkiyi, insaniyeti, medeniyeti temsil ediyordu.[3]

20. yüzyıldaki bütün modernleşme çalışmaları son kertede Max Weber'e çıkıyordu. Onun 20. yüzyıl başlarında "Batı Rasyonalitesi" diye tanımladığı gizemli güç, Batılı olmayan toplumların geçmişte olduğu gibi bugün de ihtiyaç duydukları "Açıl Susam Açıl" parolasıydı. Protestan ahlakından kaynaklanan "Kapitalizmin Ruhu" herhangi bir topluma nüfuz etmedikçe, o toplumun kapitalizmi (=modernliği) gerçekleştirmesi asla mümkün olamazdı! Avrupa-merkezci tarih teorileri, dinin yanı sıra ırk, çevre ve kültüre vurgu yapıyorlardı. Beyaz insanların diğer ırklara karşı tartışmasız üstünlükleri vardı. Avrupalılar yüzlerce yıl önce, emsalsiz biçimde ilerlemeci ve yenilikçi bir kültür geliştirmişlerdi![4]

Asya'nın Avrupa'ya üstünlükleri

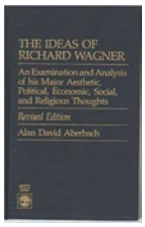
Günümüzde bu gibi dinci/ırkçı/ben merkezci görüşlere itibar giderek azalıyor. Avrupa merkezcilerin, erken modern dünya diye anılan 1500-1800 dönemi hakkındaki görüşleri çürütüldükçe modern dönem hakkındaki görüşleri de dayanaksız kalıyor. Erken modern dönemde, iktisaden ileride olan kıta Avrupa değil, Asya'dır. Dönem boyunca, Avrupalıların ihtirasla sürdürdükleri Doğu-Batı ticaretinde, Asyalı-

lara rekabetçi şartlarla sunabilecekleri bir mal arzları yoktu. Avrupalıların imdadına Amerikan gümüşü yetişti. Asya'da üretim ve ticaretin teminatı, üç büyük Müslüman yönetiminin (Osmanlı, Safevî ve Babür) oluşturduğu *Pax İslamica* idi. Avrupalılar bu dünya-ekonomiye iktisadi değil, deniz-esaslı askerî üstünlükleri sayesinde girebildiler. Talan ettikleri Amerikan gümüşü, büyük Asya ekonomilerinin damarlarında akan kan oluverdi. Gümüş olmasaydı başta Çin olmak üzere pazar-yönlü Asya ekonomileri bu denli gelişemez; yine gümüş olmasaydı Avrupalılar Asya dünya-sistemine dâhil olamazlardı.[5]

Osmanlılarda para ekonomisi, köylüleri ve hatta göçerleri içine alacak kadar genişti. Ekonomiyi finanse edecek çok sayıda kurum vardı. Örneğin, 1600 yılında Bursa'da imalatçıları ve tüccarı finanse eden para vakıflarının sayısı 350 idi.[6] Devlet çoğu kez bir tüccar gibi davranıyor, yani biriken servetinin önemli bir kısmını kazanç getirici işlere yatırıyordu. Müslüman ahalinin ticaret ve zanaatla uğraşmadığı iddiası da temelsizdir. 19. yüzyıla kadar, gayrimüslimlerin bu alanlarda Müslümanlara sistemli bir üstünlüğü yoktu.

Osmanlı ekonomisi, tıpkı Çin ve Hind ekonomileri gibi, erken modern dönemde Avrupa'nın gerisinde değildi. Sanayi Devrimi diye adlandırılan bir dizi sosyo-ekonomik gelişme, 18. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'nın ekonomik çehresini değiştirdi. Osmanlı ekonomisi de diğer birçok ekonomiler gibi *Sanayi Devrimi* karşısında çaresiz kaldı. Her ne kadar 19. yüzyıl başlarına kadar Avrupa ile Avrupa-dışı ekonomiler (özellikle Osmanlı, Çin ve Hind) arasında, sonradan olduğu ileri sürülen büyük farklar yok idiyse de, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük sanayileşme hamlesi etkisini Avrupa dışına taşırmaya başladı ve 19. yüzyıl başlarından itibaren bariz farklar ortaya çıkar oldu. Avrupa-dışı ekonomilerin son iki yüzyıldaki çabası büyük ölçüde sanayi kapitalizmine intibak arayışlarından ibarettir.

Mehmet Genç'in tenkitleri

Modernleşme teorilerini Weber'den başlatmak yerine biraz daha geriye götürerek Condorcet'ye kadar çıkarmak mümkündür. Tarihî süreçlerin başlaması ise çok daha eskidir.

20. YÜZYILDAKİ BÜTÜN MODERNLEŞME ÇALIŞMALARI SON KERTEDE MAX WEBER'E ÇIKIYORDU. ONUN 20. YÜZYIL BAŞLARINDA "BATI RASYONALİTESİ" DİYE TANIMLADIĞI GİZEMLİ GÜÇ, BATILI OLMAYAN TOPLUMLARIN GEÇMİŞTE OLDUĞU GİBİ BUGÜN DE İHTİYAÇ DUYDUKLARI "AÇIL SUSAM AÇIL" PAROLASIYDI.

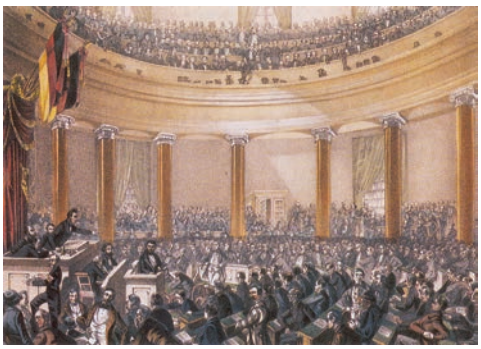

Mustafa Özel 16. asırda denizin ve gümüşün keşfinin önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade etti. Bunların önemli olduğuna şüphe yok ama Batı dünyasında bunları sağlamış olan temel değişmeler çok daha önemlidir. Mesela, deniz 16. asırda kitlevi mal taşımacılığına sahne olmuştur. Ancak bu, 14. asırda doğduğu kabul edilen Ticaret Devrimi ile denizcilikte kaydedilen birkaç asırlık gelişmenin doruklarından biri olarak oluşmuş bir sonuç gibi düşünülmelidir. Modernleşme, Avrupa'da Orta Çağ'ın sonlarından itibaren karşımıza çıkan Ticaret Devrimi, Rönesans, Reform, millî devletlerin doğuşu, matbaanın kullanılması, coğrafi keşifler ve bollaşan gümüşle birlikte 16. asırdaki fiyat devrimi gibi bir seri değişmenin hazırladığı bir sürecin belki tek kelimelik kompleks bir kavrama sığdırmaya çalışılan adıdır.

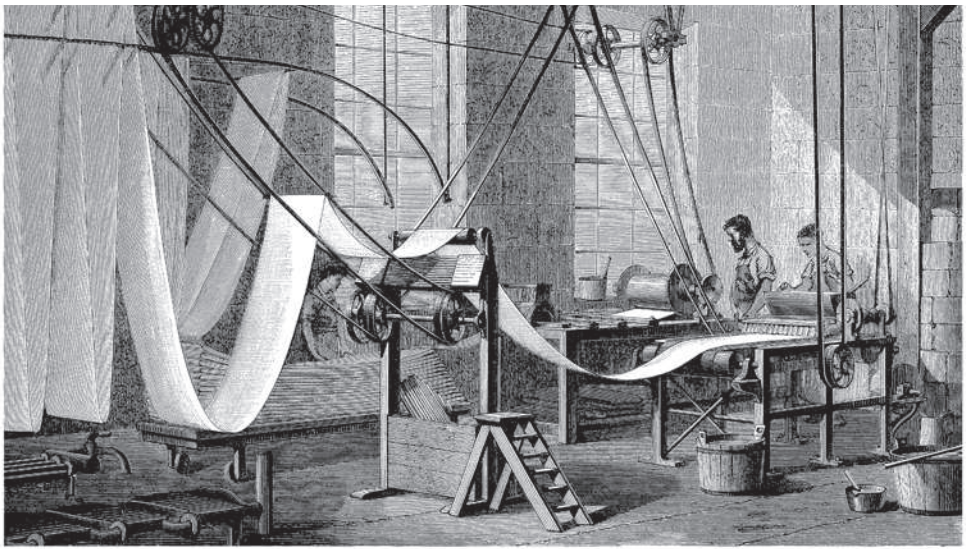
AVRUPA, OSMANLI'DAN YALNIZ ÇEŞİTLİ MAMULLER İTHAL ETMEKLE KALMADI, BU MALLARIN BİR BÖLÜMÜNE AİT TEKNOLOJİYİ ELDE ETMEK İÇİN UZUN BİR SÜRE SANAYİ CASUSLUĞUNA DA BAŞVURDU. OSMANLI SANAYİİNİN KIRMIZI BOYA, BASMA VE SAHTİYAN İMALAT TEKNOLOJİLERİNİ ÖĞRENMEK ÜZERE YAPTIKLARI ORGANİZE FAALİYETLER BUNUN ÖRNEKLERİDİR. ANCAK BUNLAR 18. ASRIN SONLARINA KADAR SÖZ KONUSUDUR. SANAYİ DEVRİMİNDEN SONRA AVRUPA BU TÜR TEKNOLOJİ AÇIKLARINI TÜMÜ İLE GİDERECEK SİSTEMİ İKMAL ETMEYİ BAŞARMIŞTIR.

Bütün bu değişmeler içinde 16 ve 17. asırlarda Bilim Devrimi olarak nitelenen deneysel tabiat bilimlerinin doğuşunun özel bir önemi vardır. Bilim devrimi, modernleşmenin, özellikle iktisadi alanda Sanayi Devrimi ile ulaştığı zirveye tırmanmasındaki katkıları tartışmalı olmakla birlikte, o zirveden aşağıya düşmeden daha ileri noktalara ulaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır. O kadar ki deneysel tabiat bilimlerinin hayret verici gelişmeleri olmasa idi, iktisadi gelişmenin sürdürülmesine imkân bulunamayacağına ve tarihin daha önceki dönemlerinde görülen türden devrevilikler içinde sıkışıp kalacağına da aşağı-yukarı kesin gözü ile bakılabilir. Bununla birlikte, hiç şüphesiz, iktisadi modernleşme ile bilim devrimi arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığı, her iki büyük dönüşümün birbirini destekleyerek ilerledikleri de muhakkaktır.

Mustafa Özel'in, Osmanlı dünyası ile ilgili söyledikleri de isabetlidir. Osmanlılar ekonomiye hiçbir şekilde bigane değildiler, aksine yakından alakalı idiler. Ancak bu alakaları, Batı'da kapitalist atmosferde oluşan iktisadi anlayışın tamamen zıddı denilebilecek nitelikler taşıyordu. Ekonomi, Osmanlılar için insanların, toplumun ihtiyaçlarını karşılamanın bir vasıtası idi: amaç değil, araçtı. Çok basit görünen bu ifade bize Osmanlı ile Batı arasındaki büyük farklılığı belirtmeye imkân verir. Osmanlılar için ekonomik faaliyetin amacı, ihtiyaçları karşılamaktan ibaretti. İhtiyaçları karşılamak için sanayi kurmak gerekiyorsa bunu yapıyorlardı. Ama daha ucuz ve kaliteli olan malları ithal etmekte de bir mahsur görmez, mutlaka ülke içinde imalini sağlayalım diye bir kaygıya kapılmazlardı. Stratejik önemi olan silah ve mühimmatı ne pahasına olursa olsun içeride imal etmeye özen gösteriyorlardı ama onun dışında kalan mallarda ucuzluk ve kalite, yerli üretim ile ithalat arasındaki tercihi belirliyordu.

Mustafa Özel, Avrupalıların mal bakımından Asya'ya herhangi bir üstünlüklerinin bulunmadığını söylemekte haksız değildir. Ancak zaman içindeki değişmeleri dikkate almak gerekir. Bu değişmeleri Sanayi Devrimi'nden itibaren oluşmuş saymak gerçeğe pek uygun düşmez. Avrupa'nın Müslüman Doğu ile ticaretinin tarihine bakarsak, bu değişmelerin hazırlık döneminin başlangıcı sayılan 11. asırdan itibaren dikkati çekmeğe başladığı görülür. O tarihe kadar Avrupa Müslüman Doğu'ya esir, kereste, demir gibi hammaddeler gönderiyor ve karşılığında sabun, kâğıt, cam, kumaş gibi mamul mallar satın alıyordu. Avrupa aleyhinde hem koloniyal nitelikte, hem de açık veren bu mübadele yapısı 11. asırdan itibaren değişmeye başladı. Avrupa, Doğu'dan aldığı bu mamulleri kendisi imal ederek mübadele yapısını tersine çevirmeyi birkaç yüz yıllık çaba sonunda başardı.

Avrupa, Osmanlı'dan yalnız çeşitli mamuller ithal etmekle kalmadı, bu malların bir bölümüne ait teknolojiyi elde etmek için uzun bir süre sanayi casusluğuna da başvurdu. Osmanlı sanayiinin kırmızı boya, basma ve sahtiyan imalat teknolojilerini öğrenmek üzere yaptıkları organize faaliyetler bunun örnekleridir. Ancak bunlar 18. asrın sonlarına kadar söz konusudur. Sanayi Devrimi'nden sonra Avrupa bu tür teknoloji açıklarını tümü ile giderecek sistemi ikmal etmeyi başarmıştır. Bunu, deneysel tabiat bilimlerini, teknolojik buluşların kaynağı hâlinde cihazlandırmakla başarmıştır.

1. Alan David Aberbach: *The Ideas of Richard Wagner*, New York: University Press of America, 1988, s. 77.
2. Mustafa Özel: "Çınardan Akasyaya: Türkiye'nin İktisadî Modernleşmesi," Sabri Orman (ed.): *Modernleşme, İslam Dünyası ve Türkiye* içinde, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2001, s. 309-336.
3. Alvin Y. So: *Social Change and Development: Modernization, Dependency, and World-System Theories, London: Sage, 1990, s. 19.*
4. James M. Blaut, *Eight Eurocentric Historians,* New York: Guilford Press. 2000, s. 1 ve 201.
5. Mustafa Özel: "İktisadî oryantalizmin sonu: Çin, Hind ve Osmanlı Ekonomilerine Yeni Bakış," *Divan,* 2000/1, Sayı 8: 1-28.
6. Haim Gerber: *Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700,* Jerusalem: Hebrew University, 1988, s. 118.

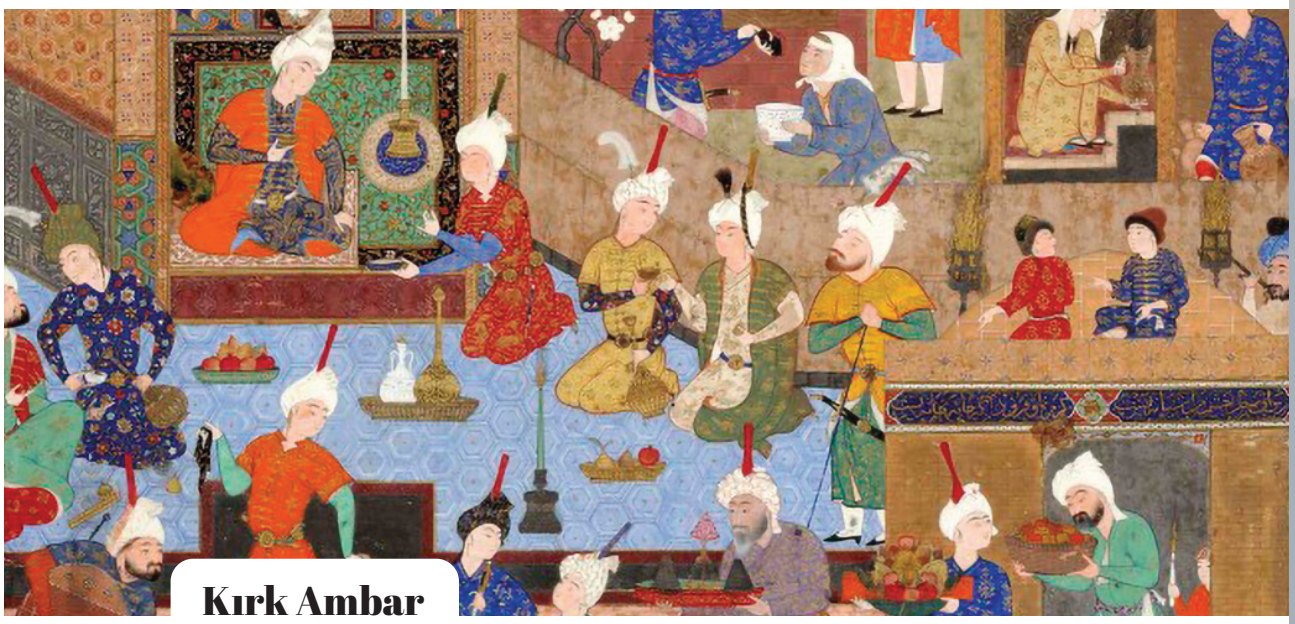
WEBER VE PARSONS GİBİ KURAMCILARDAN HAREKETLE, "EVRİMCİ VE İŞLEVSELCİ" MODERNLEŞME TEORİSİ, 19. YÜZYIL ORTALARINDAN İTİBAREN VAHŞETTEN MEDENİYETE (YUMUŞATILMIŞ İFADEYLE GELENEKTEN MODERNLİĞE) GEÇİŞİN HİKÂYESİNİ YAZIYORDU. TONNIES'İN CEMAAT/TOPLUM, DURKHEIM'IN MEKANİK/ORGANİK DAYANIŞMA, SPENCER'İN ASKERÎ/ENDÜSTRİYEL TOPLUM İKİLİKLERİYLE, COMTE'UN TEOLOJİK/METAFİZİK/POZİTİF DÖNEM ÜÇLEMESİ GİBİ KURGULAR MODERNLEŞME KURAMCILARININ İLHAM KAYNAKLARI ARASINDAYDI.

Mustafa Özel

Akademisyen, Yazar

BİSAV'ın kurucularından. Son zamanlarda romanlar üzerinden iktisat okumaları yapıyor.

Kırk Ambar

Huzur

Mümtaz genç kızlardan ayrılıp Eminönü'ne döndüğü zaman saat beşi yirmi geçiyordu. İlk önce tramvayların her türlü binme teşebbüsünü reddeden kalabalığını seyretti. Çaresiz, bir taksiye atlaması lazım geliyordu. Fakat o zaman da Bayezıt'a çok erken varmış olacaktı. Sabahleyin Orhan'a rastlamış, "Altıda beni Küllük'te bekleyin" demişti. Vakit daha erkendi. Onlar gelmeden evvel tek başına kahvede olmayı istemiyordu. O kadar çok insan tanıyordu ki. On beş gündür, ilk defa kendi arkadaşlarıyla buluşacaktı; başkalarının aralarına katılmasından korkuyordu. "Ben müdafaasız adamım." Birdenbire söylediği söze kendisi de şaşırdı. Hakikaten müdafaasız adamdı. Ona insanlar kendilerini ve arzularını zorla kabul ettirirlerdi. Sade bu kadar mı ya? Düşüncesi hep Nuran'ın etrafında dolaşıyordu. Fakat korktuğu kadar hırpalanmış değildi. Talihin ihanetine uğramağa alışanların sükûneti içinde yorgun ve dalgın yürüdü. Yaz günleri, rüzgârıyla o kadar hoşa giden Yenicamii'nin kemeri altında bir daha "Müdafaasız adamım" diye tekrarladı. Her şeyimi alabilirler. Sultanhamam'ın kalabalığında bir dakika durdu ve etrafına baktı. Burası şehrin en işlek yeri olmalıydı. Bir yığın insan, otomobil, yük arabası her tarafta kaynıyordu. "Bir modern ressam bu kalabalığı hanların pencerelerinden hevenk hevenk sarkıtabilir! Ve hiç de yanılmış olmaz! Fakat ne kadar gürültü? İyi ama, neden Nuran'ı düşünmüyorum? Hatta düşünemiyorum?" Sanki İclal'le Muazzez, bütün sıkıntılarını, kalbini burkan acıyı, hatta o zenginleştirici aşkı beraberlerinde alıp gitmişlerdi. "Nerede ise bu işin bittiğine memnun oldum" diyeceğim. Kendisinde bu değişikliği merak ve endişe ile takip ediyordu. Genç kadını, hiç düşünmüyor değildi. Hatta hayaliyle beraber yürüyordu. Fakat çok uzak, sanki aralarında kalın su tabakaları, bilmediği maddeler varmış gibi, insandaki ölüm terbiyesinin verdiği bir şey olsa gerek, "Oldu ile bittiye çare yoktur" diyen bir atalar sözü hatırlıyordu. Bu da aynı şeydi. Yavaş yavaş yokuşu tırmanıyordu. "Ölüm düşüncesi bizde, kat'i vaziyetleri olduğu gibi kabul eden bir taraf vücuda getirmiş." Belki de bu, vaziyetin tesiriydi. Harp olacaktı. Karaborsanın hazırlandığını gözleriyle görmüştü. Fakat ona da o kadar müteessir değildi; hiç olmazsa isyan hissi duymuyordu. "-Mademki bir zaruret haline geldi. Mademki bu hallerin başka türlü içinden çıkılmaz, ne diye telaş etmeliydi!" Bu harp düşüncesinin arasından tekrar etrafına bakındı. Bu çarşı, altı ay sonra bu vaziyetini muhafaza edebilecek miydi? Bu dükkânlarda bu bolluk elbette devam etmeyecekti. Kumaş, kadın eşyası, fayans takımları, gündelik öteberi dolu vitrinleri şüphe ile seyretti. Otomobiller insanların arasından adeta onları birbirinden ayırarak, iterek geçiyorlardı.

(Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Dergâh Yayınları)

Hazırlayan: Merve Akbaş

Gerçek beyazlık var.
PETROL BAZLI OPTİK PARLATICI YOK!

Petrol bazlı optik parlatıcı içermez,
kalıntısını da bırakmaz.✓

3 kata kadar etkili* leke çıkarma performansından taviz vermez.✓

MASALLAR HAYATIN SİMÜLASYONU

JUDITH MALIKA LIBERMAN

Masal anlatıcısı ve masal terapisti Judith Malika Liberman, yıllardır dünya masallarını yeniden yorumlayarak yetişkinlere anlatıyor. Ancak son iki kitabında çocukların kulağına masallar fısıldıyor. Redhouse Kidz tarafından yayımlanan ilk çocuk kitabı *Önce Hayal*'den sonra bu kez de *Taş Çorbası* kitabıyla çocukların karşısına çıkan Liberman, bir köye gelen yabancının öyküsüyle, paylaşmanın, dayanışmanın gücü gibi unutulan güzellikleri bizlere hatırlatıyor. Liberman'la hem kendi kitaplarını hem de masalların hayatımıza olan etkilerini konuştuk.

Söyleşi Merve Akbaş

Geleneksel masallara bazı yenilemeler yaparak yeniden anlatıyorsunuz. Redhouse Kidz'den çıkan *Taş Çorbası* da böyle masal. *Taş Çorbası* aslında hepimizin çocukluğundan hatırlayacağı veya yabancı olmadığı bir öykü. Peki sizce bugünün çocuklarına nasıl bir mesajı var? Siz neden bu masalı tercih ettiniz?

Bir köye bir yabancı gelir ve ona bir tas çorba vermeyi bile reddeden köylülere bir taş çorbası hazırlamaya başlar. Köydeki herkes, merak ettiği bu taş çorbasına bir malzeme ekler ve sonunda kazandan herkese yetecek ortak bir çorba çıkar. Benim için bu konu, bu çağda özelikle önemli çünkü bize hem paylaşmaktan hem birlikte yaşamaktan bahsediyor. Bugün, iletişim teknolojisinin sayesinde Japonya'da yaşayan bir sanatçıyı takip edebiliyorum ama evde yumurta yoksa komşumun kapısını çalacağıma dışarıdan sipariş veriyorum. Görünürde, bir kap un veya bir yumurta rica etmek sıradan bir paylaşımdı ama aslında, bu bahane ile insanlar tanışıyordu, bağlanıyordu. Aç olan birine çorba vermek tabii ki önemli ve değerli ama daha değerli bir şey var, onunla birlikte yemek. Pandemi sürecinde sosyal bağların ne kadar değerli olduğunu yeniden hatırladık. Umarım birlikte yaratacağımız bu "yeni" normal düzende, sosyal ilişkileri güçlendirmek için ritüeller üretiriz. *Taş Çorbası* masalı, bize böyle bir ritüelden bahsediyor aslında.

Bilmeyen okurlarımız için masallara olan ilginizin nasıl başladığını kısaca anlatır mısınız?

Çocukken annemler Paris'ten ayrılıp pek çok sanatçı arkadaşlarıyla bir köye yerleştiler. Orada, hızlanan modern bir dünyada, unutulan bazı şeylere sahip çıkmayı denediler aslında. Doğal tarım, elle üretim, birlikte yaşamak, yavaş yaşamak, akşamların ateş başında geçirilmesi gibi... Tabii ki şömine başında bol bol masal da anlatılıyordu. Masalların doğal ortamı tam da bu. Büyüdüğümde masallarla ve sahne sanatlarıyla ilgim güçlendi; hem oyunculuk hem masal anlatıcılık üzerinde eğitimler aldım. Benim için masal anlatmak bahane, insanları bir araya getirmek, birlikte hayal kurmak için bir an yaratmak, şahane. Masallar, hayal gücümüzü kuvvetlendirdikleri için

SADECE BİM'DE

KALİTELİ ETİN ADRESİ

Dana Kuşbaşı 400 g

Dana Gulaş 400 g

Kuzu Biftek 250 g

Dana Yemeklik Biftek 250 g

Dana Tas Kebap 400 g

Dana Antrikot 250 g

Dana Steak Burger 270 g

Dana Kuzu Satır Köfte 400 g

Kuzu Kuşbaşı 400 g

Dana İlikli Kemik 500 g

Dana Sote 400 g

Dana Kuru Köfte 400 g

Dana Kuzu İnegöl Köfte 400 g

%20 Yağlı Dana Kıyma 400 g

Dana Kuzu Izgara Köfte 400 g

Ürünlerimizin parçaydık anatolari yapılmaktadır.

bimturkiye | www.bim.com.fr

BİM

önemliler bence.

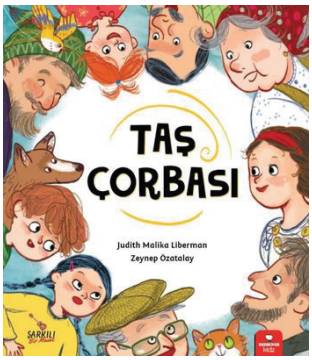
Masallar en başta sizin hayatınızı değiştirmiş. Çocukluğunuzda size bıraktığı izler bugününüz üzerinde önemli bir etkiye sahip. Peki masallar çocuklara ve bize ne anlatır? Neden değerli?

Masallar, günlük hayatta halının altına süpürdüğümüz birçok konuyu ele alıyor. Onların dürüstlüğünü seviyorum. Masallar özelikle korkularımızdan bahseder: terk edilmek, yutulmak, ihanete uğramak, kıtlık, kaybolmak, bilinmezlik… Ama masallar sadece onlardan değil, denemekten, ümit etmekten, vazgeçmemekten, paylaşmaktan, keşfetmekten de bahsediyor.

Onları değerli kılan, bence bütün bu konuları hayal yoluyla aktarmalarıdır. Günlük hayatta bu konular hakkında konuşuyoruz bazen, hatta bu konularda birçok tavsiye okuyabiliriz ama masallar tavsiye vermez. Masallar bizi bir deneyim yaşamaya davet ediyor. Bir an için, başka bir yerde, başka biri oluyoruz ve onun yaşadıklarına dâhil oluyoruz.

Ben sizin NTV Radyo'daki masallarınızı genelde evde yemek yaparken dinliyorum. Mutfak radyosundan masal dinlemek yemeklere de başka bir tat getiriyormuş gibi hissediyorum. Sizce masalların gerçekten bizi değiştirebilecek, etki edebilecek gücü var mı?

Kesinlikle buna inanıyorum, üstelik böyle düşünmekte yalnız değiliz! Beyinle ilgili son araştırmalar, hayal yoluyla deneyimlenen olayların beyin tarafından somut bir olay gibi hissedildiğini ve o nedenle yaşanmış bir olay gibi derin bir iz bırakabildiğini gösteriyor. O nedenle çocukken duyduğumuz masallar hiç unutulmuyor. Çocuklar o nedenle aynı masalı bir kere değil, on bazen yüz kere dinlemeyi talep ediyorlar. Bu masalı yüz kere "yaşayarak", bir nevi kendi beyinlerini programlıyorlar. Ormanda kaybolan ve ardından yolunu bulan çocuk masalını yüz kere dinleyen bir çocuk özgüven kazanıyor. Çünkü her dinlediğinde, olur da kaybolursa yolunu tekrar bulabileceği inancını pekiştiriyor. Bu hem çocuklar hem de yetişkinler için geçerli. Masallar bizi hayattaki

sınavları atlatmak için hazırlıyor. Onları bir nevi uçuş simülasyon aracı olarak görüyorum.

Geçmişle bugünü kıyasladığımız zaman sanırım masalların daha çok farkına vardığımız bir dönemde olduğumuzu söylemek mümkün. Bunun için illa dibe mi batmamız gerekiyordu, bilmiyorum. Ama siz bugün masala yeniden iade-i itibar yapıldığını düşünüyor musunuz? Bu hazineyi yeniden keşfettiğimizi söyleyebilir miyiz?

Evet ve hayır. Tabii ki son zamanlarda masallar âdeta "moda" oldu. Ama hâlâ birçok ebeveyn, masalların ilettiği konulardan korkuyor. Masal anlatmak seviliyor ama içinde karanlık ormanlar, kurtlar veya çocuk yiyen dev analar olmamasını tercih ediyor. Belki de önümüzdeki senelerde, bu görünürde sakıncalı ögelerle, masalların aslında simgesel bir dille bize zor konular hakkında önemli bir harita çizdiklerini keşfederiz.

Yine de tabii ki çok mutluyum çünkü en azından bu dönem sözlü kültüre yeniden önem veriyoruz. Günün sonunda -seçtiğimiz anlatı ne olursa olsun- bir masal, fıkra, efsane, destan veya mitolojik bir hikâye eğer bizi ekransız bir an için bir araya getiriyorsa o zaman öpüp başımıza koyalım çünkü günümüzdeki izolasyonun panzehri birlikte hayal kurmak...

TÜRKİYE'NİN TÜBİTAK DESTEKLİ İLK

Bilim Merkezi Konya'da

Türkiye Selçuklu Devleti başkenti Konya, yüzyıllar önce olduğu gibi bugün de eğitimin ve bilimin merkezi olarak gençleri geleceğe hazırlayan bilimsel faaliyetlere katkı sağlıyor.

PANDEMİ DÖNEMİ

Hafta İçi: 10.00 - 16.00

Karatay Medresesi Taş Kapısı

BENİM ŞEHRİM

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

KONYA BİLİM MERKEZİ SCIENCE CENTER

www.kbm.org.tr | 0 332 221 66 96 | #BenimŞehrim

Beyza Karakaya

Ebeveynliğin Yeniden İcadı

Dört kuşağın bir arada olduğu bir sohbet meclisindeyiz. Orada bulunan genç anne, üç yaşındaki çocuğunun kalem tutma/kavrama yetisini henüz tam manasıyla geliştiremediğini, bu hususta geç kaldıklarını ve kendisini suçlu hissettiğini söylüyor. O bunları anlatırken, orada bulunan annem ve anneannemle birlikte ben de kendi çocukluğumun hatıra sandığını açıyorum. Ne zaman kalem tuttuğumu, çizgi çektiğimi net olarak hatırlayamıyorum. Ama dört yaşıma ait bir kalem hatıram geliyor aklıma. Annemin ve babamın, annemin hastalığı sebebiyle Ankara'ya gittiklerini, abimle beni anneanneme emanet ettiklerini, döndüklerinde de bize kocaman süslü birer kalem getirdiklerini hatırlıyorum. O güne dair o kalemle çekilmiş bir fotoğrafımız da var. Bununla birlikte anaokuluna gitmeye başladığımda bir defterim, kalemim, silgim ve kalemtıraşım olduğunu, o deftere titreyen ellerimle çizgi çekmeye çalıştığımı, harfleri öğrendiğimi ve E harfine "tarak" dediğimi hatırlıyorum. Dedem öğretmen olduğu için annem çocukluğunda, ondan arta kalan kalem ve kâğıtlara bir şeyler çizdiğini hatırlıyor ve fakat anneannemin ilkokula başlayana dek hafızasında böyle bir kayıt yok. O zaman genç anneyi bu kadar endişelendiren ve kalem tutma hususunda üç yaşı geç kalmış kılan şeyin ne olduğunu düşünüyorum. Genç annelere kendisini bu kadar yetersiz ve suçlu hissettiren şeyin ne olduğunu... Sonra, sosyal medyada takip ettiğim genç annelerin, takip ettikleri bloglarda ya da hesaplarda gördükleri şeyleri uygulamak için birbirleriyle yarıştığını, aynı yaşlarda çocukları olan annelerin, birbirlerine benzer paylaşımlar yaptıklarını, etkinliklerin, okunan kitapların, çocuk yetiştirme hususundaki yöntemlerin aynılaştığını hatırlıyorum. Bütün bunları düşünürken, Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman'ın birincisini pandemi döneminin ilk günlerinde yazmaya (belki "konuşmaya" demeliyim) başladıkları ve

2020 Ağustos ayında İnsan Yayınları tarafından *Karantina Günlerinde Evin E-Hâli* adıyla yayımlanan "Uzak Yakın Sohbetler" serisinin ikinci kitabı *Adı Konmamış Çağda Yeni Anne Babalar,* endişelerine, performans yarışlarına tanık olduğum bu "yeni anne babaları" kavramsal bir çerçevede görmemi kolaylaştırıyor. Kitabı okurken Barbarosoğlu ve Şişman'ın sohbetlerine üçüncü bir sandalye alarak "uzaktan" dâhil oluyor gibi hissettiğimi, tespitlerine zaman zaman "evreka"larla karşılık verdiğimi ve bu yazının tüm bu sürecin bir neticesi olduğunu söylemeliyim.

Şimdi çocuk yetiştirmek daha mı kolay?

Yeni nesil anne babalar çocuk yetiştirmenin ne kadar zor olduğuna, şimdiki çocukların bir başka olduğuna dair şikâyet cümleleri sıralayacak olduklarında o sırada orada bulunan yaşlı kuşaktan birinin "Şimdi çocuk yetiştirmekte ne var? Bizim zamanımızda, annelerimizin zamanında böyle miydi? Yoklukta, yapılacak bir sürü iş varken teknolojinin yardımı olmadan yetiştirdik biz çocuklarımızı" dediğini pek çoğunuz işitmiş olmalısınız. Yaşlı kuşağın bu eleştirisine hak vermemek elde değil ancak çocukluğun, çocuk yetiştirme pratiklerinin ve ebeveynlerin sorumluluk alanlarının her geçen gün değişip bir pazar hâlini aldığı ve bunun neticesinde bir rekabete dönüştüğü bugünün şartlarında çocuk yetiştirmenin başka türlü zorluklar içerdiği, başlı başına bir mesai hâline geldiği de yadsınamaz bir gerçek. Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman, kitabın "21. Yüzyılda Ebeveyn Olmanın Güçlüklerine Dair" başlıklı ilk bölümünde tam da günümüz ebeveynlerinin bu değişen çocuk yetiştirme pratiklerini tartışıyorlar. Şişman ve Barbarosoğlu, günümüz ebeveynlerinin önceki kuşaklarla kıyaslandığında büyük ebeveynlerinden daha az yardım aldıklarını ancak bunun sebebinin yalnızca büyük ebeveynlerin yardım etmeye gönülsüz olmalarından kaynaklanmadığını, genç ebeveynlerin de tecrübe aktarımı hususunda önceki kuşakların değil, kendi kuşaklarından anne babaların tecrübelerine talip olduklarını, bu hususta bloglardan, Instagram hesaplarından, WhatsApp gruplarından istifade ettiklerini yahut profesyonel yardıma başvurduklarını söylüyorlar. Bütün bu hususların anneleri yalnızlaştırdığı ve ebeveynliğe dair herkesin kendi yönteminin doğru olduğunu savunduğu bir internet ortamında çelişkilerle cebelleştirdiğini anlatıyorlar. Kitapta önceki kuşaklarla günümüz kuşağının ebeveynlik anlayışının değişimini detaylı bir şekilde okumak mümkün.

Kaliteli zaman geçirmek yahut mekânı değiştirmek

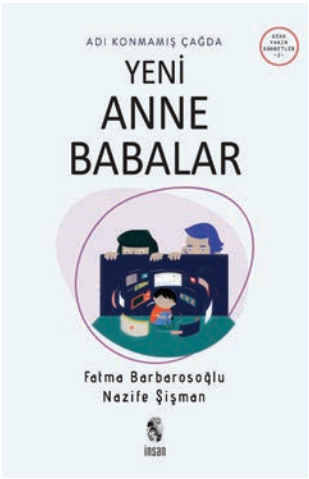
Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman evlerin üretim merkezi olmaktan çıkıp tüketim merkezi hâline geldiğine bu sebeple çocuklara bir görev ya da sorumluluk verilmediğine, bunun neticesinde ise çocukları meşgul etme mesaisi başladığına vurgu yapıyorlar. Çocukları sürekli meşgul etme ihtiyacının, çocuklarla eğlenceli ve kaliteli zaman geçirme zorunluluğuna dönüştüğü ve dahası paket hâlinde servis edildiği günümüzde ebeveynlerin çocukları ile "kaliteli zaman geçirme" pratikleri üzerine düşünüyorum. Tam da şimdi bu satırları yazmakta olduğum kafede sanki kitaptan çıkmışçasına yaşanan bir hadiseye tanık oluyorum. Kırk yaşlarında bir hanım dokuz yaşlarındaki kızı ile geliyor kafeye. Kızını benim oturduğum uzun masanın diğer ucuna oturtup (mesafe kuralına riayet ederek) kendisi prize yakın başka bir masaya geçiyor laptopu ile. Çocuk kitap okuyor, resim yapıyor. Akabinde baba da katılıyor onlara. Anne uluslararası bir şirkette çalışıyor olmalı zira telefonla görüşmeler yaparken İngilizce konuşuyor. Anne telefon görüşmelerini yaparken baba ile kızı dışarı çıkıyorlar. Bir süre sonra tekrar annenin yanına geliyorlar ancak anne henüz görüşmelerinin bitmediğini erken döndüklerini söylüyor. Bunun üzerine baba ile kızı benim oturduğum masaya geri geliyorlar. İsim-şehir oynamaya başlıyorlar. Onları seyrederken evlerinde yapabilecekleri bütün bu "aktiviteleri" neden bir kafede yapmayı seçtikleri üzerine düşünüyorum. Aile bireylerinin birlikte kafede "sosyalleşmesi" zamanı kaliteli geçirme kodunun bir parçası olmalı...

Dijital ebeveynlik yahut camdan çocuklar

Hayatımızın büyük bir kısmı ekran önünde geçer, tüm işlerimizi ekran önünde yapar, ihtiyaçlarımızı ekran önünde karşılar ve ekran önünde sosyalleşirken bugünün çocuklarının bundan etkilenmemesini beklemek iyimserlik olacaktır. Doğdukları andan itibaren yetişkinlerin dünyası hâline gelen akıllı telefonları, tabletleri, bilgisayarları ve onlarla olan ilişkilerini gören ve henüz yürümeyi öğrenmeden dokunmatik ekranı kullanmayı öğrenen çocukların ekranla irtibatına bir sınır koymak tavsiye edilir uzmanlar tarafından. Barbarosoğlu ise sınırın annenin bilincinde olması ve çocuğun bunun bilmemesi gerektiğini; annenin çocuğun meşrebine, mizacına göre belli bir süre sonra çocuğun ekrandan uzaklaşmasını, ekranın cazibesini yitirmesini sağlamanın bir yolunu bulması gerektiğini söylüyor. Barbarosoğlu'na göre bunun için çocuklara "dinleme estetiği" kazandırmak gerekiyor.

Dijital teknoloji ile birlikte ebeveynlerin de çocukların da denetime açık hâle geldiğinin üzerinde duruyor Nazife Şişman ve Fatma Barbarosoğlu. Çocuklarına dair yaptıkları sosyal medya paylaşımları ile kendilerini denetime açarken, teknolojik aygıtlarla (kamera, akıllı saat vs.) çocuklarını denetleyen, gözetleyen ebeveynlerin hem kendilerini hem de çocuklarını sınırladıklarını söylüyorlar. Çocukların gözetlenip tüm olumsuz hislerden, görüntülerden, seslerden beri tutan ebeveyn bahsi üzerine düşünürken aklıma *Black Mirror* dizisinin dördüncü sezonunda yer alan *Arkangel* bölümü geliyor. Beynine çip takılan kızının üç yaşından itibaren her hareketini izleyen, nerede olduğunu gören, tüm duygularını tespit eden anne, onu korkutacak, üzecek, endişelendirecek her şeyi bu çip vasıtasıyla engelliyor. Küçük kız tüm duygulardan arınmış bir şekilde büyüyor. Hikâyenin devamını anlatmayacağım ancak bugün teknoloji henüz bu noktaya erişmese de çocuklarını, "psikolojisini korumak" için bir fanusta yetiştirmeye çalışıyor pek çok ebeveyn. Kitapta yer alan "Kadim Değerleri Modern Zamanlara Hasarsız Aktarmak" başlıklı bölümde bu bahis üzerinde duruluyor. Tam da bu iki bahsi örnekler nitelikte birkaç ay önce tanık olduğum bir hadiseyi hatırlıyorum. Kendisinden haber alamadığımız bir yakınımı aramak için savcılık izni ve çilingir yardımıyla evine girmeyi bekleyen polis memuruna alt katta oturan hanım, bütün bu çıkan gürültüyü çocuğuna nasıl izah edeceğini sordu. Orada hayatından endişe edilen biri varken annenin tek düşündüğü çocuğuna bunu nasıl izah edeceği idi. Çocukların camdan yapılmadığını, onları bu kadar kırılgan yetiştirmenin çok da sağlıklı bir sonuca götürmeyeceğini kabul etmek gerekiyor.

Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman kitapta ayrıca, dünyanın bütün çocuklarından mesul olma, çalışan anneler ve dadıya emanet edilen çocuklar, ölümü reddeden ebeveynler ve proje çocuklar üzerine önemli tespitlerde bulunurken çocuk yetiştirmek ve ebeveynlerin kendilerine biçtikleri sosyal rol üzerine mihmandarlık edecek teklifler getiriyorlar. *Adı Konmamış Çağda Yeni Anne Babalar* kitabı başta günümüzün yeni anne babaları olmak üzere, gelecekte çocuk sahibi olmak isteyenler ve Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman'ın vurguladıkları üzere "değişende değişmeyenin" izini sürmek isteyenler için bir rehber kitap niteliğinde...

Beyza Karakaya
Yazar
Gündelik hayat sosyolojisi ile ilgileniyor. Tarih bölümünde doktora yapıyor. İlk kitap heyecanı yaşıyor. "Babaannem diyor ki: Dünya yerinde mi?"

OSMANLI SADRAZAMI VE DÜŞÜNÜR

SAİD HALİM PAŞA

SEMPOZYUMU

Vefatının 100. Yılı Anısına

2 NİSAN CUMA

14.30-15.00
Açılış

15.00-16.45
Açılış Oturumu

Oturum Başkanı: Cevat Özkaya

Prof. Dr. M. Hanefi Bostan / *Sadrazam Said Halim Paşa'nın Hayatı ve İslamcılık Fikir Hareketi İçindeki Yeri*
D. Mehmed Doğan / *Yüzyıl Sonra Said Halim Paşa'yı Hatırlamak*
Prof. Dr. Yasin Aktay / *Osmanlı'nın İslamcı Prens'i: Said Halim Paşa*
Prof. Dr. Kudret Bülbül / *19. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Said Halim Paşa Bugüne Ne Söyler?*

17.00- 18.45
I. Oturum

Oturum Başkanı: Beşir Ayvazoğlu

Prof. Dr. Abdullah Uçman / *Hatıra ve Mektuplarıyla Said Halim Paşa - Rıza Tevfik*
Cihan Aktaş / *Said Halim Paşa'da "Kadın Serbestisi" Fikri*
Prof. Dr. Mustafa Gündüz / *Said Halim Paşa'da İlim, Maarif, Usul ve İstikamet Buhranı*
Dr. Kemal Kahraman / *Said Halim Paşa'nın Bilinmeyen Bir Hayranı; Marmaduke W. Pickhtall*

3 NİSAN CUMARTESİ

10.30-11.45
II. Oturum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Turgay Anar

Ümit Aktaş / *Said Halim Paşa ve Kriz Üzerine Düşünmek*
Doç. Dr. Ahmed Dağ / *Son İki İmparatorluk ve İki Bürokrat Düşünür*
Dr. Güngör Göçer / *Sadaretinden Şehadetine Said Halim Paşa*
Erdal Kurğan / *"Meşrutiyet"i Yeniden Düşünmeye Davet: Said Halim Paşa ve Analojik Kurtuluş Reçeteleri*

12.00-13.15
III. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Fazıl Gökçek

Hakan Arslanbenzer / *Said Halim Paşa'nın Çelişkileri*
İbrahim Öztürkçü / *Said Halim Paşa'nın Sportif ve Kültürel Merakları*
Kürşad Arıkan / *Said Halim Paşa Niçin Fransızca Yazdı?*
Ali Haydar Beşer / *Said Halim Paşa ve İktisat Sosyolojisi*

14.30- 15.45
IV. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ferhat Ağırman

Prof. Dr. Bedri Gencer / *Said Halim Paşa: Şeriat ile Hakikat Arasında İslamcılık*
Prof. Dr. Ergün Yıldırım / *Said Halim Paşa'nın Çağdaş Siyasal Teolojisi: İslam Siyasi Düşüncesinin Demokrasi Çağında Varoluşu*
Dr. Kürşad Atalar / *İlk Dönem İslamcılığında 'Savunmacı' Söylem: Said Halim Paşa Örneği*
Dr. Vahdettin Işık / *Said Halim Paşa ve Tadilen Islah Anlayışı Olarak İslamlaşmak*

16.00-17.15
V.Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Yücel Bulut

Doç. Dr. Alev Erkilet / *Said Halim Paşa Düşüncesinde Tespitler, Teklifler ve Sorunlar*
Prof. Dr. Kenan Çağan / *Entelektüel Bir Paşa İçin Eleştirel Bir Okuma*
Prof. Dr. Mehmet Fatih Birgül / *Said Halim Paşa ve Nurettin Topçu'da 'Milliyet', 'Din' ve 'Aydının Yabancılaşması' Sorunu*
Dr. Ahmet Süruri / *Said Halim Paşa Neşriyatının Tarihçesi ve Sorunları*

ZEYTİNBURNU KÜLTÜR SANAT

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

zeytinburnuksm

2-3 NİSAN 2021

Açılış: **2 NİSAN CUMA** Saat: **14.30**

ZEYTİNBURNU KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ

Rastlaşmalar – Myanmar

Hamidullah'ın gülüşü

Kalabalıktan uzaklaşmak ve çevreyi keşfetmek için yürüyüş yapmak istiyorum. Çocukların fotoğrafını çekerek ilerliyorum. Pirinç tarlaları arasında tenekeden birkaç ev ve birinin önünde oynayan çocuklar var. Onlara ulaşmak için tarlaların arasında ip gibi uzanan dar yolu takip ediyorum. Yanlarına gittiğimde işaretlerle anlaşmaya çalışıyoruz. Ortak bir dilimiz yok. Makineyi göstererek fotoğraflarını çekmek istediğimi anlatmaya çalışıyorum. İzin veriyorlar ama bir türlü aramızdaki yabancılığı kaldıramıyoruz. Neredeyse hiç gülmeyen yüzlerinde bir yabancı ile karşılaşmanın şaşkınlığı var. Ardından ikram ettiğim şekeri kapının kenarında beliren annelerinin onay vermesiyle kabul ediyorlar. Küçük erkek kardeş Hamidullah'ın gülümsemesiyle aramızdaki duvar yıkılıyor. Yanımda taşıdığım şekerler dünyanın diğer ucunda bu dört kardeşin yüzünün gülmesine vesile oluyor. Önce kıkırdamaya başlıyorlar ve ardından gülücükler birbiri ardına devam ediyor.

Uçsuz bucaksız pirinç tarlaları

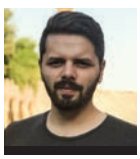
Yolculuğumuz sarsıntılarla, karanlıkta arabanın farını takip ederek devam ediyor. Sabaha karşı erken saatlerde geçtiğimiz köylerdeki pazar yerlerinin kurulmasıyla hareketlilik başlıyor. Durmadan buna benzer köyleri geçiyoruz. Sıkıldıkça saate bakmak için telefonuma yöneliyorum ama ışığı her yandığında etrafımda onlarca sivrisineğin bana eşlik etmesi hoşuma gitmiyor. Kasabaya ulaşmak, yolun bozukluğu ve inşa edilmeyen bir köprü sebebiyle uzadıkça uzuyor. Gün ağarmaya başlarken orman yolu bitiyor ve çevremizi uçsuz bucaksız pirinç tarlaları sarıyor.

Yolculuğumuzun bitmek üzere olduğunu pirinç tarlaları arasında bir başına duran kabristanlığı gördüğümüzde anlıyoruz. Yaklaştıkça beklemediğim bir kalabalık ile karşılaşıyorum. Çevre köylerden araçlar, motorlar ve yürüyerek binlerce kişi gelmiş. Zaten tek şerit olan yol tamamen kapanmış. Buradan itibaren bizim de yürüyerek yola devam edenlere dâhil olmamız gerekiyor. Bayram namazına yetişiyoruz. Namazın hemen ardından herkes kurban kesmek için hazırlığa başlıyor. Kabristan içindeki küçük alan artık bir mezbaha gibi çalışmaya başlıyor. Sonraki güne kalmadan bir günlük izin dâhilinde tüm işlerin tamamlanması gerekli.

Ne olmuştu?

Çoğunluğunu Budistlerin oluşturduğu 70 milyon nüfuslu Myanmar'da 135 farklı etnik kökene sahip topluluk var. Buna rağmen Birmanya kökenli devlet yapısı birçok etnik gruba ve özellikle Arakan bölgesinde yaşayan Müslümanlara sistematik olarak şiddet ve baskı uygulamaya devam ediyor. Nüfusun %5'ini oluşturan Müslümanlar daha çok ülkenin batısında bulunan Arakan (Rakhine) bölgesinde yaşıyorlar. Yıllar içinde uygulanan saldırılar ve katliamlar sonucunda milyonlarca Rohingya Müslümanı mülteci olarak Bangladeş, Pakistan, Tayland, Malezya, Suudi Arabistan ve Avrupa'ya göç etmek zorunda kaldı. Myanmar'da 10 yıl önce iktidarı sivil bir hükûmete devreden ordu, 1 Şubat 2021'de yönetime el koyduğunu açıkladı. Ülkede elli yıllık askerî rejimin geride bırakıldığı umulmuştu. Darbeye karşı protestolar devam ederken sivillere karşı asker ve polisin silahlı müdahalesi devam ediyor. Ülkede yeniden bir korku iklimi hâkim.

Mustafa Olgun

Editör

Marmara Üniversitesi Gazetecilik mezunu. Yola çıkıp insanların hayatına dokunacak projeler üretmeye çalışıyor. Çektiği fotoğrafların hikâyesini anlatmayı seviyor.

Ünlüoğlu Büfe

SÜT
MISIR
5TL
İtimat

Fotoğraflar **Sedat Özkömeç**

BİR TÜRKİYE MİNYATÜRÜ

EMİNÖNÜ

Soylu olanla, soylulaştırılmaya çalışılan, köklü olanla lümpen olan Eminönü cangılında karşılaşırlar. İnsan tipleri açısından da durum farksızdır. Bilgesi, arsızı, kaçağı, göçmeni, yerlisi, turisti, zevklisi, zevksizi, paralısı, parasızı... herkesi ilgilendiren bir şeyi bulabiliriz orada. Sahilden içeriye girdikçe sürprizler artar. Dolma kalem tamircileri, han bekçileri, en iyi kebapçılar, tespih ustaları, baharatçılar, hasılı, insan eliyle üretilmiş en rafine, en kaba, en şık, en çakma nesneleri bir arada orada buluruz.

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Mehmet Öğün

Şehir ve Şehir Cerrahı

"İstanbul'u Avrupa'nın rakipsiz şehri mevkiine ulaştıran gelişmeler fetihten sonradır. Öyle ki insan, Osmanlı mı İstanbul'u fethetmiş, yoksa İstanbul potansiyellerini alabildiğine gerçekleştirmek üzere Osmanlı'yı seçip davet mi etmiştir diye sormaktan kendini alamaz."

Bu etkileyici saptama yakında ebediyete uğurladığımız değerli tarihçimiz Dr. Mehmet Genç'e ait. Genç'in "sormaktan kendini alamadığı" sorunun cevabını ise mimar Turgut Cansever veriyor: "İstanbul, İslami varlık kavrayışının 'her şeyi doğru yerine koymak' ve 'birlik içerisinde çeşitlilik' gibi temellerinden neşet ederek, kibir ve gururdan uzak duran Osmanlı sanatına vâkıf padişahlar tarafından kendilerinden önceki uygarlıklara da gereken saygıyı göstererek inşa edildi."

Fatih Sultan Mehmet'in fetih sonrası başlattığı imar faaliyeti İstanbul'a, asırlara uzanan karakterinde radikal bir kırılma yaşatmaksızın, Müslümanların dinlerine uygun yaşamı sürdürmesine imkân veren, kendine has hüviyetini kazandırmıştır. Otuz yıl gibi kısa bir sürede bir kısmı kiliseden dönüştürülen iki yüze yakın cami, onlarca mektep-medrese, hamam, çarşı bölgesinin çekirdeği Cevahir Bedesteni ve çevresindeki hanlar inşa edilmiş; küçük, büyük ölçekli tüm yapılar, asırlar boyu korunmuş olan dengeyi gözeterek, ahenk ve alçak gönüllülük içerisinde, var olana eklenmek suretiyle, İstanbul'un gelişimine, güzelleşmesine vesile olmuştur. Çarşı-ibadet-yönetim fonksiyonlarını barındıran merkeze ilaveten, on üç nahiye ve çok sayıda mahalleye ayrılan İstanbul'da, yönetimin teşvik ettiği, kendine özgü "birlik içerisindeki çeşitlilik" yaklaşımı neticesinde, her yaştan bireyin, farklı din ve ırktan insanın büyük bir uyum ve toplumsal dayanışma içerisinde sürdürdüğü, doğal değerleri gözeten bir şehir yaşamı kurulabilmiştir.

Maurice Cerasi'nin Osmanlı şehri tanımlaması bu açıdan son derece anlamlıdır: "Farklı kültürlerin birlikte inşa ettikleri ortak yaşam alanıdır. Antik dönemin kent topoğrafyasına kayıtsız kalmayan; Hristiyanlık ve İslamiyet'in doğaya saygılı felsefesini yücelten; örf, âdet ve gelenekleri kendi varlık koşulu olarak kabul edip geleceğe miras bırakan bu yaşam alanı, günümüzde kaybettiğimiz pek çok insani değerin asırlarca koruyuculuğunu yapmıştır."

Ancak, 17. asır sonlarına doğru, Fatih'in Konstantinopolis'i bir Osmanlı şehrine dönüştürmeye yönelik temel tercihleriyle çelişen kararların adım adım hayata geçirilmesiyle, kıymetli kazanımları heba edecek, İstanbul'u

HENRI PROST

İstanbul'da, yönetimin teşvik ettiği, kendine özgü "birlik içerisindeki çeşitlilik" yaklaşımı neticesinde, her yaştan bireyin, farklı din ve ırktan insanın büyük bir uyum ve toplumsal dayanışma içerisinde sürdürdüğü, doğal değerleri gözeten bir şehir yaşamı kurulabilmiştir.

beslendiği Türk-İslam köklerinden koparacak öze yabancılaşma dönemine girilmiştir.

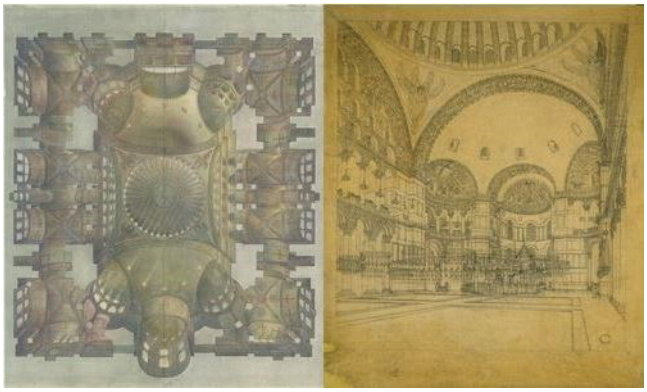
1699 Karlofça Anlaşması'nı takiben, devletin siyasi, askerî ve mali açıdan sürüklendiği zayıflamanın etkileri belirginleşmeye başlayınca, Sultan, Avrupa'nın güçlü ülkelerinden Fransa'yı yakından tanımak, ilişkileri kuvvetlendirmek üzere Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi Paris büyükelçisi olarak görevlendirir. Mehmet Çelebi'nin dönüşünde padişaha sunduğu, Fransa'yı, özellikle Paris'i "Dünya müminlerin zindanı, kâfirlerin cennetidir" hadis-i şerifini anımsayacak denli güzel bulduğunu belirttiği *Sefaretname*, III. Ahmet başta olmak üzere devletin üst yönetim katında etkisini kısa sürede gösterince, 1720 senesi itibarıyla

Osmanlı'nın, Avrupa mimarisine, sanatına ve yaşam tarzına öykünme macerası başlar.

Sultan III. Ahmet'in buyruğu ile "Yeni Üslup"-ta hazırlanan Rokoko tarzındaki çeşmeler, fiskiyeli havuzlar, su cedvelleri, köprüler, fiskiyeler, şelalelerle dolu bahçe içerisindeki Sa'd-âbâd Kasrı hızla tamamlanır ve devlet seçkinlerinin imrendiği örnek hâline gelir. III. Ahmet'in ardından tahta çıkan hükümdarların tümü İstanbul'u çağdaşlaştırmak için Avrupa'nın yapı ve mekânlarını taklit etmeyi âdeta bir zorunluluk olarak görürler. Sultan I. Mahmut'un yaptırdığı Nuruosmaniye Camii'nin, kilise apsitini andıran yarım kubbeli ve köşeli mihrabı, şadırvansız dairesel avlusu, kesintisiz hareketi dayatan iç süslemesi sayesinde İstanbullular Rokoko'dan sonra Avrupalı Barok "zarafeti" ile de tanışma fırsatı bulur. III. Selim'in, II. Mahmut'un ve daha sonra tahta geçen Abdülmecit'in yaptırdığı Eyüp, Selimiye, Nusretiye, Ortaköy Büyük Mecidiye, Dolmabahçe, Teşvikiye camilerinin tasarımında belirleyici olan Barok'u, Neoklasik-Ampir-Art Nouveau gibi eklektik ve canlandırmacı üsluplarla inşa edilen yapılar izler. İstanbullu seçkinlerin gözdesi artık Avrupa'dan ithal mimarlık ve süsleme üsluplarıdır.

İslami varlık kavrayışının her şeyi doğru yerine koymak ve birlik içerisinde çeşitlilik gibi

AYASOFYA'YA AİT PERSPEKTİFTE, KUBBEDEN SARKARAK MİHRABI GÖRÜNMEZ KILAN KANDİLLER DİKKAT ÇEKİCİDİR. HATTAT MUSTAFA İZZET EFENDİ'YE AİT ALLAH, HZ. MUHAMMED (S.A.V), DÖRT HALİFE İLE HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN İSİMLERİNİ TAŞIYAN 7,5 METRE ÇAPINDAKİ SEKİZ ADET DAİRESEL HAT LEVHASINDAN HİÇBİRİNE KADRAJDA YER VERMEMİŞ OLMASI, PROST'UN ÖNCELİKLİ AMACININ AYASOFYA CAMİİ'Nİ BİR BİZANS KİLİSESİ OLARAK ORİJİNAL HÂLİYLE GÖRÜNÜR KILMAK OLDUĞUNU AÇIKÇA ORTAYA KOYAR.

Prost'un, Bizans imparatorluk sarayını merkeze aldığı "Hipodrom Bölgesi"nin rekonstrüksiyon ve restitüsyonuna yönelik denemeleri ile Ayasofya'nın iç mekânını betimleyen perspektifi, onun Bizans dönemine ve Osmanlı-Türk İstanbul'a bakışıyla ilgili bazı ipuçları verir niteliktedir.

TITUS BURCKHARDT

köklerinden doğan Osmanlı sanatını özümsemiş padişahların yerini, bağımsız tektoniklerin dengeli bütünlüğünden doğan sade güzellikler yerine, Titus Burckhardt'ın deyişiyle "muzır yabancı etkili Barok"un, dekoratif profillerin şaşırtıcı gölge oyunlarıyla "duvarları titreşen, hacmi bütün köşelerinden sarsılan" yapılarını tercih eden yöneticiler almış; İstanbul'u çağdaşlaştırmanın ancak Avrupa yapılarını ve mekânlarını taklit ederek mümkün olabileceği düşüncesi, azalmak bir yana, gün geçtikçe daha da önemsenen bir yarış hâline gelmiştir.

Yaklaşık iki asır süren Batı'dan "üslup ithali" karmaşasına tepki, Jön Türkler ve İttihat-Terakki döneminde, milletin kendine has vakarını temsil eden, millî kimliği taşıyacak yerli bir mimariyi var etmek iddiasındaki "Millî Mimari Rönesansı" hareketi ile gelse de, Batılı kamusal bina tipolojisine uygun tasarlanan bazı hizmet binalarının cephelerinin, Osmanlı Mimarisi'nin klasik dönemine ait, toplumun aşina olduğu sütun başlığı, sivri kemer, çini tezyinat, kubbe gibi "millî" unsurlarla yapılan bezemeleri, tutarlı ve sağlam temellere oturan gerçek ve yerli bir mimariyi var etmeye yetmez.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikalarında laiklik ve modernlik kavramları ağırlık kazanana dek, genç Cumhuriyet yönetimi de aynı yaklaşımı sürdürür.

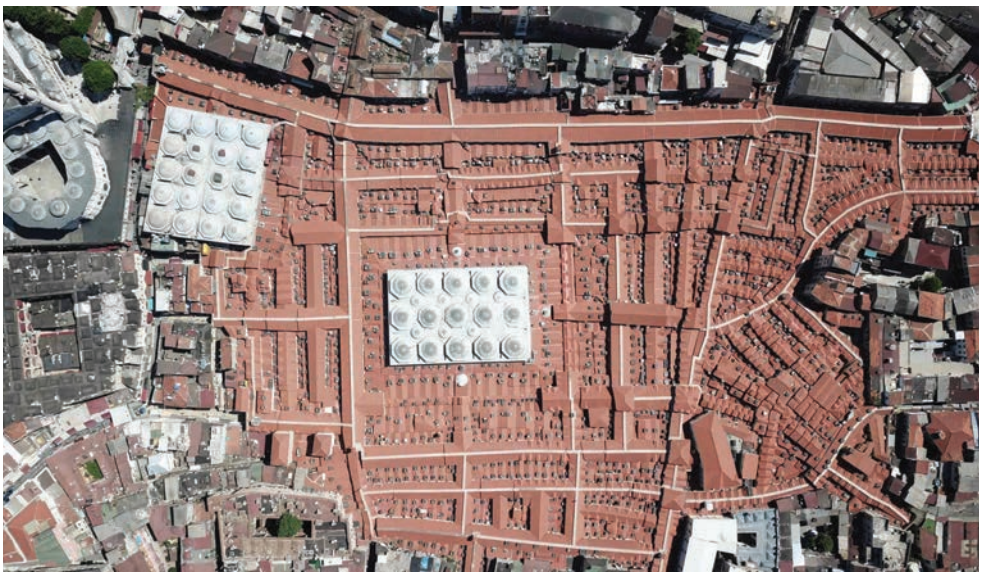
Yarımadanın ulaşım projeleri nedeniyle uğradığı ilk tahribat, İstanbul'u Avrupa'ya bağlamak üzere inşa edilen Rumeli demiryolu hattının, Sultan Abdülaziz'ın "Memleketime demiryolu yapılsın da isterse sırtımdan geçsin, razıyım" sözüyle onay vermesi üzerine Sirkeci'ye uzatılmasıyla gerçekleşmiştir. 1935 yılı aralık ayının son günlerinden birinde Paris-İstanbul seferini yapan tren, Topkapı Sarayı'nın surları ve sahil köşkleri yıkılarak saray bahçesinden geçen bu hattı izleyerek, son durağı olan Sirkeci Garı'na ulaştığında, Orient Express vagonlarından inmekte olan yolcular arasında "bir cerrah gibi üzerinde çalışacağı, kesip biçeceği kentin havasını huzurla içine sindirmeye" kararlı bir yabancı da bulunmaktadır. Haber vermeden geldiği şehirde tek başına, özgürce dolaşarak bu ilginç, gizemli şehri yakından tanımaya başlamak için sabırsızlanmaktadır.

Vali ve karşılama heyeti aniden karşısında belirdiğinde; şaşırmaya bile fırsat bulamayan yabancı misafir kendini kalabalığı hızla yararak ilerleyen makam arabasının koltuğunda bulur. Yaklaşık bir saat sonra Cumhurbaşkanı'nın huzurunda, onun İstanbul ile ilgili sorularını yanıtlamaya çalışmakta, heyecan içerisinde şehre dair müstakbel projelerini anlatmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Hemen işe başlayınız" sözüyle sona eren toplantıdan çıktığında, ünlü Fransız şehir plancısı Henri Prost'un yeni unvanı "kariyerinin doruk noktası" olarak gördüğü İstanbul Nazım Plan Dairesi'nin başkanlığıdır. Kendisine verilen görev "köhnemiş" eski İstanbul'u, Batı normlarında medeni bir şehir hâline dönüştürecek şehir planlarını yapmak, uygulamaları denetlemektir.

Cumhuriyet'in ilk kapsamlı, bütüncül modernleşme projesinde böylesi geniş bir yetki ve sorumluluğu tek başına üstlenen Henri Prost kimdir?

Batılı şehir plancıları arasından Mustafa Kemal Atatürk tarafından bizzat seçilen Henri Prost, 1874 Paris doğumlu, Güzel Sanatlar Okulu mezunu, Roma Fransız Akademisi'nde çalışmış, Paris Üniversitesi Şehircilik Enstitüsü'nde ders vermiş, Kazablanka, Rabat, Meknes, Fez şehirlerinin planlamasını yapmış, Cezayir Limanı'nı tasarlamış bir plancıdır. İstanbul Nazım Plan Dairesi'nin başına getirilmesinde, Fransız şehir planlamasına yönelik birikimi yanında, İslam coğrafyasındaki tarihî şehirlerle ilgili planlama deneyiminin etkisi olduğu söylenebilir; üstelik, 1905 ile 1913 yılları arasında Ayasofya'nın röleve ve restorasyon projesi için defalarca İstanbul'a gelmişliği de vardır.

Prost'un, Bizans imparatorluk sarayını merkeze aldığı "Hipodrom Bölgesi"nin rekonstrüksiyon ve

PROST'UN EMİNÖNÜ ÖNERİSİ MEVCUT YAPILARIN KALDIRILARAK, CAMİNİN FERAHLATILMASI VE ULAŞIMIN KOLAYLAŞTIRILMASINA YÖNELİKTİR.

restitüsyonuna yönelik denemeleri ile Ayasofya'nın iç mekânını betimleyen perspektifi, onun Bizans dönemine ve Osmanlı-Türk İstanbul'a bakışıyla ilgili bazı ipuçları verir niteliktedir.

Ayasofya ve Hipodrom'un genel yapısı dışında Bizans dönemi şehir dokusu ile ilgili somut arkeolojik bilgiler henüz elde yok iken, Prost'un sübjektif Bizans tahayyüllerinin ürünü olarak vücud bulan ve daha sonra Nazım Plan içerisinde "Arkeoloji Parkı" olarak adlandırılacak çalışması ağırlıklı olarak antik Roma'nın yeniden canlandırılmasını hedefler. Ayasofya'ya ait perspektifteyse, kubbeden sarkarak mihrabı görünmez kılan kandiller dikkat çekicidir. Hattat Mustafa İzzet Efendi'ye ait Allah, Hz. Muhammed (s.a.v), Dört Halife ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin isimlerini taşıyan 7,5 metre çapındaki sekiz adet dairesel hat levhasından hiçbirine kadrajda yer vermemiş olması, Prost'un öncelikli amacının Ayasofya Camii'ni bir Bizans kilisesi olarak orijinal hâliyle görünür kılmak olduğunu açıkça ortaya koyar.

Rabat, Kazablanka, Fez gibi şehirler için yaptığı tasarımlarda, düz hatlı, geniş arterleri, geometrik biçimlerdeki bulvar ve parselleri yeni şehir bölgeleri içerisinde önererek, eski mahalle dokularının açılacak yollarla tahribini önlemiş olması; tarihî şehir bölümlerini koruyarak, yeni ile yerlinin birlikteliğine imkân vermesi, yürüteceği İstanbul planlamasına yönelik olumlu işaretler olarak görülse de, Prost'un İstanbul planlama stratejisi tarihî şehir dokusunu tümüyle dönüştürmeye, modernleştirmeye yöneliktir; Kuzey Afrika deneyimi ile kesinlikle örtüşmez. Tarihî doku ile yeni tasarımın saygılı birlikteliği prensibinin yerini, değersiz, asalak olarak görülen kent dokularına karşı açılan acımasız bir savaş almış; anıtları görünmez kılan, onlara hayat hakkı tanımayan, üstelik motorlu araç hareketini de engelleyen bir işgalci olarak algıladığı, zaman içerisinde vücut bulmuş mevcut dokunun kentten sökülüp atılması, Prost'un birincil önceliği olmuştur.

Prost'un İstanbul Nazım Plan kararlarının tipik bir "Haussmannlaştırma" yaklaşımı ürünü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Hatırlanacağı üzere, Napoleon tarafından 1853'te göreve getirilerek, Paris'i, bir turizm ve keyif merkezi hâline getiren şehirsel düzenlemeleri yapan Baron Georges-Eugene Haussmann, geniş bulvarlar, yollar yapmak, meydan ve parklara alan açmak için mevcut şehir dokusunu acımasızca yıkmasıyla üne kavuşmuş bir yöneticidir.

Kendini bir cerrah ile özdeşleştirerek, mesleki eylemlerini "kesip biçme" olarak tanımlayan Prost'un, "hasta" İstanbul'u ayağa kaldırmak için önerdiği Haussmann vari operasyonların neticesi

Yenicami ile deniz arasında kalan alan gerçek bir yaya bölgesi olarak ele alınmalı, Yenicami'yi çevreleyen yapı dokusu uygun ölçekte yeniden ihya edilmelidir.

hiç de hastanın yararına olmamış; Bizans dönemine duyduğu özlemin ve takipçisi olduğu Fransız şehir planlama yaklaşımının etkisi altındaki önyargılı planlarını taviz vermeden İstanbul'a dayatmıştır. Trafik akışını hızlandırmak için İstanbul'un birer şaheser niteliğindeki ahşap konaklarını, evlerini, mezarlıklarını yıkıp, atarak yeni yollar açmaktan, dar yolları genişletmekten kaçınmamıştır. Antik Valens Su Kemeri'nin altından geçip Fatih Meydanı'na oradan Yenikapı'ya varacak yeni bulvar için Zeyrek konut bölgesini yerle bir ederek, yarımadayı ikiye bölmüş, tarihî dokunun iç ilişkisini sonlandırmıştır. İki önemli abide, Şehzadebaşı Camii ile Fatih Camii arasında küçük ölçekli konut dokusuyla sağlanan kuvvetli bağ, Prost'un antik Bizans su kemerini silüete hâkim kılmaya yönelik hevesinin kurbanı olmuştur. İstanbullular, beş asır boyunca kucakladıkları su kemeri yüzünden evlerinden olmuştur.

Valens Kemeri, günümüzde altından geçen araç trafiğinin saçtığı egzoz gazına maruz kalsa da, varlığıyla, yoğun trafikte araçların içine hapsolmuş şehirlinin günlük hayatını "zenginleştiren" muhteşem abide (!) sıfatını koruyor.

Bir yabancının nasıl işlediğini yakından bilmediği, gerçekten tanımadığı, hemhâl olmadığı bir şehrin neye ihtiyacı olduğunu, önceliklerini saptaması kolay değildir. Şehir söz konusu olduğunda neyin patolojik anomali kapsamına gireceği, hastalığın tanımlanması ve tedavisi topluma, zamana, çağa göre değişgenlik gösterir; bir bakış açısıyla şehirsel hastalık olarak görünen olgu, başka bir göz tarafından normal kabul edebilir, hatta zenginlik olarak da nitelenebilir. Şehirle kurulan ilişkinin biçimi, onda ne tür olanaklar, zorluklar görüldüğüne bağlı olarak değişkendir.

Örneğin yoğun taşıt trafiğini şehrin yollarının yetersizliğinin sonucu olarak değil de, motorlu araç istilasına karşı verdiği bir tepki olarak algılandığında, yapıları yıkarak taşıt yollarını genişletmek, yeni arterler açarak şehir dokusunu tahrip etmek yerine, çözüm daha farklı yerlerde aranır; farklı yerleşim-ulaşım alternatiflerine yoğunlaşılır.

BU SAYFALARDA YER ALAN ESKİ TARİHLİ FOTOĞRAFLAR VE ÇİZİMLER İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ'NÜN 2010'DA SANATSEVERLERLE BULUŞTURDUĞU HENRI PROST SERGİSİNDE DE YER ALMIŞTI. SERGİDE YER ALAN BELGELER VE FOTOĞRAFLAR, İAE'NİN DİJİTAL SERGİLERİ ARASINDA HÂLÂ İNCELENEBİLİR. SERGİDE YER ALAN BAZI FOTOĞRAFLAR ŞU LİNKTE YER ALIYOR: HTTPS://BİT.LY/39THIXT

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

İstanbul, varlığını denize borçlu bir şehirdir. Eminönü, Bizans'ta ve daha sonra Osmanlı döneminde, ana ulaşım yolu olan denizden şehre geleni karşılayan, gideni uğurlayan liman bölgesi olma özelliğini hep korumuştur. Buhardan güç alan gemilerin, trenlerin ortaya çıkması hız ve taşıma kapasitesini yükseltince, rıhtımın genişlemesi bir zorunluluk olmuştur. Sirkeci Tren Garı'nın Eminönü'ndeki liman faaliyetleriyle entegrasyonu neticesinde artan yolcu ve yük taşımacılığı yoğunluğu, yeni antrepoların inşası, köprü ile bölgenin Galata'ya bağlanması, tünel ve tramvayın işletmeye alınması, limanın görüntüsünü de değiştirmiş, konut bölgeleri yerini ticarete bırakırken, bina yükseklikleri iş yeri talebini karşılamak amacıyla artmıştır. Neticede, kapasitesi sınırlı Sirkeci-Eminönü bölgesi, liman-ticaret-ulaşım hengamesinin içerisinde nefessiz kalmıştır.

EMİNÖNÜ-SİRKECİ BÖLGESİNİN KADERİ TARİHÎ YARIMADA İÇİN ALINACAK BÜTÜNLÜKLÜ, RADİKAL KARARLARA BAĞLIDIR. PROST PLANLAMASININ AKSİNE TARİHÎ YARIMADANIN HER TÜRDEN TRANSİT MOTORLU ARAÇ GEÇİŞİ İLE YOĞUN BİR BİÇİMDE ÇİĞNENMESİNİN ÖNÜNE GEÇİLMELİ, ONA, ULAŞILAN AYRICALIKLI YER OLMA ÖZELLİĞİ YENİDEN KAZANDIRILMALIDIR.

Tarihî eser statüsünde gördüğü yapılar sadece anıtlar, camiler, medreseler ve hamamlardan ibaret olan Prost'un meydan-anıt saplantısı, İstanbul'da meydanlar açarak yeni anıtlar ihya etmeyi zorunlu kıldığından, anıt sınıflandırmasına giren mevcut yapıların ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen meydan açma faaliyetinden tarihî şehrin çekirdeğini, şehre denizden giriş kapısını oluşturan Eminönü bölgesi de payına düşeni fazlasıyla alır.

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Prost'un Eminönü önerisi mevcut yapıların kaldırılarak, caminin ferahlatılması ve ulaşımın kolaylaştırılmasına yöneliktir. Yıkımlar neticesinde, tarihi hiçe sayarak açtırdığı anlamsız boşlukta "yer" ile özgün ilişkisini kaybeden Yenicami, açılan geniş yollarla kuşatılır; yalnız başına kalır. Meydan ağırlıklı olarak motorlu araçlara tahsis edilince, kıyı ile Yenicami ve Mısır Çarşısı arasındaki yaya hareketi neredeyse imkânsız hâle gelir.

Eminönü Meydanı günümüzde motorlu araç yoğunluğu ve artan nüfus nedeniyle bir düğüm noktasına dönüşmüş bulunmakta; gün boyu kitlenen trafik ve kontrolsüzce akan yaya hareketi, geceleri yerini boş yollara ve yalnız binalara bırakıyor. Motorlu araç ve tramvay yollarının kuşattığı sözde meydanda sıkışan insanlar, havasız dar alt geçitlerden geçerek yollarını bulmaya çalışıyorlar. Topkapı Sarayı, birbirinden güzel camiler, tarihî hanlar,

hamamlarla dolu, üç tarafından deniz ile çevrelenmiş tabiat ve tarih zengini bölge bu durumu hak etmiyor.

Eminönü-Sirkeci Bölgesi'nin kaderi tarihî yarımada için alınacak bütünlüklü, radikal kararlara bağlıdır. Prost planlamasının aksine tarihî yarımadanın her türden transit motorlu araç geçişi ile yoğun bir biçimde çiğnenmesinin önüne geçilmeli, ona, ulaşılan ayrıcalıklı yer olma özelliği yeniden kazandırılmalıdır.

Tarihî yarımadanın barındırdığı manevi ve kültürel değerlerden yeniden hakkıyla yararlanabilmek için alınacak ilk önemli karar Sirkeci Garı'nın müze, kültür ve sanat etkinliklerine tahsis edilmesi olacaktır. Tren hattı kaldırılarak, gar işlevi şehir dışında uygun bir noktaya taşınmalı, Topkapı Sarayı'nın bahçesini çevreleyen açılmış surların ve yıkılmış tarihî sahil köşklerinin restitüsyonu yapılarak, sarayın bahçesi aslına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir. Sahil yolunun Aksaray'dan sonraki bölümü trafiğe kapatılarak, kıyının bu bölümü rekreasyon amaçlı düzenlemelerle, yaya kullanımına açılmalıdır. Bu sayede saray bahçesi yeniden denize kavuşacaktır. Yenicami ile deniz arasında kalan alan gerçek bir yaya bölgesi olarak ele alınmalı, Yenicami'yi çevreleyen yapı dokusu uygun ölçekte yeniden ihya edilmelidir.

Sur içi bölgesinde günlük yaşantıdaki gece-gündüz ayrışmasını dengelemek amacıyla Kadırga, Süleymaniye, Beyazıt, Zeyrek bölgeleri başta olmak üzere, konut işlevini özendirecek, tarihî konut dokusunu yeniden ihya edecek her türlü hukuki, mali ve inşai tedbirler hızla alınmalıdır. Yarımadanın gündüz nüfusunu ve araç trafiğini yoğunlaştıran idari binalar, hastaneler, yüksek okullar gibi fonksiyonların, sur dışında uygun yerlere taşınmasına yönelik kararlar hayata geçirilmelidir.

PROST'UN MEYDAN-ANIT SAPLANTISI, İSTANBUL'DA MEYDANLAR AÇARAK YENİ ANITLAR İHYA ETMEYİ ZORUNLU KILDIĞINDAN, ANIT SINIFLANDIRMASINA GİREN MEVCUT YAPILARIN ORTAYA ÇIKARILMASI AMACIYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN MEYDAN AÇMA FAALİYETİNDEN TARİHÎ ŞEHRİN ÇEKİRDEĞİNİ, ŞEHRE DENİZDEN GİRİŞ KAPISINI OLUŞTURAN EMİNÖNÜ BÖLGESİ DE PAYINA DÜŞENİ FAZLASIYLA ALIR.

Mehmet Öğün

Yüksek Mimar

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mezunudur. Mimarlık kariyerine Turgut Cansever bürosunda başlamıştır. 1992 yılında Demir Evleri ile Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanan projenin müelliflerindendir. Halen Emine Öğün ile birlikte kurdukları kendi firmalarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Eminönü'nün İstikbali İstanbul'un İstikbali

Semih Akşeker

Eminönü ve Kentsel Dönüşüm sözcüklerinin birlikte telaffuz edilmesi bile bende bir irkilmeye neden oluyor. Bunda son yirmi yılda yaşanan kötü kentsel dönüşüm örneklerinin büyük payı olsa gerek. Tarihî şehirlerin muhafazası için takip edilecek yol ve yöntem bellidir. Bu iş için yeni icatlar yapmaya gerek yok. Koruma meselesinde en deneyimli kıta Avrupa'yı örnek almalıyız. Avrupa'dan geçmişte neler almadık, neler taklit etmedik ki? Avrupa'dan örnek alabileceğimiz belki de en önemli husus "koruma" (muhafaza) kültürü idi ve maalesef onu almaya yanaşmadık.

Merak ve tecessüsümü iyi bilen babam, isteğimi kırmayarak beni hem yeni açılan (1973) Boğaz Köprüsü'nü göstermek hem Topkapı Sarayı'nı gezdirmek üzere İstanbul'a götürme sözü vermişti. Sevincime diyecek yoktu, zira hem İstanbul'u görecek hem ilk defa vapura binecektim. Yalova, Heybeli, Büyükada derken ufukta İstanbul semaları görülmeye başladığında o eşsiz silüet bana sanki bir masal şehre ya da büyülü bir dünyaya yaklaşmakta olduğumu hissettirmişti. O yıllarda Yalova'dan İstanbul'a gelen vapurlar Sirkeci İskelesi'ne yanaşırlardı. Kısa ve zevkli bir yolculuğu müteakip vapurdan inmiş, iskeleden Gülhane Parkı istikametine doğru yürümeye başlamıştık. Bâb-ı Ali'nin önüne gelince biraz soluklanmış, sonra Alay Köşkü Caddesi'nden Sultanahmet'e doğru çıkan yokuşu tırmanmıştık. Sadece bu 20 dakikalık yürüyüş ve seyir bile çocuk muhayyilemi tetiklemeye yetmiş, âdeta bir duygu seline kapılmıştım. "Ne asude şehir ve ne bahtiyar insanları var" demiştim içimden sessiz sessiz. Ancak yedi yıl sonra mimarlık okumak üzere İstanbul'a tekrar geldiğimde şehrin büyüsünü bir parça yitirdiğini hissetmiştim. Doğrusunu söylemek gerekirse kısmi birtakım iyileştirmelere rağmen şehrin genel olarak özgünlüğünü yitirmeye devam ettiğini görüyoruz.

* * *

Yazı konusu genelde İstanbul, özelde Eminönü ve kentsel dönüşüm olunca Eminönü üzerine de birkaç söz söylemek isterim. Eminönü nazarımda İstanbul'un kalbidir. Eğer İstanbul semtleri arasında ona bir pâye tahsis edecek olursak bu ancak başsemt olabilir. Franz Kafka anlaşılmak için bilhassa abarttığını söylemekten çekinmez, oysa ben abartmıyorum, sadece gerçeği ifade ediyorum. Aslında Eminönü için uygun gördüğüm bu yakıştırmanın halk muhayyilesinde de bir karşılığı olduğunu tecrübe ile biliyorum. Şöyle ki, İstanbul'a tahsil için geldiğim 80'li yılların başında bir gün Kabataş'tan Beyazıt'a gitmek üzere troleybüse binmiştim. Hem yolculuk yapıyor hem merakla etrafa bakınıyordum. Birden önümde oturan iki yolcunun konuşmalarına dikkat kesildim. Biri "Nereye böyle?" diye sormuş diğeri "İstanbul'a" diye cevap vermişti. Hani derler ya neredeyse şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım. Biz hangi şehirdeydik ve şimdi nereye gidiyorduk? Artık gözümü bir an olsun önümdeki yolcudan ayırmıyordum, bakalım hangi durakta inecekti ve bakalım İstanbul dedikleri yer neresi idi? Adamın Sirkeci ile Cağaloğlu arasındaki durakta indiğini görünce asıl İstanbul'un burası olduğunu ancak o zaman anlayacaktım. Doğru ya İstanbul başka neresi olacaktı? Saray, Bab-ı Ali, Ayasofya, camiler, hanlar, hamamlar, çarşılar vb. hep burada değil miydi?

Eminönü İstanbul için çok önemlidir. Çünkü İstanbul'u İstanbul yapan her ne vasıf/nitelik varsa hepsi buradadır. Tarihin, kültürün, sanatın, mimarinin, eğitimin, hatta üretim ve ticaretin bir arada bulunduğu böyle bir başka semti daha yoktur İstanbul'un.

***

EMİNÖNÜ ÖZELİNDE BÜTÜN İSTANBUL DAHA FAZLA GECİKMEDEN "DEVLET PROJESİ" İLE KORUMA ALTINA ALINMALIDIR. BAŞTA PARTİLER, ÜNİVERSİTELER, MESLEK ODALARI, HATTA SAYILARI ÇOK AZALMIŞ DA OLSA GAYRİMÜSLİM AZINLIKLAR... GİBİ BÜTÜN TOPLUMSAL KATMANLARIN RIZASI VE UZLAŞMASI İLE PROJE HAYATA GEÇİRİLMELİDİR.

Eminönü nazarımda İstanbul'un kalbidir. Eğer İstanbul semtleri arasında ona bir pâye tahsis edecek olursak bu ancak başsemt olabilir. Franz Kafka anlaşılmak için bilhassa abarttığını söylemekten çekinmez, oysa ben abartmıyorum, sadece gerçeği ifade ediyorum.

Şimdi müsaadenizle projektörlerimizi bir yüzyıl öncesine çevirelim istiyorum. İstanbul, Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük bir şans eseri "olduğu hâliyle korunması" şeklinde özetlenebilecek bir teklife muhatap olmuştu. Fransız Mimar Le Corbusier 1911 yılında ilk defa gezip hayran kaldığı İstanbul'un imarı için Reisicumhur Mustafa Kemal'e bir mektup göndermiş, hatta bilabedel bu işe talip olduğunu bildirmişti. Lakin teklif hiç hoş karşılanmamış, cevap vermeye bile tenezzül edilmemişti. Le Corbusier de sonradan teklifini safça bulmuş olmalı ki ileride yazacağı hatıratında, bu teşebbüsünü "hayatımın en dramatik hatası" olarak niteleyecekti. Zira "koruma" odaklı bir teklif modernleşme (yenileşme) yanlısı yeni yönetime sunulabilecek herhâlde en bahtsız teklifti. Yeni devletin o heyecan dolu kuruluş günlerinde her şeyin yeniden inşa edileceği düşüncesiyle kim eskiye rağbet eden böyle bir teklife müsamaha ile bakabilirdi? Fakat gerçek şu ki teklif kabul görmüş olsaydı İstanbul bugün muhtemelen Avrupa'da en iyi korunmuş şehirlerden birisi olacak ve belki de Avrupa'nın daimî kültür başkenti olarak anılacaktı.

Devletin yeni yöneticileri başlarda nedense İstanbul'a karşı âdeta küskün bir vaziyet almış, yeni devletin kısıtlı bütün imkânları başkent Ankara için seferber edilmişti. Evvela Ankara modern bir şehir olarak inşa edilecek, bütün ülkeye örneklik teşkil edecekti. On yıl sonra Ankara'da işlerde biraz mesafe alınınca sıra nihayet İstanbul'a gelmiş, fakat bu sefer "olduğu hâliyle koruma" teklifinin zıddına maalesef "yıkmayı ve geniş yollar açmayı" esas alan bir imar planı çizdirilmişti. Artık yıkımlara ramak kalmıştı. Fakat Atatürk'ün ani vefatı ile proje beklenmedik bir şekilde akamete uğramıştı. 1957'de hafızalardan bile silinen projeyi Menderes hatırladı ve maalesef uygulamaya karar verdi. Hadisenin devamını herkes biliyor, tekrar etmeyeyim,

şehir birkaç sene içinde kepçe ve dozerlerle tarumar edildi. İstanbul, o günlerde ülkenin geri kalma nedeni bizzat kendisi imiş gibi bir muamele görür. Hiçbir akl-ı selim ses bu öfke selini durdurmaya muvaffak olamaz. Bu hengâmede sadece sur içinde tarihî kıymeti haiz on bin bina yıktırılır. Ancak kaderin cilvesi yıkılan evlerin kamulaştırma bedelleri ödenmediği ya da eksik ödendiği için Menderes'in Yassıada mahkemelerinde uzun uzun sorgulanmasına neden olacaktır.

O günlere bizzat tanıklık eden merhum mimar Aydın Boysan yıkımları şöyle anlatır: "Eski İstanbul sanki dilimlendi. Yeni caddeler şebekesi ağı, sur içi eski İstanbul'un üstüne çöktürüldü. Her açılan bulvar, şehrin bağrında yüzlerce metre genişlikte şehir şeritlerini kazıdı. Arada kalan yerlerdeki arazi parçalarına, yüksek katlı bitişik nizam yapı ruhsatları verildi. Nüfus yığılması düşüncesizce teşvik edildi. İstanbul Üniversitesi, hatta Belediye'nin kendisi, vahşi kitleli binalarla şehrin eski mahallelerine ve tarihî bölgelerine yayıldı. Eski İstanbul'un üzerine yeni bir İstanbul çöktü ve eskisini tarihe gömdü. Eski İstanbul'dan hâlâ gözle görülebilenler, gömülen tarihî şehrin sanki mezar taşlarıdır." İstanbul tarih boyunca her dönemde pek çok yıkım görmüş olsa da bu son yıkımlar ona vurulan en büyük darbe olarak tarihe geçecektir.

Bugün artık en azından bir şehre karşı da suç işlenmiş olabileceği gerçeğini öğrenmiş bulunuyoruz. Bugünden sonra yapılacak iş kalanları muhafaza etmekten başka ne olabilir?

***

İnsanların tarihî bina ve şehirlerin de bir değeri olduğunu anlaması maalesef çok uzun zaman aldı. Nihayet insanlık son iki asırda "koruma" konusunda bilinçlendi ve medeni toplumlar eski eserleri, binaları, şehirleri korumayı birer vazife olarak görmeye başladı. 1920'lerden itibaren tarihî şehirleri "korumak" için tüzükler, yönetmelikler, yasalar çıkarıldı, üniversitelerde bilim dalları kuruldu. Çağdaş dünya eski şehirleri korumayı medenilik göstergelerinden biri olarak görüyor artık. Ancak yine de böyle bir bilincin tüm dünyada değil sadece belli başlı toplumlarda karşılık bulduğunu söylemek yanlış

TÜRKİYE, BATI'DA UZUN DÖNEMLERE SÂRİ SAYISIZ TARTIŞMA VE UZLAŞMALARLA YÜRÜRLÜĞE GİREN VE ONLARIN TECRÜBE ETTİĞİ "KORUMA VE YAŞATMA" ODAKLI BÜTÜN BELGE, TÜZÜK, PROTOKOL VE BAĞLAYICI YASALARA İSTER İMZA ATMIŞ İSTER ATMAMIŞ OLSUN UYMAK DURUMUNDADIR. BATI'DA ESKİ ŞEHİRLER HALKIN BİLİNÇLİLİĞİ KADAR KORUMA YASALARI SAYESİNDE BUGÜNLERE AKTARILABİLMİŞTİR.

EMİNÖNÜ İSTANBUL İÇİN ÇOK ÖNEMLİDİR. ÇÜNKÜ İSTANBUL'U İSTANBUL YAPAN HER NE VASIF/NİTELİK VARSA HEPSİ BURADADIR. TARİHİN, KÜLTÜRÜN, SANATIN, MİMARİNİN, EĞİTİMİN, HATTA ÜRETİM VE TİCARETİN BİR ARADA BULUNDUĞU BÖYLE BAŞKA BİR SEMTİ DAHA YOKTUR İSTANBUL'UN.

olmayacaktır. Zira ülkemizde ve dünyanın başka ülkelerinde tarihî eserlerin bilgisizlik ya da özensizlik gibi nedenlerden dolayı hâlâ tahrip ve yok edildiğini görüyoruz.

Oysa geçmişi ve kültürü anlamanın bir yolu eskiyi (mitler, destanlar, sanatlar, binalar, şehirler vb) yaşatmaktan geçmektedir. Eskiyi muhafaza, geçmiş ile rabıta kurmamıza, köklerimizin izini takip etmemize yaradığı gibi kültürel devamlılığı sağlamak açısından da büyük önem arz etmektedir. Zira geçmiş sadece hatıralar manzumesinden ibaret değildir; kök, birikim, tecrübe olduğu kadar ilham kaynağıdır aynı zamanda. Bütün kadim şehirlere ve elbette İstanbul'a da bu gözle bakmalıyız. İstanbul ciddi oranda tahrip görmüş olsa da hâlâ geçmişten önemli izler taşımaya devam ediyor. Artık müsaadenizle sadede gelmek istiyorum.

Eminönü ve Kentsel Dönüşüm sözcüklerinin birlikte telaffuz edilmesi bile bende bir irkilmeye neden oluyor. Bunda son yirmi yılda yaşanan kötü kentsel dönüşüm örneklerinin büyük payı olsa gerek. Tarihî şehirlerin muhafazası için takip edilecek yol ve yöntem bellidir. Bu iş için yeni icatlar yapmaya gerek yok. Koruma meselesinde en deneyimli kıta Avrupa'yı örnek almalıyız. Avrupa'dan geçmişte neler almadık, neler taklit etmedik ki? Avrupa'dan örnek alabileceğimiz belki de en önemli husus "koruma" (muhafaza) kültürü idi ve maalesef onu almaya yanaşmadık.

Türkiye, bundan sonra Batı'da uzun dönemlere sâri sayısız tartışma ve uzlaşmalarla yürürlüğe giren ve onların tecrübe ve birikimini ortaya koyan "koruma ve yaşatma" odaklı bütün belge, tüzük, protokol ve bağlayıcı yasalara ister imza atmış ister atmamış olsun uymak durumundadır. Batı'da eski şehirler halkın bilinçliliği kadar koruma yasaları sayesinde bugünlere aktarılabilmiştir. Koruma teşebbüsü başlarda herhangi bir maddi fayda hedeflenmeden tatbik edildiği hâlde sonraki yıllarda kültür turizmi adı altında Batı ekonomisine ciddi katkılar sağlamış ve hâlâ sağlamaya devam etmektedir.

Eminönü özelinde bütün İstanbul daha fazla gecikmeden "devlet projesi" ile koruma altına alınmalıdır. Başta partiler, üniversiteler, meslek odaları, hatta sayıları çok azalmış da olsa gayrimüslim azınlıklar... gibi bütün toplumsal katmanların rızası ve uzlaşması ile proje hayata geçirilmelidir.

Semih Akşeker
Mimar, Yazar

Yüksek tahsilini İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Fakültesi'nde tamamladı. Serbest mimar olarak çalışmaktadır. Modernizm, mimari ve şehircilik konularında çalışmalarına devam etmektedir.

RAMAZAN'I OSMANLI BAŞKENTİ BURSA'DA KARŞILIYORUZ

Ramazan ayı boyunca, Emir Sultan Hazretleri'nin dualarıyla bereketlenen, Evliya Çelebi'nin "Üzerinde nur dolaşan şehir" dediği Bursa'da buluşacağız.

Ramazan TVNET'te izlenir.

RAMAZAN HİLALİ

13 Nisan'dan itibaren 18:00'de

Destekçilerimiz

Ana Sponsor

TURKISH AIRLINES

tvnet.

Nefes Yerine Hava Merkezli Ekonomik Üretime Eminönü'nden Direnmek

Faruk Taşçı

Tarihî bağlamı bir anlık kenara koyup, hâlihazır atmosfer içinde ekonominin merkezî konumlarından biri olan Eminönü'ne bakınca, ne söylememiz icap eder?

Bir nevi İstanbul'un "çekirdeği" olan Eminönü'nün Bizans'ın kuruluş yeri olduğunu tarihçiler söylerler. İstanbul'un fethinden sonra da Osmanlı için bedesten ve büyük çarşı (kapalıçarşı) ile Eminönü'nün ticaretin "kalbi" olduğunu yine tarihçiler naklederler. Öyle ki ticaretin kalbi olmasına dönük olarak, bugünkü eski hanların hemen hemen tamamının Eminönü bölgesinde olmasına atıf yaparlar. Cumhuriyet döneminde de Eminönü, imalat, küçük sanayi, depolama, toptan ticaret, matbaa ve benzeri işlevleri bünyesinde tutmakla ülke genelinde "kritik" bir öneme haiz görünmektedir. Bu bağlamda Eminönü, ilk zamanından günümüze kadar sürekli üretimin yapıldığı merkez olarak üretimin çekirdeği, kalbi ve kritik öneme sahip bir yeri demektir.

Burada sorulması gereken soru şudur: Eminönü'nde kim neyi ve nasıl üretti, üretir ki Eminönü çekirdek, kalp, kritik gibi vasıflar ile anılabilsin?

Eminönü Tarihinde Üretimin Nefesi

Eminönü'nün Bizans'a dayalı tarihini Bizanslılara bırakıp Osmanlı üzerinden konuşacak olursak ister istemez esnaf yapısı ya da bilinen yapılanma olarak ahilik üzerinden birkaç kelam etmek gerekir.

Bir kere, ahi olmak için "hareket ve muamele" şarttır. Herkes kabiliyetli olduğu bir meslek icra etmelidir, rastgele "her işi yaparım abi" modunda herhangi bir işte çalışmak yoktur. Öte yandan kabiliyetli olduğu mesleği yapmak da basit ama "kritik" bir kaideye dayalı olmalıdır: Allah rızası. 1524 yılına ait Bursa Kadısı'nın kaleme almış olduğu bir el yazmasında belirttiği üzere "Ahilik vasıflarını üzerinde toplayan kişinin, esnaflık ya da sanatı, buna muhtaç Allah kulları için yaptığı fikrini benimsemiş olması gerekir." Üretimin çekirdeği de kalbi de kritik noktası da budur: Allah rızasına ermek.

Yamak, çırak, kalfa ve usta şeklinde bir hiyerarşik zincir içinde bulunan tüm ahilerin en üstündeki ahi babalar ise üretim süreçlerinin ve araçlarının Allah rızası üzere yani istikamet üzere işlemesi için var olan maddi ve manevi önderlerdir; Allah rızasını hâlleri ile kalplere nakşeden ve mesleklerinin inceliklerini akılla yerleştiren figürlerdir. Yamağı da, çırağı da, kalfayı da, ustayı da belli bir gönül hiyerarşisi içinde hizada tutan meslek ve ahlak pirleridir. "Ben tamam oldum, bu işi öğrendim" deyip dükkân açmak isteyen kalfalara "işin püf noktası"nı vermeyip kalplerinde sır eden akıl küpleridir. Bu pirler, işin püf noktasını ayan eyledikten sonra "tekmil-i sanat" ile kalfalıktan geçirip ustalık payesi verdiklerine ahi zaviyelerindeki muhabbet meclislerinde her daim hadlerini hatırlatan birer uyarıcıdırlar: Eline, beline, diline hâkim ol! İhtiyacın kadar (elinle-bilinçli) tüket, bunun için de ihtiyacın kadar (belinle-gücünle) üret, bunun için de ihtiyacın kadar (dilinle-hassas) konuş! Arzularını ihtiyaç zannedip de haddini aşma!

Eminönü, ilk zamanından günümüze kadar sürekli üretimin yapıldığı merkez olarak üretimin çekirdeği, kalbi ve kritik öneme sahip bir yeri demektir.

Haddini aşanlar, mesela üretimde hile yapanlar, hadleri gözeterek üreten diğer ahiler hakkında ileri geri hadsiz laflar edenler veya hadler içinde tüketen müşteriye hadsizlik yapanlar için önce nasihat ama mükerrer olduğunda manevi cezalar vardır: selamı kesmek, pabucunu dama atmak, merkebe ters bindirilip çarşı-pazar dolaştırmak. Manevi cezanın kuzulaştırmadıkları kimi özü kurtlulara "Deriyi kasbâne ile yüzeler, bıçağ ile yüzmeyeler, delük ve yaruk etmeyeler. Eğer deride delük ve yaruk bulunursa, yüzen kimsenin muhtesib hakkından gelüb cerimesin ala" gibi ihtisab fermanları ile nihai had bildirmeler, işin devlet ayağıdır. Ahi babayı aşan, devlet babayı aşamaz çünkü. Ahi babanın cemal tokadının ıslah edemediği, devlet babanın celal tokadı ile zincirlere bağlanır.

Öte yandan tokatsız istikamet üzere takat getiren ahiler için had üzere ürettiklerinin şükrünü yapabilecekleri, ahi zaviyelerinde ahi babaların uhdesinde bulunan ahi orta sandıkları bulunmaktadır. Sandıkların rutin gelir kaynakları yanında, kendisi ve ailesi için günlük ihtiyaçlarından fazlasının genelde ahiler tarafından sandıklara verildiği nakledilir. Bunun için olsa gerek, ahiler arasında kıdem dışında "büyük-küçük" ahi ayrımı yoktur, yani gelir uçurumu yoktur. Gelir uçurumunun olabilmesi için rekabetin olması lazımdır, ama ahiler arasında rekabet de yoktur. Meşhur siftah örneklerinden biri şöyledir: "Adamın birisi bir şey almak üzere Mısır Çarşısı'na girer. İlk dükkâna müracaat eder ve aradığını oradan almak ister. Dükkâncı 'Ben siftah ettim, yanımdakine git' der. Yanındaki dükkâna gider. Ondan da aynı cevaba maruz kalır. Bir hayli dükkân dolaştıktan sonra siftah etmemiş birisini bularak ondan alır." Rekabet yoktur, çünkü rekabet sınırlı bir pastada olur, hâlbuki Allah'ın rızasında sınır yoktur! Bu nedenle fazla üretmek değil, Allah'ın rızasına uygun yani ihtiyaç kadar üretmek ve diğer üretenleri (ahileri) de gözetmek, yani kendisinin iki gözünden biri etmek, esastır.

AHİ OLMAK İÇİN "HAREKET VE MUAMELE" ŞARTTIR. HERKES KABİLİYETLİ OLDUĞU BİR MESLEĞİ İCRA ETMELİDİR, RASTGELE "HER İŞİ YAPARIM ABİ" MODUNDA HERHANGİ BİR İŞTE ÇALIŞMAK YOKTUR.

Eminönü esnafından bir grup güzel insan da İlim Yayma Cemiyeti'ni kurarken can ü gönülden ellerindeki kıt ama bereketli imkânlarla nefes olmuşlardır.

Ahiler böyle olduklarından, paklanmak isteyen eski hükümlüler için ahilerin zaviyeleri bir (meslekî) rehabilitasyon merkezidir aynı zamanda. "Şimdiye kadar elime, belime, dilime hâkim olamadım" deyip had bilmek isteyenleri de paklayıp cilalayan bir sığınaktır ahi zaviyeleri. Bir nevi, kalbi ölü olanları dirilten nefestir! Bu nefesin özü de ahilerin irtibatlı oldukları kurumsal yapılanma ya da (Köprülü'nün ifadesi ile) tarikatlardır. Bu nefesi terennüm edenler için ekonomi (üretim), bir rızık aracından öte bir anlam ifade etmemektedir.

Peki, Osmanlı'nın her yerinde etkin olduğu kadar özellikle Eminönü'nde ağırlıkları

görülen ahiler öldü mü, yani Eminönü'nde tarih öldü mü acaba?

Mübahın Hava/Heva ile Başkalaşan Anlamına İlmi Yayma Niyeti ile Direnmek

Tarihî bağlamı bir anlık kenara koyup, hâlihazır atmosfer içinde ekonominin merkezî konumlarından biri olan Eminönü'ne bakınca, ne söylememiz icap eder?

Ekonomi çarkını esas aldığımızda, karşımızda nefes yerine hava/heva ile donanmış bir Eminönü var dersek pek de yanlış bir yakıştırma yapmış olmayız. Zira tüm dünyada olduğu gibi özelde de Eminönü'nde homoeconomicus (*ekonomik insan*) otağ kurmuştur. Homoeconomicus, kendi kârının peşinde koşan, kârını en yüksek seviyeye çıkarma hedefinde olan bir tiptir. En yüksek kâr için de maliyeti en asgari seviyede tutmalıdır. Maksimum kâr-minimum maliyet için de "her yol mübah"tır. Dürüstlüğün kâr getirmediğine inanıldığı için homoeconomicusun yaptığı işlerde "dürüstlük hak getire"dir. Maliyet hesabı söz konusu olduğunda sözünde durmaya ne gerek vardır; bu nedenle homoeconomicusun sözüne itibar edilmez. Kendi hesabını çok iyi bilen ama kendinden başkasına hesap verme derdi olmayan bir yapı içindedir homoeconomicus. "Aldatan bizden değildir"in hiçbir anlamı yoktur, çünkü aldatarak bire beş, bire on, bire yüz gibi kâr elde etme yolu bulunmaktadır. Ufak bir ekonomik dalgalanma döneminde bile "fırsat bu fırsat" deyip, fiyatları yükseltmekse hiç sorun değildir homoeconomicus için, çünkü kendi kârı esastır. Hile yapmak, işinin neredeyse bir parçasıdır. Yeter ki elindeki malı satılsın da malın kusurunu örtmek, homoeconomicusun ustalık alanlarındandır. Bereket de ne demek ola ki; çok, daha çok, daha da çok kâr elde etmek var işin ucunda. Hele hele, ucu olmayan kâr için faiz, cilalı kâr demektir homoeconomicusun gözünde. Özetle, homoeconomicus "Dinuhum dinaruhum" işaretinin mücessem hâlidir.

YUKARIDA İLİM YAYMA CEMİYETİ KURUCULARIYLA ALİ FUAT BAŞGİL'İN FOTOĞRAFI YER ALIYOR. ALTTA İSE MAHMUT CELALEDDİN ÖKTEN ÖĞRENCİLERİYLE GÖRÜLÜYOR.

Bu başkalaşan daha doğrusu özünden (Yâr'ın üflediği ruh-ı sultandan) kopup batıllaşan halet-i ruhiyeye karşı "lâ" bayrağını çeken erler hiç mi olmamıştır, hiç mi yoktur? Başka bir ifade ile homoeconomicus karşısında (Sabahaddin Zaim'in sıkça tekrarladığı) homoislamicus (güzel insan) neredeydi?

Güzel insan (ama az ama çok) her yerde olduğu için, insanı yücelten tevhid bayrağı da olacaktır, olmuştur. Eminönü'nde bir zamanlar başta ahiler olmak üzere tüm aktörler tarafından merkezde olan sadece Allah rızasına dayalı ekonomik faaliyet ve ilişkiler ağı yani nefes alıp nefes vermenin yerine geçen, hava/heva peşinde koşan homoeconomicusa karşı direnen hamlenin Cumhuriyet dönemindeki göstergesi İlim Yayma Cemiyeti'nin kurulmasıdır.

YUKARIDA SOLDA SAMATYA ETYEMEZ'DEKİ İLK İMAM HATİP OKULU'NUN, SAĞDA İSE MAHMUT CELALEDDİN ÖKTEN'İN ÖĞRENCİLERİYLE BERABER ÇEKİLEN FOTOĞRAFI YER ALIYOR.

İlim Yayma Cemiyeti, adı üstünde ilim ile alakalı bir yapılanmadır, özelde esnaf genelde de ekonomi ile ilgili değildir. Ancak devletin olmadığı yerlerde ve zamanlarda devletine ve milletine sahip çıkma adına inisiyatif alan ahiler gibi, İlim Yayma Cemiyeti de hava/heva peşinde koşmayan aksine bir nefes üzere istikamet eylemiş Eminönü'ndeki bir grup esnafın öncülüğünde kurulmuş olan ve her yol mübah anlayışına karşı mübah/helal-haram çizgisinde direnen saf bir kale gibi kurulmuştur. Ahiler üzerindeki tekkelerin etkisine benzer bir hâlle dönemin Nakşibendi meşayihinden Abdülaziz Bekkine Efendi'nin de teşvikleri ile 68 güzel insan bir araya gelerek İlim Yayma Cemiyeti'ni kurmuşlardır. İlim Yayma Cemiyeti, güzel insan yetiştirme niyetini merkeze alan imam-hatipleri "açıp yaşatmak" için kurulmuştur. Çünkü dönemin devlet yöneticileri, 1950'den sonra imam-hatiplerin açılmasına izin vermiştir ama "Ben öğretmenlerimi veririm, maaşlarını öderim. Bunun dışında okulların yapımına, bakımına, yatılı olsun olmasın talebelerin bakımına karışmam" havası içindedir. Böylece İlim Yayma Cemiyeti'ni kurmak suretiyle, Eminönü'ndeki bir grup esnaf, homoeconomicus çarkına girilmeden, sadece ve sadece maksimum kâr-minimum maliyet hesabı üzere her yol mübahtır hastalığına düşmeden, hesabını vereceği yerin şuurunda olarak Allah'ın rızasına uygun ekonomik faaliyetlerin her zaman ve zeminde mümkün olduğunu bizzat ispatlamışlardır. Çünkü mümin, iddia sahibi değil her hâliyle ispat eridir. Böyle olduğu içindir ki tıpkı ahilerin orta sandıklarındaki mantık gibi, Eminönü esnafından bir grup güzel insan da İlim Yayma Cemiyeti'ni kurarken can ü gönülden ellerindeki kıt ama bereketli imkânlarla nefes olmuşlardır.

Netice: Niyet Hayr ise Akıbet Homoislamicus

Eminönü'nün ekonomi çarkında İlim Yayma Cemiyeti'ni kuran nefes sahipleri gibi hâlâ var mıdır nefes alıp nefes veren homoislamicus tipleri diye sorulacak olursa, cevap basittir: Nefes peşinde (niyetiyle) Eminönü'ne koşan kişi, nefes üzere olan esnaf bulur, belki zor bulur ama bulur; hava/heva peşinde koşan da ne kadar homoislamicus ayaklarına yatsa da zehir gibi homoeconomicus bulur ve onun gibi olur, zaten onun gibidir de. Çünkü niyet, en büyük çekim gücüne sahip bir mıknatıs gibidir. Arayan Mevla'sını da bulur, belasını da. Yana yana arayan Mevla'sına (homoislamicus), yan yan arayan belasına (homoeconomicus)...

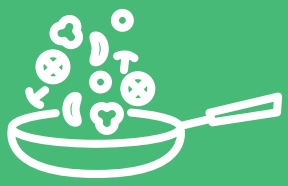
Prof. Dr. Faruk Taşçı
Akademisyen
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. Dezavantajlı gruplar üzerine çalışır, uluslararası öğrenciler ile ilgilenir: ftasci@istanbul.edu.tr

Babamın Arkitekt'i

Annemin Lokma'sı

Kardeşimin GZTMZT'si

Ablamın Nihayet'i

Benim Skyroad'um

Abimin Zpor'u

Herkesin bir GZT'si var!

Takip Et

GZT.COM

gzt

Cihan Aktaş

Otogarlar Yer Değiştirdi, Nakliyeciler Orada Kaldı

Sirkeci Garı her zaman zorunlu bir yolcu akışına cevaplar üretecek şekilde orada oldu. 1890'da projesi Alman Mimar August Jasmund tarafından çizilen gar hizmete açılmadan önce de yerinde küçük bir istasyon vardı. Charles King garın hizmete açılmasından itibaren, en şaşaalı günlerinde bile hakkında birkaç kelime edenin pek olmadığını yazar ve bunun sebebinin de Avrupa şehirlerinin görkemli bina cephelerine açılan garlarıyla birlikte düşünüldüğünde Sirkeci Garı'nın kalitesiz raylar, bakımsız hatlar yüzünden yavaşlamanın getirdiği "pes perdeden bir final" etkisi olduğu tespitinde bulunur. King, Amerikalı romancı John Dos Passos 1921 yazında İstanbul'a vardığında trenin bir başka trenin geçmesi için bir ara istasyonda durduğuna dair izlenimini aktarır. "Yoksa burası mı? Yo, hayır, evet... burası Konstantinopl" diye düşünmüştür Passos.

Talihsiz bir görünür görünmezlik, sinemamızda da fark edilir. Sevgililerin ve ailelerin buluşmalarının mekânı Haydarpaşa Garı'dır, Sirkeci Garı değil. Bunun mekânın güzelliğiyle ilgisi yok, Haydarpaşa Garı ilk karşılaşmanın büyüsünü alıkoyunca Sirkeci Garı'na sadece bir telaş düşüyor olmalı.

9 Ağustos 2018 tarihinde Hüseyin Rahmi Göktaş ve Ayşe Olgun'la Sirkeci Marmaray İstasyonu önünde buluştuk ve nakliyecilerin veya kamyoncuların toplandığı parka yöneldik. Şoförlerin uğrayıp çay içtikleri kahvede oturup birer bardak çay içtik önce. Nakliyeciler işte bu noktadan dağılıyorlar şehre. Karşıdaki park nakliyecilerin ilk toplanma yeri; yağmurda karda öylece beklediler yıllarca. Daha sonra mekân başka yerlere taşınsa da burası böyle kaldı. Parkta kalabalık yapıyorlar diye 2017'nin Kasım ayında arka sokakta bir toplanma yeri önerildi. Sirkeci Nakliyeciler ve Kamyoncular Borsası Başkanı Sinan Öz'le görüşmek için biz de oraya gittik.

Haydarpaşa ve Harem'den gelen vapurlar yüz yıllarca işçi taşımış bu noktaya, ilk tren seferlerinin başlatıldığı 1873'ten bu yana, 145 yıl boyunca. Trenle gelenlerle kamyonla gelenlerin birlikte oluşturduğu sosyoloji, taşınanlar ve ihtiyaçlarla birlikte bu yöreye damgasını vurmuş aynı süre içinde. Tren veya kamyonla gelenler sırtlarında bulunan yükle yerleşecekleri için fazla uzağa dağılamaz, küçük otellere yönelirlerdi. Anadolu'dan gelen kamyoncular Harem'den feribotla geçerdi eskiden, şimdi köprü yolunu kullanıyorlar. Ancak bu mekânı öğrenen kamyoncular bildik hattı tercih ediyor. Uzun burunlu yirmi kişilik arabalar çalışırdı şehirlerarası. Gelen

Sirkeci'de, Borsa binasının sağından Marmaray'ın girişine kadar eski arabalar sırayla dizili olurdu. Bu binanın duvarının dibinde Anadolu'ya giden on sekiz yirmi kişilik arabalar beklerdi, ilk otogar burasıydı.

işçilerin yüzde sekseni trenle gelirdi Anadolu'dan, başka ulaşım yoktu.

Yollar genişledi, nakliye işi çok büyüdü, iş büyüdükçe de yollar büyüdü, üretim arttı. Yeni arabalar çıktı. Eskiden Şile'ye altı saatte gidiyordu Sinan Öz, şimdi bir saatte gidiyor. "Yol rahatlığı var, arabalar güzelleşti" diye anlatıyor:

"İşimizin şu andaki meselesi mazotun pahalılaşması... Mazot pahalı, nakliye işi zorda, çok zorda... Mesleğin kalitesi düştü. Eskiden bir şoför kazanın en ileri adamı sayılırdı; yol görmüş, İstanbul, Ankara, İzmir görmüş, üslubu gelişmiş. Biri birine kız verirken alırken ona sorardı, çünkü ufkunu genişletmiş, sen ise ilçenden başka bir yere çıkmamışsın ki..."

Tarihî yarımada birinci derecede sit alanı, eskiden şoförlerin kaldığı ufak oteller şimdi kocaman otellere dönüştü. Girişimci küçük otel yapmaktansa parselleri birleştirip büyük otel yapıyor. Şoförler Küçükpazar'da, Topkapı'da geçiriyor geceyi. Genelde arabalar yataklı artık, arkalarında çift kişilik yatak var. Pijamasını giyip yatıyor şoför mola yerinde.

Birinci derece sit alanının bir kısmında Babıali, Cağaloğlu Yokuşu yer alıyor. Kitapçılar, yayınevleri, dergi büroları usul usul terk etmek zorunda kaldılar semti. Otogarlar yüz yıl içinde sürekli yer değiştirdi, ama nakliyeciler hep orada kaldı. Bir mekân bulamadıkları için yıllarca, yaz-kış parklarda beklediler. Bir açıdan bin yılların geleneğini koruyorlardı; Sirkeci her zaman İstanbul'un Avrupa yakasına ulaşımının hareket noktası, merkezi oldu. Gelgelelim şehir hiç büyümemiş, nüfusu artmamış gibi, bu hareket noktası göze görünmeyen kaygan bir noktaya sıkıştırıldı. Şanlı uzun mazisine dayalı İstanbul, nüfusu ne kadar artarsa artsın plânsız gelişebilir, programsız kendini yenileyebilirdi sanki...

1960'larda otobüsçüler Sirkeci ve Laleli'de toplanmışlardı. Üsküdar'daki Harem Otogarı, 1970'te hizmete açıldı. Birkaç ay sonra da Anadolu, Trakya ve Uluslararası Otobüs terminal alanları da Topkapı'da dağınık olarak faaliyete geçti. Yine 1970 tarihinde otobüsçüler örgütlenerek Türkiye Otobüsçüler Cemiyeti'ni kurdu. Süreç içinde Uluslararası Anadolu ve Trakya Otobüsçüler Derneği (UATOD) olarak tanınan derneğin üyeleri Avrasya Terminal İşletmeleri A.Ş.'yi kurdular. 1987'de UATOD İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile yap, işlet, devret modeline bağlı olarak Bayrampaşa'da yer alacak Büyük İstanbul Otogarı'nın kurulması için anlaşma imzaladı. Devlet desteği olmadan 140 milyon dolara mal olan bu otogarın belediye başkanlarının müdahalesiyle yaşadığı çarpılmayı daha sonra anlatacağım.

1970 yılında *Topkapı Otogarı*'nda 19 yazıhane yer alıyorken, içinde bulunduğumuz yıllarda bu sayı Büyük İstanbul Otogarı'nda 168 yazıhaneye kadar çıkmıştır. İstanbul Otogarı üzerinde şu anda 324 firma faaliyet gösteriyor.

Bir nakliye cumhuriyeti

Sirkeci'de, Borsa binasının sağından Marmaray'ın girişine kadar eski arabalar sırayla dizili olurdu. Bu binanın duvarının dibinde Anadolu'ya igiden on sekiz yirmi kişilik arabalar beklerdi, ilk otogar burasıydı, karşımızdaki duvarın dibi; artık kalabalığı görülmeyen derin bir uzam. Anadolu'dan Avrupa'ya geçmek isteyen önce Harem'e uğrayıp arabalı vapura biner ve buraya gelirdi. Almanya'ya giden, Almanya'dan gelip de köyüne gidecek olan herkes bu Sirkeci noktasından geçmek zorundaydı. Topkapı, daha sonra oluştu. Sirkeci'den sonra ilk otogarlardan birisi Kaleiçi'dir. Sonra Topkapı'ya Trakya ve Anadolu garajı kuruldu.

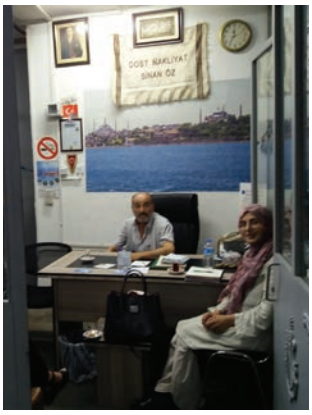
Sinan Öz 1962 doğumlu, Maraşlı, kırk senedir Sirkeci'de aynı işi yapıyor; nakliyecilik. Sirkeci Nakliyeciler ve Kamyoncular Borsası'nda yoğun bir sigara dumanı var, göz gözü görmüyor neredeyse ve girip çıkanların oluşturduğu uğultu içinde konuşmak imkânsız. Sirkeci Nakliyeciler ve Kamyoncular Borsası Başkanı Sinan Öz'ün odası nispeten havadar, girip oturduk ve onu dinledik:

2018 yılının mart ayından önce Hidayet Camii'nin altındaki boşluğu büro olarak kullanıyordu Nakliyeciler.

Sinan Öz'ün anlattığına göre Nakliyecilerin mekân arayışının kırk yıl süren bir hikâyesi var. 1979'dan itibaren on yıl boyunca Yalıköşkü Caddesi'nde bulunan, Mühürzade Han'ın altı toplanma mekânları oldu. 1989'dan sonraki on yedi sene boyunca Devlet Demiryolları'na ait otoparkın deposunu toplanma yeri olarak kullandılar. Buradan Tüp Geçit Projesi nedeniyle 2006'da çıkarıldılar ve tam

SİRKECİ NAKLİYECİLER VE KAMYONCULAR BORSASI BAŞKANI SİNAN ÖZ'ÜN ANLATTIĞINA GÖRE NAKLİYECİLERİN MEKÂN ARAYIŞININ KIRK YIL SÜREN BİR HİKÂYESİ VAR. 1979'DAN GÜNÜMÜZE KADAR ÇEŞİTLİ SEBEPLERLE DEFALARCA YER DEĞİŞTİRMEK ZORUNDA KALDILAR.

on bir yıl yaz kış demeden parkta toplandılar. Üç yıldır ise Sinan Öz'ün kiraladığı, Darussade Sokak'taki çokkatlı otoparkın girişindeki salonu kullanıyorlar.

Garın içinde çay ocağı vardı. Sinan Öz bu yeri kiraladı sonunda:

"Arabaların en az sayıda olduğu zaman öğleden sonradır, sabahın erken saatlerinde dört yüz kişi olur. Anadolu'da iş zamanı olduğu için de 11. aya kadar şoför az bulunur, bu yüzden fiyatlar yükselir. Kimisinin buğdayı var, kimisinin tarlası var, kimisinin domatesi var. Anadolu'da kendi işini görür, sonra çalışmaya çıkar. Üç yüz dört yüz kişi var burada, düşün ki aynı anadan babadan doğma iki kişi bir odada geçinemiyor, buraya her türlü insan, ülkücüsü-PKK'lısı, her türlü insan gelir, belki cinayet işleyen de gelir ama kavga dövüş olmaz, rızık kapısı, işini alan gider. Bir tür nakliye cumhuriyeti gibi düşünün. Binbir çeşit insan ekmeğinin peşinde, burada kavga gürültü olmaz. Her yöreden geliyor nakliyeci... Anadolu'da iş varken burada iş azalır. Mevsimsel. Bütün Anadolu'dan, Van'dan da gelir, Hakkari'den de gelir, ne bileyim karpuz zamanı Adana'dan çok gelir, üzüm zamanı İzmir'den çok gelir, çilek zamanı Aydın'dan çok gelir, sebze zamanı Antalya'dan çok gelir, kurban zamanı Doğu'dan çok gelir. Kendi malı varsa onu getirir, komşusunun malı vardır getirir. Maraş'tan biber getirirler, dondurma getirir, tarhana getirirler. Dönerken boş gitmez çünkü burası pazar, bu işin pazarı; buradan iş alır gidersin. Adam Maraş'a gidiyorsa 1500-1600 lira sırf mazot masrafı var, buradan iş almadan gitmez. Serbest piyasa, işi beğendiği zaman yola çıkar, durumu iyiyse üç gün beş gün yatar.

"HERKES ESKİDEN SİRKECİ'DEN GEÇMEK ZORUNDAYDI", KÖPRÜLER YOKTU, TÜNEL DE... İSTANBUL'DA İLK DEMİRYOLU HATTI VE SİRKECİ İSTASYONU I. ABDÜLAZİZ ZAMANINDA İNŞA EDİLDİ. İSTASYON ŞARK EKSPRESİNİN SON DURAĞIYDI.

Zaten kamyoncuysa kamyoncu belgesi ruhsatı vardır, nakliyeciyse ofisi vardır, der ki ben buraya kayıt olmak, iş yapmak istiyorum. Kurallarını yerine getirir, düzgün çalışır, sözünde durur. Kural dürüst olmasıdır, ne bileyim, gönderdiği işin bozuk olmaması, yani temiz bir insan olmasıdır, kural dürüst ve temiz olmasıdır."

Sirkeci şehrin en eski ulaşım geleneklerini âdeta hasbelkader koruyor, nakliyeci şoförlerin büyük fedakârlığı pahasına elbette. Burası Borsa, andan ana değişiyor manzarası, ama sabah yediden akşam dörde kadar parktaki ve binadaki hareketlilik sürecek. Bir ileri bir geri gidip geliyorlar, ellerinde çay ve sigaralarıyla; daha uzağa gidemezler, her an iş çıkabilir. Kim düşük fiyat verirse o seçilecek. Rekabet, günlerdir beklemenin zorluğu, fiyatların düşmesine sebep oluyor. Elli beş nakliyat firması var Sirkeci Kamyoncular ve Nakliyeciler Borsası'nda. Elli beş firmanın elemanları da buraya geliyor ve bazen dört yüz beş yüz kişiyi buluyor şoför sayısı. Telefon ediyor bir fabrika, şu kadar yükümüz var, diye. Borsa esnektir, sabit bir şey olmaz, her an her şey değişir. Üç yüz kişi gelir, dört yüz kişi gider.

On altı yaşındayken dayısının yanında işe başlamış Öz, kırk senedir bu borsayı yönetiyor. Şehrin maruz kaldığı siyasi, iktisadi, demografik ve mekânsal dönüşümlere işaret ederken "Parklarda toplananların başlarındaydım"

SİRKECİ ŞEHRİN EN ESKİ ULAŞIM GELENEKLERİNİ ÂDETA HASBELKADER KORUYOR, NAKLİYECİ ŞOFÖRLERİN BÜYÜK FEDAKÂRLIĞI PAHASINA ELBETTE. BURASI BORSA, ANDAN ANA DEĞİŞİYOR MANZARASI, AMA SABAH YEDİDEN AKŞAM DÖRDE KADAR PARKTAKİ VE BİNADAKİ HAREKETLİLİK SÜRECEK.

diye anlattı ve şöyle devam etti:

"Altmış yıldır Topkapı'daki nakliye ambarları buradaydı. Nakliyeciler, gazeteciler, ambarlar, otomotivciler, yedekçiler buradaydı. Burası merkezdi. Şapkacılar, gömlekçiler; Yeni Cami'ye kadar. Nakliye ambarları buradaydı. Anadolu'dan İstanbul'a yük getiren kamyonlar yüklerini İstanbul'un muhtelif yerlerine boşaltıp tekrar iş almak için buraya gelirlerdi. Ambarları buradaydı. Anadolu'dan yük getiren insanlar Avrupa yakasına geçmek için Harem'den gemiye biner Sirkeci'ye gelirlerdi. Şoförler bu civardaki köhne otellerde kalır, kamyonlarını ambarların önüne çekip yüklerini yerleştirir, üstlerine çadırlarını çeker, böylelikle İstanbul'da üretilen malların Anadolu'ya sevkini yapardı, memleketine boş dönmemiş olurdu. Anadolu'dan İstanbul'a yük getiren kamyonlar tekrar memleketlerine boş gitmesin diye biz onlara dönüş yükü veririz güzergâhlarına göre, nasıl döviz borsası var, hisse senedi borsası varsa, burası da nakliye borsası. Arz ve talebe göre çalışılır, yani serbest piyasanın en iyi uygulandığı yerlerden birisidir burası, isteyen istediği yere istediği şekilde hangi yükü veriyorsa, özgürce karşılıklı pazarlığını yapar, alır yükünü götürür.

İşveren buraya gelmez, bize telefonla bildirir Ankara'ya, şu kadar, 100 ton malım var, İstanbul'a 50 ton malım var, iki araç istiyorum, iki tır istiyorum veya iki kamyon istiyorum, der. Biz burada pazarlık yaparız, araç sahibi yükleri gönderilecek noktaya götürür, indirir parasını alır, biz de komisyonumuzu alırız, işin özü bu. Herkes eskiden Sirkeci'den geçmek zorundaydı. Kaleiçi, Topkapı. Anadolu'ya giden otobüsler dizilirmiş bu mevkide önceleri. Anadolu'dan gelenlerin de kalkış yaptığı otoparktı burası."

"Herkes eskiden Sirkeci'den geçmek zorundaydı", köprüler yoktu, tünel de... İstanbul'da ilk demiryolu hattı ve Sirkeci İstasyonu I. Abdülaziz zamanında inşa edildi. İstasyon Şark Ekspresi'nin son durağıydı. Sirkeci Garı'ndan hareket eden trenler Batı'ya, Trakya ve Balkanlar'a, Haydarpaşa Garı'ndan hareket edenler de Anadolu'ya doğru yola çıkardı. Balkan Savaşları'nda ve daha sonra da Sirkeci Garı'ndan, gelmeye ve gitmeye çalışan yüz binlerce insan geçmiş olmalı. Erken Bizans Dönemi'nde Strategion'du adı; "Komutanın Yeri" büyük bir meydan hâlinde tasarlanmıştı.

Cihan Aktaş
Yazar

Çok sayıda dergi ve gazetede yazdı, yazmaya devam ediyor. Okuyucusuyla buluşan son kitabı *Seattle Günlüğü*.

Y A Z I K A L I R

Kazimir Maleviç'ten, hayatını adadığı çalışmalarının, yazılı taşan parçaları!

Exlibris kitapları

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Ahmet Murat

Süleymaniye'yi Seyretmek

Süleymaniye'yi seyretmekten değil de, seyretmeklerden bahsedebilirim.

Mesela Süleymaniye'yi Üsküdar-Eminönü vapurundan izlemek, hep biraz çekingen ve duygulu duran Üsküdar'ı arkada bırakarak sularda ilerlerken, İstanbul'un çatısını görmek demektir. Sulardaki köpüklerin ya da Boğaz'daki tatlı esintinin ansızın ele geçiriverdiği ve içine bulaşıcı bir boş vermişlik duygusu bıraktığı muhayyilem duyguların ve anıların elinde yatışırken, Süleymaniye orada, o tepenin üstünde bir akıl ilkesi olarak belirir ve muhayyilemin tabiat tarafından bütünüyle işgaline izin vermez. Süleymaniye tarihin, milletin, matematiğin, devletin, geçiciliği bulandırmanın, ilkelerin bir sözü olarak oradadır. Boş vermişlikte, kendini bırakıvermenin konforunda bir tutukluk yaratır. İstanbul cangılının, sesleri ve resimleri birbirine karıştıran çarpıntısını bir süreliğine deniz ve yosun kokusuyla dindirmiş ve vapurun suyun üzerindeki kayışından kendime geçici bir *herşey-yolunda* temi yaratmışken, Süleymaniye tepede belirir ve bana yolunda gitmeyen şeyler hakkında, kendisi gibi büyük ve sarih sorular sorar: Bu yapıyı yapanlar kimlerdir ve nereye gittiler? Yapma kuvvesi nerede? Kuvveden fiile nerede? Ben burada neyim? Burası benim neyim? Süleymaniye'nin gözlerine bak ve konuş! Boğaz sularının üstünden görüldüğü hâliyle Süleymaniye rehaveti yaralayan, kibarca rahatsız eden, orada öylece vakur bir şekilde duruvererek yolunda gitmeyenler hakkında kısa ve etkili bir mesaj verendir.

Gelelim Eminönü'ne. Eminönü, İstanbul'un fil hastalığına tutulmuş bir organı, mesela eli gibidir. Bilemiyorum bir zamanlar belki de zarif diye tanımlanabilecek bir yerdi ama hastalıkla birlikte şişmiş, çarpılmış, derisi esnemiş, eti kabarmış, yumruların içinde bir yerde bulunan parmakları birer hatıraya dönüşmüş.

Yine de bir el işte. Vazgeçilmez bir yanı var. Sadece vazgeçilmez değil, ucubeliği sebebiyle kendisinden gözü alamadığımız, seyirlik bir nesne de. Şehirlerin yabancılara karşı ketum semtlerini gezen her seyyah gibi, orasının tam olarak neye tekabül ettiğini asla öğrenemeyecek saftirik turistlerin işbirliği dilenen gülümseyişleriyle, birbirlerine yaptıkları eşek şakalarıyla ortalığı küçük bir Çarşamba pazarına çeviriveren çingene çocuklarının küfürleri, orada birlikte. Bu ve benzeri tezatların orada birbirlerine olan bitimsiz hareketleri sebebiyle, Eminönü bizim akışkan gerçeğimiz.

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Eminönü'ndeki bir başka şey de, akşamın yarattığı bir telaş

Tepeye tünemiş ve kanatlarını kapatmış, delici bakışlarıyla bir destan kuşu. Süleymaniye. Süleymaniye'yi uzaktan seyretmek, kalıcı ve hükmedici bir ilkeyi hatırda tutmak gibidir. Ve bu her zaman ihtiyacınız olan konforu sunmayabilir.

ve hatta bir tehdit varsa bunun en fazla hissedildiği yer olması. Gündüz boyunca yerinde duramayan, sesleri, kokuları, dilleri, duyguları birbirine karıştırma ustası olan bu mekân, akşam hava kararmaya başlarken, hemen herkesin telaşla kaçıp kurtulmaya çalıştığı bir iyi saatlerde olsunlar yeri. Akşam sularında herkes, orta çağlardaki gibi, kendi sokağının kapıları kapanacakmışçasına canhıraş biçimde Eminönü'nden kurtulmaya çalışır. Hava karardıktan sonra Eminönü, gün boyu yaptığı biçimsiz ve gayrimeşru işleri eldiven gibi çıkarıp kapısının dışına atmış ve alelade ailesine dönmüş yaralı bir kadındır. Ertesi günün arsızlıklarına kadar rahat bir uyku uyuyabilir artık.

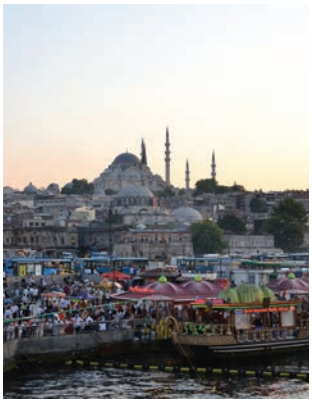

FOTOĞRAF: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Eminönü'nün bu akışkanlığı ve ucubeliği içinde Süleymaniye'ye bakmayı denerim. Sonsuz

korna sesleri selfie çubuğu satıcılarının seslerine karışırken, balık ekmekçilerin çığırışlarına İstanbul'un en güzel ezanlarından bazıları karışırken Süleymaniye'ye bakmayı denerim. Hamalların, tombalacıların, turist avcılarının, Boğaz turcularının, çakma Adidasçıların yarattığı enerjik, tekinsiz, geleneksiz, amorf dünyanın tepesinde o durur. Eteklerinde biçimlenmeyi hâlâ sürdüren bu kıpır kıpır dünyanın tersine, yukarıda her şeyin çoktan tamamlandığını söyler. Aşağıdaki çelişkilerin ve lümpenliklerin aksine tepedeki uyumu, kararlılığı, aklı gösterir. Eminönü'nde işler birkaç günde değişebilir. Tezgâhlara düşecek ve çok tutulacak türedi bir oyuncak, birkaç günde bütün tezgâhları o oyuncakla ve sesiyle doldurabilir mesela. Oysa tepede bu tür zıpçıktılıklara müsamaha yoktur. Söylenecek söz söylenmiş, kunt ve buyurgan bir bildiri tok sesiyle konuşmuş, nokta konmuştur. O ırtifada kanatlarını kapatmış duran Süleymaniye vardır. Eminönü, klasik kozmolojinin oluş ve bozuluşa tabi ay altı âlemiyse, Süleymaniye ay üstü âlemden bakan bir ilkedir.

Süleymaniye'yi Galata'dan izlemenin bugün bile bir anlamı varsa da, bu eskiden taşıdığı sert ve kesin anlamın yanında yine de sönük kalır. Osmanlının son yıllarında, Galata'da yaşayan bir ecnebi diplomat olduğunuzu ya da yeni Batılı hayat tarzını satarak zengin olan bir beyaz Rus olduğunuzu düşünün. Eski dünyayı uğurlamak için can atan ve kendisinin, yeni dünyanın mimarlarından biri olduğunu hayal eden tutkulu bir devrimci olduğunuzu tasavvur edin. Galata'da sizin açınızdan işlerin yolunda gittiğini söyleyen göstergeler sadece, açık kapılarından dışarıya taşan alafranga müzikle ve Alman garson kızların kahkahalarıyla dolu kafeler değildir. Masalardaki Fransızca gazeteler, burada savunması kolay ve zevkli olan yeni fikirler, irili ufaklı Parizyen oteller de artık yeni bir dünyanın geldiğini, bir iki kuşak içinde köhne düzenin yıkılacağını söylemektedir.

Ama... Pera'dan karşı tepelere bakarken, her şeyin altüst olacağına ve eskinin muhakkak gideceğine dair sarsılmaz inancınızı şöyle ya da böyle bulandıran bir yapı görürsünüz. Devrimci utkunuz tekler. Bir an gidişattan kuşkuya kapılan realist yanınız, romantik yanınızı azarlayarak susturur.

Karşı tepededir. Suskun bir kral. Küs ama ne düşündüğü tahmin edilen bir baba. Kadim bir kitap. Kitaplar kitabı. Tepeye tünemiş ve kanatlarını kapatmış, delici bakışlarıyla bir destan kuşu. Süleymaniye.

Süleymaniye'yi uzaktan seyretmek, kalıcı ve hükmedici bir ilkeyi hatırda tutmak gibidir. Ve bu her zaman ihtiyacınız olan konforu sunmayabilir.

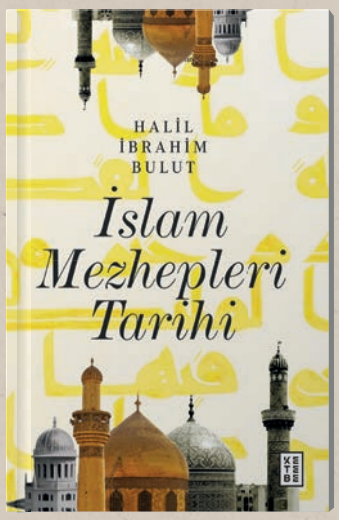
Ahmet Murat

Şair, Yazar

Avarelik Görgüsü isimli bir kitabı Ketebe Yayınları'ndan çıktı. İbn Haldun Üniversitesi'nde öğretim üyesi.

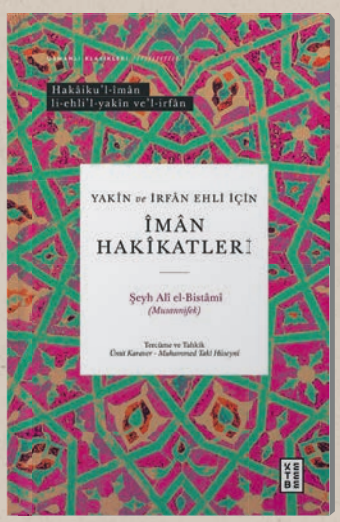
Y A Z I K A L I R

İslam dünyasının ilk döneminden yakın tarihe kaynakların izinde...

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Roman ve Mekânsal Hafıza İlişkisi Bağlamında Eminönü

Ebru Burcu Yılmaz

Eminönü'nün karakteristiğini oluşturan her ayrıntı aynı zamanda tarihî serüveninin bir sonucudur. Semtin biriktirdiği anılar Eminönü imgesinin oluşum hikâyesini anlatır. Dolayısıyla semtin eski zamanlarına doğru gittikçe tarih içinde donmuş bir hâlde bulunan Eminönü imgesinin yaşanmış hayatın sıcaklığıyla canlılık kazandığını görebiliriz. Şüphesiz kendine mahsus enerjisi olan semtlerden biri olan Eminönü, edebiyatın şahitliğinde her zaman nostaljik fotoğrafların özlemle bugüne çağırdığı güzel manzaralarla değil aynı zamanda tekinsiz kişi, olay ve mekânlara ev sahipliği yapan karanlık mazisiyle de okunur.

Hikâyeler mi mekânları anlatır yoksa mekânlar mı bize hikâye anlatır? Bir ucunda mekân olan bütün sorularda her zaman böyle bir muamma vardır. Zira insan, mekânı inşa ederken bir taraftan da inşa olunur. Bir mekânın masalı, hikâyesi, şarkısı, türküsü kısacası onu daima diri tutacak bir zırhı olduğu sürece o mekândaki hayat ve dinamizm hiçbir zaman nihayet bulmaz.

Her kalem işçisi yazar, hayatında yer edinen ve duygu dünyasında önemli izler bırakan şehirleri, semtleri, mahalleleri hatta evleri yazmalı... Bu çaba bir vefa borcu olmanın ötesinde meydanların, sokak ve mahallelerin, kahvehanelerin, postanelerin ve kimisi yitip gitmiş olan pek çok mekânın bugünle buluşmasını sağlar. Elbette biriktirdiği hikâyelerle birlikte... Yazının kayıt altına aldığı hatıralar, zihinsel ve duygusal gözünü açtığı her okurda farklı bir yansımaya vesile olabileceği gibi mekânı anlamlandırma biçiminin hafızayla olan yakın ilişkisini de fark ettirecektir. Mario Levi, 2021'in başında yayımladığı romanı *O Pazartesi Eminönü*'nün takdim yazısında "Yaşananlar ile yaşanmışlık hissini tattıran hikâyeleri algılama şekliniz size hayatı da nasıl algıladığınızı gösterir" der. Eminönü'ndeki çeşitli mekânlarla kurduğu ilişkiyi farklı kişileri merkeze alarak anlattığı romanında bir yandan eski Eminönü'yle hasret

giderirken aynı zamanda yaşarken yarım kaldığını düşündüğü hikâyeleri zihninde ve muhayyilesinde tamamlamaya çalışır. Zira, -onun cümleleriyle söylersek- "Hayatımızın bir dönemini geçirdiğimiz sokaklar, yaşamayı seçtiğimiz başka sokaklara rağmen seslerini duyurur. Birileri size oralardan bakmaktadır". Romanda, ben anlatıcının aktardığı fotoğraflar eşliğinde görünürlük kazanan Eminönü'ne, esnaf lokantalarının sunduğu lezzetler, Mısır Çarşısı'nın envaiçeşit ürünlerinin renk ve kokuları ve insan mahşerinin birbirine karışan sesleri bir fon müziği ve dekor gibi refakat eder.

Zamanın akışı ile birlikte Eminönü'nün yaşadığı değişim aslında mikro ölçekte Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşümünün küçük bir özeti gibidir. Hemen herkesin uğradığı bir mekân olan, iletişim merkezi işlevi gören postanelerin dijital devrimle birlikte yavaş yavaş hayattan çekilmesi, sabit telefonların yerini cep telefonlarının alması, teknolojik cihazların olmadığı yazıhanelerin çalışma ofisine dönüşmesi, şartlarla birlikte insanı ve insan ilişkilerini de farklılaştırır. Osmanlı'da ilk kahvehanelerin Tahtakale'de açıldığı bilgisini hatırlayacak olursak Eminönü'nün ticaretin yanı sıra kamusal mekânların doğuşunda da önemli başlangıçlara şahitlik ettiğini söyleyebiliriz. Semtin birikmiş hikâyelerini kendi hikâyesiyle harmanlayarak anlatan Mario

Yazının kayıt altına aldığı hatıralar, zihinsel ve duygusal gözünü açtığı her okurda farklı bir yansımaya vesile olabileceği gibi mekânı anlamlandırma biçiminin hafızayla olan yakın ilişkisini de fark ettirecektir.

ŞEHİRDE BİR SANAT ESERİNİN İÇİNDE İMİŞ GİBİ YÜRÜMEYİ SALIK VEREN AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR" ROMANI, MÜMTAZ VE NURAN ARASINDAKİ MÜSTESNA AŞKI ANLATMANIN YANINDA BİR ŞEHRİ, BİR SEMTİ, BİR SOKAĞI SEVMENİN NASIL MÜMKÜN OLACAĞINI İDRAK ETTİREN; BUNU YAPARKEN DE İSTANBUL'U BİR ROMAN KAHRAMANI HÂLİNE GETİREN ÖZEL BİR ESERDİR.

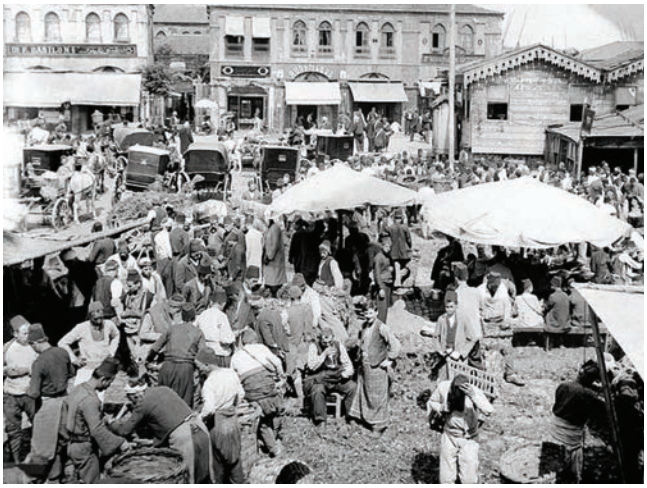
Levi, Proust'un küçük madlen fenomenine benzer bir tecrübeyle seslerin ve kokuların çağrışımlarını izleyerek maziye bir yolculuk gerçekleştirir. Bu yolculukta yazara kimi zaman Borsa Lokantası'nda ikram edilen bonfileye asıl tadını veren tereyağı topu, kimi zaman Konyalı'daki iç pilav ya da Hacıbekir'deki demirhindi şerbeti bir hayal perdesi aralaması için ihtiyaç duyduğu çağrışımları sunar. Hikmet Hanım'a Hafız Mustafa'dan börek alırken ya da Mısır Çarşısı'nın Tahtakale çıkışındaki kahve kokusunu takip ederek Kurukahveci Mehmet Efendi'ye giderken refakat ettiğimiz gibi, Selim'in hazin hikâyesini bir film gibi izler, Terlikçi Tacettin'in sıra dışı öyküsünü, Fehim Abi'nin küçük esnaf lokantasını, David Amca'nın kırk beş yılına mekân olan kumaş dükkânını, hamal Kâmil, Ayhan Abi, Bella ve Hilmi'nin anlatıcıyla bir pazartesi günü Eminönü'nde kesişen hikâyelerini okurken aynı zamanda Eminönü de bir kurmaca karaktere dönüşür. Mukimlerini kimi zaman koruyan bir yuva kimi zaman da onlara kaçacak bir delik bırakmayan bir karşı güce dönüşür mekân. Ancak hangi yüzünü gösterirse göstersin Levi'nin de ifade ettiği gibi, "bugünkünden çok daha mütevazı bir tarihten" bahsedilir ve kelimelerle çizilen "resim, gerçeğe dair izlere bir hayat verir".

Osmanlı'da ilk kahvehanelerin Tahtakale'de açıldığı bilgisini hatırlayacak olursak Eminönü'nün ticaretin yanı sıra kamusal mekânların doğuşunda da önemli başlangıçlara şahitlik ettiğini söyleyebiliriz.

Eminönü'nün edebî metinlere yansıyan en dikkate değer yönlerinden biri de emek mekânlarını ve emeğin hafızasını görünür kılabilecek ciddi bir birikime sahip olmasıdır. Babası, Mısır Çarşısı esnaflarından olduğu için buradaki atmosfere küçük yaştan itibaren aşina olan Ahmet Mithat, babasının ölümünden sonra da burada bir aktar dükkânında çırak olarak çalışır. *Müşâhedat* romanında aktardığı manzaralar Eminönü'ndeki emek mekânlarını ayrıntılı tasvirlerle gözlerimizin önünde canlandırma imkânı verir. Oğlu Kâmil Yazgıç'ın kaleme aldığı hatıralardan öğrendiğimiz kadarıyla Mithat Efendi, yazarlığın dışında ticari alanda da pek çok girişimde bulunmuş, Türkiye'ye ilk suni kuluçka makinesi ve fenni arı kovanı getirerek iktisadi alanda bir yol açıcı olmuştur. Sırmakeş suyunun İstanbul'a dağıtımını yapmakla birlikte çiftliğindeki ineklerin sütünden yoğurt yapan ve Bahçekapı'daki lokantalara satan Mithat Efendi'nin, ticari zekâsı ve girişimci ruhunun yansımaları bilhassa mekân olarak Eminönü'ne geniş yer ayırdığı *Müşâhedat* romanında fazlasıyla hissedilir. Mithat Efendi okurlarına Eminönü'nü, "Koca bir memleket. Koca bir panayır. Henüz görmemiş olanlar için hakikaten görmek külfetini ihtiyara seza bir hâl" ifadeleriyle takdim eder.

Natüralist bir roman yazma gayretinde olan Ahmet Mithat Efendi, kendisini de kurmaca kişi kadrosuna dâhil ederek okurunu 1890'lı yılların İstanbul'unda dolaştırır. Bilhassa Eminönü'ndeki ticari hayatın canlılığını aksettiren satırlar, emeğin hafızasını nakletmesi açısından

dikkate değerdir. Romanlarında geniş ölçüde yer bulan sınai emeğe dair gözlemleri bu yılların yaşanmışlıklarına dayanır. Ticaretle meşgul olması ve hayatı boyunca pek çok ticari deneyim biriktirmesi romanlarındaki iktisadi gözün dikkatini de açıklar. Zira, kahramanlarının iktisadi teşebbüslerine dair ayrıntılar metnin kurgusu bozulmadan romana ustalıkla dâhil edilir. Eminönü'ndeki ticaret hayatının ayrıntılarının aktarıldığı satırlar, okura kendisini o ortamda hissettirecek ölçüde canlılıkla sunulur. Sebzecilere ait bir kayıkla Eminönü'ne ulaşan anlatıcı, kendilerinden önce kıyıya ulaşan elli atmış civarında kayığın olduğu iskeleden gördüğü manzarayı âdeta bir ressam dikkatiyle anlatır. Etrafını saran, kayıkçı, hamal, küfeci, sebzeci ve madrabazlarla Eminönü tam da bir panayır yerini andırmaktadır: "Hamallar küfe kapmak gayretinde. Bahçıvanlar küfe kaybetmemek mecburiyetinde. Arkacılar, sebzeciler, madrabazlar zavallı bahçıvanları boğmacaya getirip, mallarını yok pahasına kapatmak kurnazlığında. Yenicamii'e doğru yer yer, küme küme küfeler konulmuş. Her küme bir dükkân farz olunsun, fakat edilen pazarlıklar, pazarlıktan ziyade kavgaya müşabih şeyler. Beyaz acem gömlekli kantarcılar omuzlarına vurdukları kantarların sapı, öne doğru bir buçuk arşın uzanmış olduğu hâlde, gah oraya, gah buraya baş uruyorlar. Kimisini bir bahçıvan, eteğinden çekip kendi küfeleri tarafına götürmeğe ve kimisini bir madrabaz, kolundan yakalayıp taraf-ı ma'kuse çekmeğe çalışıyor."

Ahmet Mithat Efendi, tanık olduğu dönemin iktisadi veçhesini bir tarihçi titizliğiyle dikkatlere sunarken, 19. yüzyıl sonu İstanbul'unun ticaret merkezi olan Eminönü'ndeki bazı uygulamalardan hareketle okurunu, devletin iktisat politikasına dair örneklerden haberdar eder. Söz gelimi, "O zamanlar pul rüsumu da vardı. Yalnız medahil-i şehirden giren eşyaya değil, bir daire-i belediyye hududundan diğerine geçen arkacılardan, küfecilerden filanlardan da 'toprak bastı parası' alınırdı. Bunun için de küfe ve sandık gibi şeyler üzerine birer pul yapıştırılırdı" cümleleriyle resmedilen manzara, pulcu ile küfesine pul yapıştırmak zorunda olan küfeci arasındaki çekişmenin sonunda ikisininde yere yıkılmasıyla daha da renklenir. 19. yüzyılın başlarına kadar devam eden, şikâyetler üzerine yasaklanan, yasaklanmasına rağmen uzunca bir süre bazı yöneticiler tarafından uygulandığı bilinen bu vergi, "selamet akçesi", "kudûmiyye", "ayak bastı" ve "iskele resmi" gibi farklı şekillerde adlandırılır.

Eminönü'ndeki son derece hareketli ve kalabalık ortam, okurun gözleri önünden ve muhayyilesinden bir film şeridi gibi akarken, kendine özgü sesleri, kokuları ve insan manzaralarıyla mekândan geriye ne kaldığını düşündürür. Mahşerî kalabalığın içinden yükselen "sıcak pideler", "gözlemeci", "sütlü çay" gibi bağırışlar, seyyar kahvecinin iskemlelerinde günlük rutinlerini icra eden bahçıvan, hamal, kayıkçı, seyyar berberler ve yük getiren beygirlerle döne-

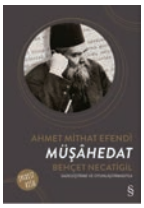

AHMET MİTHAT, BABASININ ÖLÜMÜNDEN SONRA DA BURADA BİR AKTAR DÜKKÂNINDA ÇIRAK OLARAK ÇALIŞIR. "MÜŞÂHEDAT" ROMANINDA AKTARDIĞI MANZARALAR EMİNÖNÜ'NDEKİ EMEK MEKÂNLARINI AYRINTILI TASVİRLERLE GÖZLERİMİZİN ÖNÜNDE CANLANDIRMA İMKÂNI VERİR.

min tipik Eminönü fotoğrafı takdim edilir. Her biri semtin karakteristik yönlerinden izler taşıyan bu manzaralar sadece birer mazi anısı olmanın ötesinde kaybolan mesleklerin, anlam ve değer dizgesinden kopan insan ilişkilerinin, yozlaşan ticaret ahlâkının ve yitip giden nice güzelliğin arkasından duyulan hüzün refakatinde yorumlanır.

Kültürel belleğin kayıp parçalarını bulmak için başvurduğumuz kaynaklardan biridir romanlar. Bilhassa mekânsal hafızanın sağaltılması ve koruma altına alınmasında edebiyatın/edebiyatçıların şahitliği o mekân için hayati önem taşır. Şehirde bir sanat eserinin içinde imiş gibi yürümeyi salık veren Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanı, Mümtaz ve Nuran arasındaki müstesna aşkı anlatmanın yanında bir şehri, bir semti, bir sokağı sevmenin nasıl mümkün olacağını idrak ettiren; bunu yaparken de İstanbul'u bir roman kahramanı hâline getiren özel bir eserdir. Tanpınar, şehirle birlikte insanın da nefes aldığı zamanlarını anlatır İstanbul'un ve okurunu şehri keşfedebileceği güzergâhlara davet eder. Bu güzergâhlardan biri de Beyazıt Meydanı ile başlar; Sahaflar, Bedesten ve Kapalı Çarşı istikametinde ilerledikten sonra Mahmutpaşa, Eminönü ve Yenicami ile son bulur. "Eminönü'ne kadar ne yaptığını bilmeden, acele acele bu nizamsız düşüncelerin birinden öbürüne atlayarak gel(en)" Mümtaz'ın ayak izlerini takip eden okur, onun hafızasından kendi hafızasına doğru bir köprü kurar ve mekânın şarkısına eşlik etmeye çalışır. Artık statik bir gözle baktığı mekânlar ve yapılar, anlatılan her hikâye ile farklı bir yüzünü göstermekte ve okunmayı beklemektedir. Mümtaz'ın şehrin en işlek yerlerinden biri olan Sultanhamamı'nın kalabalığında bir dakika durup etrafına bakarken gördüğü bir yığın insan ve yük arabası ona her birinin yazılmamış hikâyesini hatırlatır. Yokuşu tırmanırken bir hamal, ona önce fiziki varlığıyla sonra da dramıyla görünür. O esnada insan sırtında yük taşınmasını yasaklayan iyi niyetli kanunu ve çekçek arabalarının ortaya çıkmasının hamalları nasıl etkilediğini düşünür. "Hayatlarını hiçbir zaman öğrenemeyeceği insanlardı bunlar" onun için. Mümtaz belki o hamalın hikâyesini anlatmaz ama her gün yanından geçerken baktığımız ama görmediğimiz, yan yana olduğumuz hâlde birbirimizin acısına ve sevincine bigane kaldığımız ne çok insan olabileceğine okurun dikkatini çeker.

Huzur'da 1940'ların İstanbul'unda dolaşma imkânı bulurken, şehrin mekânsal hafızasında birikenler

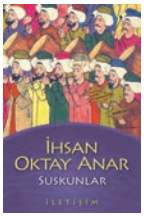
Romanların aynasından yansıyan Eminönü, her devirde farklı kıyafette insanın arz-ı endam ettiği, farklı kelimelerin duygulara tercüman olduğu bir sahnedir. ve her kahraman rolünü icra ettikten sonra vazifesini sonrakine devreder.

hikâyenin kadim köklerinin varlığını fark ettirir. Şehrin katmanlı yapısı gibi edebî metinler de şehrin farklı hikâyelerini farklı duyarlılıklar eşliğinde arşivler. Kimi zaman musikinin refakat ettiği bir mazi cenneti, kimi zaman hayat mücadelesinin en ağır şartlarda sürdüğü kaotik bir mekân, kimi zaman da şehrin kimliğini ve şahsiyetini oluşturan kodları içinde barındıran bir imge olarak görünürlük kazanan şehir, edebiyatın aynasında yansıma bularak ömrünü uzatır. Nitekim bir mekânın hikâyesi yoksa ömrü, fiziki varlığının nihayet bulmasıyla sona erer.

Eminönü'nün karakteristiğini oluşturan her ayrıntı aynı zamanda tarihî serüveninin bir sonucudur. Semtin biriktirdiği anılar Eminönü imgesinin oluşum hikâyesini anlatırlar. Dolayısıyla semtin eski zamanlarına doğru gittikçe tarih içinde donmuş bir hâlde bulunan Eminönü imgesinin yaşanmış hayatın sıcaklığıyla canlılık kazandığını görebiliriz. Şüphesiz kendine mahsus enerjisi olan semtlerden biri olan Eminönü, edebiyatın şahitliğinde her zaman nostaljik fotoğrafların özlemle bugüne çağırdığı güzel manzaralarla değil aynı zamanda tekinsiz kişi, olay ve mekânlara ev sahipliği yapan karanlık mazisiyle de okunur. Şehrin farklı insanlardan oluşan kalabalığını içinde barındıran ruhaniyetli mekânlar kadar karanlık ve yoz mekânlar da hafızadaki yerini alır. Standhal'ın meşhur benzetmesinde ifade ettiği gibi, yol boyunca gezdirilen bir ayna olan roman, kimi zaman beyaz bulutlarla kaplı gökyüzünü kimi zaman da kirli suların biriktiği çukurları gösterir. Aynayı elinde taşıyan kişiye kızmak yerine, şehrin kimliğini bütünleyen farklılıkların izini sürmek bu yolculuğu daha anlamlı hâle getirebilir. Söz gelimi Tanpınar'ın *Huzur* romanında Mümtaz'ın nazarındaki Yenicami ile Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* romanındaki Zeynel'in kaçak psikolojisinin refakatinde betimlenen Yenicami çevresi arasındaki fark, aynı mekâna yöneltilen algısal düzlemdeki bakış farklılığını gösteren dikkate değer bir örnektir.

Eminönü'nün hafızasına yolculuk yapmamızı sağlayan yazarlardan biri olan İhsan Oktay Anar, *Suskunlar* romanında 17. yüzyıl İstanbul'undan manzaralar sunarken şehrin morfolojisini renk, ses ve kokularıyla birlikte sunar. Romanda sadece olaylarla değil aynı zamanda kişi, mekân ve eşya isimleriyle taşınan bir hafıza vardır. Bugün ne cümle ne de hayat içinde kullanılan kelimeler romandaki sosyal zamanla uyumlu olarak okurun dimağına nakşedilir. Artık bedestende dolaşan, tekkenin manevi atmosferinden nasiplenen, kimi zaman hayranlık kimi zaman da ürküntüyle seyrettiği insanların sebep olduğu hayret duygusunu yaşayan okur, şehrin ve mikro düzeyde de Eminönü'nün birbirine uzak zamanlarını buluşturur. Romanların aynasından yansıyan Eminönü, her devirde farklı kıyafette insanın arz-ı endam ettiği, farklı kelimelerin duygulara tercüman olduğu bir sahnedir ve her kahraman rolünü icra ettikten sonra vazifesini sonrakine devreder.

Bugün sadece isim olarak bilinen ya da çok küçük bir bölümünün ayakta kalabildiği bazı tarihî yapılar *Suskunlar* romanında bina edildikleri yıllardaki asli hâlleriyle kurgulanırlar. Söz gelimi, "o devirde Eminönü'ndeki Valide Camii çarşısının yakınında, Zindankapı'nın hemen karşısında, 'Baba Cafer Zındanı' derler meşhur bir arslan yatağı vardı" cümlesiyle tanıtılan mekân, hem Bizans hem de Osmanlı döneminde kadırga kölelerinin atıldığı bir zindan vazifesi gördükten sonra burada hapisteyken ölen Cafer

BUGÜN SADECE İSİM OLARAK BİLİNEN YA DA ÇOK KÜÇÜK BİR BÖLÜMÜNÜN AYAKTA KALABİLDİĞİ BAZI TARİHÎ YAPILAR "SUSKUNLAR" ROMANINDA BİNA EDİLDİKLERİ YILLARDAKİ ASLİ HÂLLERİYLE KURGULANIRLAR.

Baba'nın ismiyle anılan bir türbeye dönüşür. İhsan Oktay Anar'ın tarihi bilgiler ışığında yorumlayarak romanına dâhil ettiği bu hafıza mekânı, duaların, fısıltıların, çığlıkların, zincir şıkırtılarının ve anahtar tıkırtılarının duyulduğu, kedi büyüklüğündeki farelerin, çeşitli haşerelerin cirit attığı, insanın iştahını kaçıracak kadar pis bir yerdir. Romanın çerçeve vakasının içinde her mekânın hikâyesinin de ayrı bir çekirdek vaka olarak yer alması metne helezonik bir karakter kazandırır. Romanın teknik detaylarını bir tarafa bırakarak, yazar ve anlatıcının adımlarını takip ettiğimizde Eminönü'nün mekânsal hafızasına dair ipuçları elde edebileceğimiz manzaralarla karşılaşırız. Şüphesiz kurmaca bir metnin gerçeği hayatın ve tarihin gerçekliğinden farklı olmakla birlikte işlevini kaybeden ya da fiziki olarak yok olan mekânlar edebiyatın nefesiyle dirilebilir. Her zaman uğradığımız bir mekân olarak Eminönü'nün hafızamıza hitap eden görüntülerini estetize edilmiş bir dil ve kurguyla sunan edebiyat, bugünü geçmişe eklemleyerek yaşama deneyimi sunar.

Söz gelimi, *Suskunlar* romanında Eminönü ve civarını Davut'un rehberliğinde dolaşırız. Davut'la birlikte bir kayıkla Eminönü'ne geçer ve Mısır Çarşısı'na doğru yürümeye başlarız. Muhayyilemize eşlik eden fon, İhsan Oktay Anar'ın kelimelerle resmettiği manzaralardan oluşur: "Kıyamet kadar dükkânın bulunduğu bu yolu tüccarlardan hamallara, dükkâncılardan dilencilere, mollalardan gayrımüslimlere kadar her mesleğe, her tabakaya, her dine ve her tarikata mensup insanlardan oluşan bir mahşer kalabalığı doldurmuştu." Anar'ın anlattığı Mısır Çarşısı esnaf ve tüccarların yanı sıra yankesicilerin de mekânıdır. "Kurbanlarının kuşaklarındaki kuruş dolu kadife keseleri hissettirmeden aşırabildikleri için ellerinin hafifliğiyle övünen bu yankesiciler, aynı zamanda bellerindeki kerpetenlerle diş de çekiyorlardı." Bu manzaranın ardından kahraman, Sandal Bedesteni'nin sınırlarına girer. Fatih dönemi yapılarından biri olan ve büyük bir çarşı olarak işlev gören Sandal Bedesteni'nde yüzü yaşmakla örtülü kadınlar, yanlarında çocuklarıyla ve birer harem ağasının nezaretinde alışveriş yaparken, bedestendeki ürünlerin her biri gündelik hayatın tarihine dair birer ayrıntı olarak şekli ve işleviyle dikkati çeker. İpekten, kadifeden ya da taftadan feraceler, yakutlarla bezenmiş gülâbdanlar, ibrikler ve buhurdanlar, bakanın eşkaliyle birlikte ruh hâlini de gösteren Venedik aynaları, lohusaları nazardan koruyan armudiyeler, gece dövüşleri için fenerli kalkanlar ve daha pek çok sayısız eşya...

Eminönü, kültür tarihi ile iktisat tarihi arasındaki yakın ilişkiyi gösteren en dikkate değer örneklerden biridir. "Eminönü'ne inmek", hem mekânsal bir alışkanlığın hem de mekânın hatırlattık-

larıyla bağ kurma ihtiyacının ifadesidir. Tarihî yapılar kadar kolektif hafızayı ortaya çıkaran insan ilişkileri de iktisadi yapının arka planındaki ahlak dünyasının mahiyetini anlamayı kolaylaştırır. Zira zaman unutturmak için elinden geleni yapsa da mekân ve mekâna tutunan insan hikâyeler anlatmayı ve okumayı sürdürerek bu gidişata direnir. Sadece mekân isimleri üzerinden bile hafızayı tazelemek mümkündür. Sözgelimi, bazı romanlar sadece Eminönü'nün tarihî dokusunun zengin muhtevasını fark ettirmeye yönelik bir metin gibi okunabilir. Şüphesiz romanın öncelikli olarak böyle bir didaktik kaygısı yoktur. Ancak mekânların gerçek hayattan ilhamla kurgulandığı romanlarda entrik kurguyu takip eden okur aynı anda olayların geçtiği mekânların bugün var olup olmadığını, varsa ne kadar değişmiş olabileceğini düşünebilir. Ahmet Ümit'in polisiye romanlarından biri olan *İstanbul Hatırası*'nda tarihî yapılar etrafındaki macera bu işleve bir örnek teşkil edebilir. Tarihî bölgelere bırakılan cesetlerinin sırrını çözmek üzere yapılan araştırmalarla şekillenen olay örgüsünde mekân, İstanbul'un Samatya, Sarayburnu, Eminönü, Balat ve Beyazıt semtleridir. Roman, ipuçlarından hareketle ilerlerken bir yandan da Eminönü'ndeki tarihî eserlerin künyelerinden okuru haberdar eder. Hangi yapının kim tarafından ve hangi dönemde yapıldığı bilgisi olay örgüsü ve entrik kurguya yedirilerek sunulur. Polisiye roman okurken deneyim ufkumuz şehir tarihi konusunda da zenginleşir. Her kurbanın avucuna bırakılan sikke, Roma, Bizans ve Osmanlı mirasından oluşan

çok katmanlı birikim etrafında bir dikkatin oluşmasını sağlar. Bu yönüyle roman hem cinayetler düzleminde hem de ipuçlarının yönlendirdiği tarihî güzergâh üzerinden okunabilir.

Edebiyatın aynasından yansıyan Eminönü, yetişemediğimiz zamanlardan bugüne yaşanan değişimi göstermekle birlikte maziyle bugün arasında mukayese yapma imkânı verebilir. Artık Yemiş İskelesi, kapanlar, yük taşıyan kayıklar, sırtlarında hasır küfeleriyle hamallar olmasa da gürültülü kalabalığı ve hareketliliğiyle değişmeyen bir hengâmenin yeni figürlerle devam ettiğini görebiliriz. İstanbul'da edebî bir rota takip edilerek gerçekleştirilebilecek bir seyahatin önemli duraklarından biridir Eminönü. Roman kahramanlarının ayak izlerini takip ederek Eminönü'nün yüzyıllar önceki havasını teneffüs etmek, müdavimleri için olduğu kadar daha önce Eminönü'ne hiç gitmemiş olanlar için de keşiflere açık bir tecrübe olacaktır.

Bir roman okuyarak insanın hayatı değişir mi bilinmez ama romanlar sayesinde kişinin hayata dair kavrayışı ciddi ölçüde derinleşebilir. Roman, farklı coğrafyalardan ve farklı çağlardan okurları aynı zaman ve mekânda buluştururken hikâyesi yazılan mekânlar da bir romana ya da öyküye fon olmanın ötesinde estetize edilmiş bir hafıza ile koruma altına alınırlar. Edebiyat, bu buluşmayı gerçekleştirirken mekânsal hafızayı müzedeki dondurulmuş zaman kabilinden değil yaşanmış hayatın canlılığı ile görme imkânı sunar. Mekânlar ölse bile sahip oldukları ruh/ruhaniyet etkisini sürdürmeye devam eder. Yitip giden mekânlarda dolaşarak hafızasının eksik parçalarını tamamlayan okur, yetişemediği zamanları deneyimleyerek bugünü daha iyi idrak edebilir.

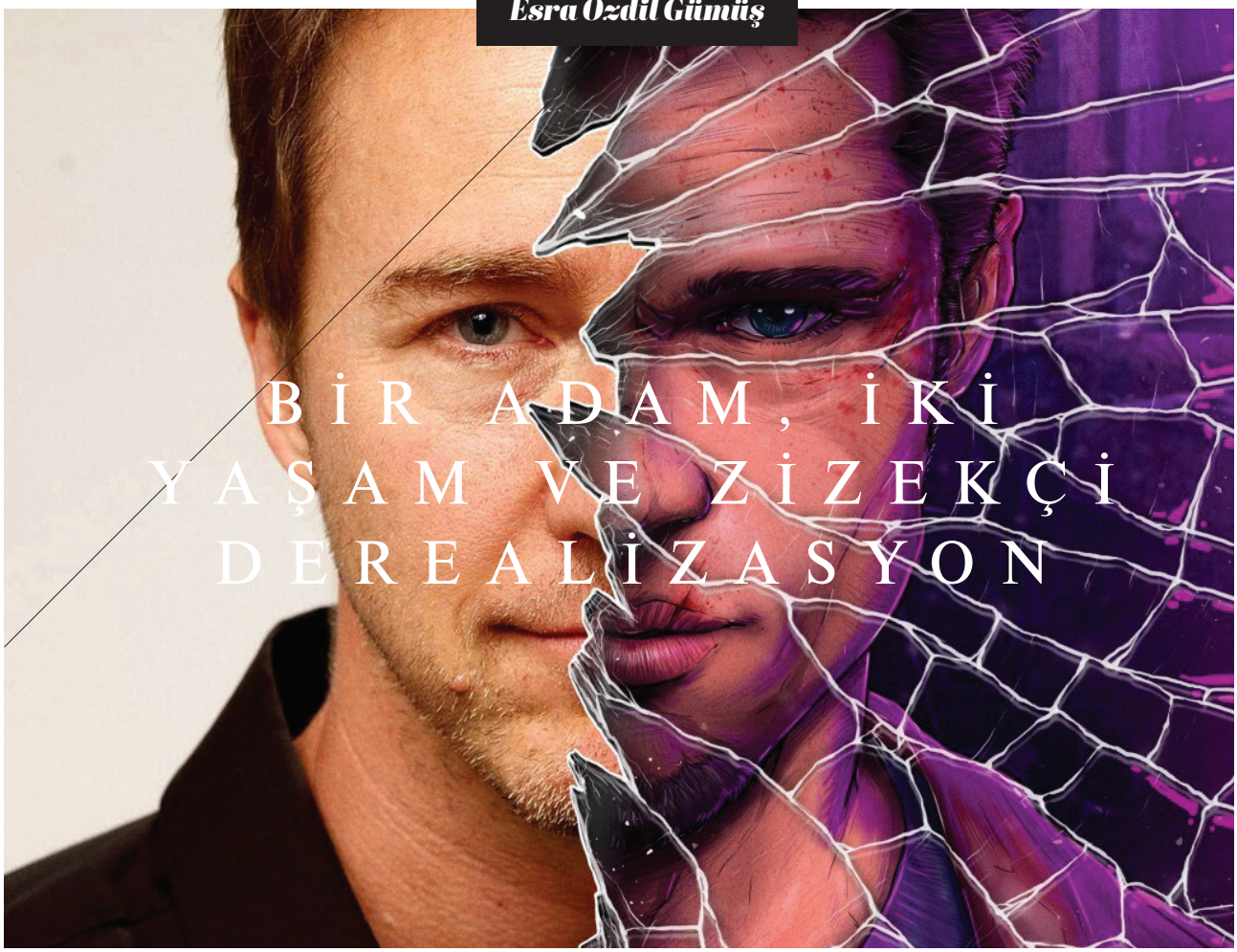
Ebru Burcu Yılmaz

Akademisyen, Yazar

İnönü Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde akademisyen. "Tanzimat modernleşmesi, postmodernizm, modern öykü kuramı, edebiyat ve şehir ilişkisi üzerine çalışmalarına devam ediyor.

Esra Özdil Gümüş

BİR ADAM, İKİ YAŞAM VE ZİZEKÇİ DEREALİZASYON

DÖVÜŞ KULÜBÜ, GERÇEK İLE RÜYA, TÜKETİMCİLİK VE NEO-PALEOLİTİZM, ARZULARI YAŞAMAK YA DA ONLARIN ESİRİ OLMAK ARASINDAKİ KARŞITLIĞI; MONOTON, KAPİTALİST YAŞAMIN AHLAKSIZLIĞINI VE ANARŞİNİN ETİĞİNİ, BİLEREK VE BİLDİĞİMİZİ YAŞAYARAK ANALİZ ETMEMİZİ SAĞLAYAN BİR FİLMDİR. BU KARŞITLIK EN İYİ YİNE TYLER'IN SÖZLERİYLE ANLAŞILABİLİR: KİŞİSEL GELİŞİM KENDİNİ TATMİNDİR. ÇÖZÜM İSE KENDİ KENDİNİ YOK ETMEKTİR.

Yaşadığımız hayat ile yaşamak istediğimiz hayat, gerçek ve rüya, bilinç ve bilinçsizlik, uyum ve anarşi, kadınlık ve erkeklik, rasyonellik ve irrasyonellik, memnuniyet ve memnuniyetsizlik arasındaki muhalefet... Muhalefet, kendi içinde bir ağlar mefhumu yaratır. Zizek'e göre, tüketim cennetinde yaşayan Amerikalı bir bireyin paranoyak fantezisi, aniden yaşadığı dünyanın sahte olduğundan ve onu gerçeği yaşadığına inandırmak için tasarlanmış olmasından şüphe etmesidir. Post-kapitalist, tüketimci toplumlarda, "gerçek sosyal hayat" kavramının kendisi bir sahtekârlığın sahnelenmesinin özelliklerini taşır. Yaşam algısı, sahte ve gerçek arasında bölünürken, kendini yeniden üreten ve kendi içinden ayrılan ötekini de barındıran iktidar kavramında olduğu gibi, muhalefetini içinde barındırır. Bu anlamda, iktidar her zaman -zaten kendisinin ihlali olduğundan, işlev görmek için karşıtlıklarına yaslanmak zorundadır.[1] Muhalefet teması, Chuck Palahniuk'un aynı isimli romanından 1999'da David Fincher tarafından filme uyarlanan *Dövüş Kulübü*'nün belirleyici temasıdır. Bu film, başta öyle zannedilse de iki kişi hakkında değildir, her zaman-hâlihazırda kendi aşırılığına da sahip olan bir kişinin iki ayrı kişiliğini konu alır. Bu kavramlar yazarlar tarafından uzun yıllar yoğun şekilde tartışılagelmiştir, ancak bu film Zizekçi derealizasyon (gerçeklikten kopuş), biçim, ideolojik fantezi ve sinizm kavramlarıyla çok benzer bir yörüngeyi takip eder. Bu yazı, Zizek'in bahsi geçen kavramlarını, çokça eleştirilen ve aynı zamanda da çok sevilen *Dövüş Kulübü* filmi eşliğinde tartışır.

Dövüş Kulübü iki kişi hakkında değildir, her zaman kendi aşırılığına da sahip olan bir kişinin iki ayrı kişiliğini ele alır.

Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalandığı ve 3 bine yakın kişinin ölümüne ve 6 binden fazla yaralıya yol açan 11 Eylül saldırıları, medyada bu büyük yıkımın ve yitirilen bedenlerin görüntülerine neredeyse hiç yer verilmemesine rağmen Amerikan toplumunda sürekli tekrar eden bir travma yarattı. Üçüncü dünyanın acılarını gösterirken sıklıkla kanlı sahnelere yer verilirdi, ancak Amerikan toplumunun acılarında bu görüntüler asla yer almadı. Bu yönüyle, diğeri ve biz arasındaki ayrımın tekrar ortaya çıkmasının yanı sıra, insanların dehşeti medya ve tüketim kültürü gibi birçok aktörün yardımıyla derealize edilmiş, gerçekten koparılmışlardır. Filmde, bu gerçekten koparılış, bir uçak yolculuğu sahnesinde ele alınır. Acil iniş ve çıkış prosedürünün açıklandığı kart, güvenlik illüzyonu, tamamen sahte bir güvenlik hissi olarak ifade ediliyor. Derealizasyon, gerçekten koparılma, insanların çok rahat ve güler yüzlü tasvir edildiği acil durum planlarında ortaya konulur. Gerçek hayatta durum böyle değildir,

acil durumlarda insanlar birbirlerine bağırmalı, çığlık atmalı ve dehşet içinde koşturmalıdır. Korkmuş insanlar, yangınlar ve tüm bunları içeren planlarla karşı karşıya kalınacağı durumlarda, imaj iş görmeye başlar ve bu korkunç gerçeklikle insanların arasına bir perde çekerek bu kopuşu sağlar. Bu manada insanların gerçeklik olarak deneyimledikleri-ni sembolik koordinatlar belirler.[2]

Zizek'e göre, "-mış gibi"ye inanmak gerçek soyutlamadır. Bu şu demektir: "... bir nesne veya meta, onun 'kullanım değerini' belirleyen bir dizi özelliğe sahip olduğu şekilde 'değer' içermez. Değiş tokuş eyleminde insanlar, metanın fiziksel, maddi değişikliklere maruz kalmadığını düşünür ve ona göre davranır; üretim ve bozulmanın doğal döngüsünden etkilenme'-miş gibi' ve satın aldıkları günkü gibi kullanacaklar'-mış gibi.'" Evi bir yangınla yok olduğunda filmdeki anlatıcı: "Mobilya satın alıyorsunuz. Kendi kendinize, bunun hayatınızda ihtiyacınız olan son kanepe olduğunu söylüyorsunuz. Kanepeyi satın alın, sonra birkaç yıl boyunca ne yanlış giderse gitsin, en azından koltuk sorununuzu çözdüğünüz için tatmin olursunuz. Sonra doğru yemek takımı. Sonra mükemmel yatak. Perdeler. Kilim. Sonra sevimli yuvanıza ve sahip olduğunuz şeylere hapsolursunuz, şimdi size sahipler" diyor.

ZİZEK'E GÖRE İNSANLAR TEORİDE DEĞİL PRATİKTE FETİŞİSTTİR. TOPLUMSAL FAALİYETLERİNDE, ALIŞVERİŞ EYLEMİNDE, KENDİ TOPLUMSAL GERÇEKLİKLERİNDE FETİŞİST YANILSAMA TARAFINDAN YÖNLENDİRİLDİKLERİNİN VE NESNELERİN EVRENSEL DEĞERİN SOMUTLAŞMIŞ HÂLİ GİBİ DAVRANDIKLARININ FARKINDA DEĞİLDİRLER.

Derealizasyon, gerçekten koparılma, insanların çok rahat ve güler yüzlü tasvir edildiği acil durum planlarında ortaya konulur.

Zizek'e göre, metaların soyutlaştırılması gerçek anlamıyla budur.

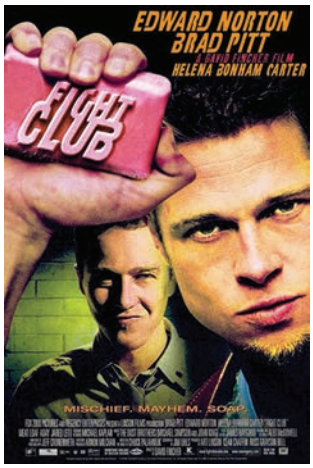
Aynı durum para için de geçerlidir. Tıpkı alınıp satılan metalar ve diğer maddi nesneler gibi, para da kullanımın etkilerine maruz kalır ve zamanla çürür, bozulur ancak yine de piyasada, zamanın üzerinde olumsuz etkisinin olmadığı, değişmez ve yok edilemez bir madde olarak kabul edilmekte ve değerini kaybetmeden olduğu gibi durmaktadır. Bir kâğıt parçası, para olarak damga-

landığı anda, biçimi ve fiziksel varlığı sosyal yaşamda etkinlik kazanır ve sosyal bir işlevin taşıyıcısı hâline gelir. Para ile değiş tokuş işleminin soyutlanmasından sonraki kademe ise kredi kartlarıdır. Bir sonraki adım olarak sanal paralar düşünülebilir. İlerleyen her adımda soyutlama daha iyi ortaya çıkar.

Aslında insanlar, onu kullanmanın sihirli bir tarafı olmadığının çok farkındadır. Para, yalnızca maddeselliğiyle toplumsal ilişkilerin bir ifadesidir. Para, gündelik ve kendiliğinden oluşan ideoloji tarafından, bir bireyin toplumsal ürünün belirli bir kısmına sahip olma hakkının basit bir göstergesi hâline indirgenmiştir. Günlük ilişkilerinde insanlar, şeyler arasındaki ilişkilerin arkasında insanlar olduğunu bilirler. Mesele şudur ki insanlar, sanki para, sosyal faaliyetlerinde, zenginliğin cisimleştiril"-mişi gibi" davranıyorlar ve yaptıkları da sadece bu. Yani sorun bilmekle ilgili değil, yapmakla ilgilidir. Dolayısıyla Zizek'e göre insanlar teoride değil pratikte fetişisttir. Toplumsal faaliyetlerinde, alışveriş eyleminde, kendi toplumsal gerçekliklerinde fetişist yanılsama tarafından yönlendirildiklerinin ve nesnelerin evrensel değerin somutlaşmış hâli gibi davrandıklarının farkında değildirler.

Marx'a göre insanlar bir illüzyon yaşarlar. Hakikate ulaşmayı engelleyen ve böylece yanlış davranışa neden olan bir perde ile engellenirler. İnsanlar bilmezler ve bu yüzden yaparlar. İdeoloji, insanların eylemleri ile yaptıklarını düşündükleri şey arasında

uyumsuzluk yaratır, insanların ait oldukları sosyal gerçekliğin yanlış bir temsiline sahip olmalarına neden olur. Marx'tan farklı olarak Zizek'e göre ise gözardı edilen şey hakikat değil, gerçek sosyal faaliyetlerinde oluşturdukları illüzyondur. Bu bir çifte illüzyondur. Bu göz ardı edilen bilinçsiz yanılsamaya Zizekçi kavramlarda ideolojik fantezi denir. İdeolojinin temel seviyesi, şeylerin gerçekliğini örten bir illüzyon değil, insanların sosyal gerçekliğini yapılandıran bu bilinçsiz fantezidir.

Dövüş Kulübü'nün iki farklı yaşam hakkında, iki farklı kişinin hayatı değil, iki farklı kişiliği yaşayan bir adamın hayatı olduğuna değinmiştik. Karakterlerden biri anlatıcıdır. Tek başına yaşar, bir araba şirketinde çalışır ve geçirdiği kazaları analiz ederek arabaların gücünü test eder, bu sebeple şirketin, insanların hayatını nasıl görmezden geldiğinin farkında olan bir karakterdir bu. Orta sınıf, beyaz yakalı bir işçi, zeki biri olmakla beraber bunalımda ve uykusuzluktan mustarip. Pat-

KENDİNİ SADECE RÜYADA İLAN EDEN ARZUNUN GERÇEĞİYLE YÜZLEŞMEK, İDEOLOJİK FİGÜRLERİN GÜCÜNÜ KIRMANIN TEK YOLUDUR. BU ANLAMDA İNSANLAR, İDEOLOJİK FİGÜRLERE -DEVLET, HUKUK, ÇALIŞMA, PARA, KREDİ KARTLARI, KADIN- BİLİNÇSİZ ARZULARIYLA NASIL YATIRIM YAPTIKLARIYLA VE BU FİGÜRLERİ ARZULARININ BELLİ BİR ÇIKMAZINDAN KURTULMAK İÇİN NASIL YAPILANDIRDIKLARI İLE YÜZLEŞMELİDİR.

DÜNYA TİCARET MERKEZİ'NİN BOMBALANDIĞI VE 3 BİNE YAKIN KİŞİNİN ÖLÜMÜNE VE 6 BİNDEN FAZLA YARALIYA YOL AÇAN 11 EYLÜL SALDIRILARI, MEDYADA BU BÜYÜK YIKIMIN VE YİTİRİLEN BEDENLERİN GÖRÜNTÜLERİNE NEREDEYSE HİÇ YER VERİLMEMESİNE RAĞMEN AMERİKAN TOPLUMUNDA SÜREKLİ TEKRAR EDEN BİR TRAVMA YARATTI. ÜÇÜNCÜ DÜNYANIN ACILARINI GÖSTERİRKEN SIKLIKLA KANLI SAHNELERE YER VERİLİRDİ, ANCAK AMERİKAN TOPLUMUNUN ACILARINDA BU GÖRÜNTÜLER ASLA YER ALMADI.

ronundan nefret ediyor. Monoton hayatının ve başkalarının monoton hayatlarının farkında. Patronunun haftanın her gününe özel olarak taktığı kravatının renginden günleri tahmin edebilir. Tıpkı herkes gibi, tüketiciliğinin kölesidir ve o da bunun farkındadır: "Tıpkı birçok kişi gibi ben de IKEA yuva kurma içgüdüsünün kurbanı olmuştum. Erika Pekkari yatak eteği sipariş etmek istiyorum. Yin ve yang şeklinde bir sehpa gibi zekice bir tasarım gördüğümde ona sahip olmalıydım. Klipsk özel ev ofisi ünitesi. Hovetrekke ev egzersiz bisikleti. Veya yeşil çizgili Johanneshov koltuk gibi. Hatta çevre dostu, ağartılmamış kâğıttan yapılan Ryslampa abajurları. Katalog sayfalarını karıştırırken ne tür bir yemek takımı kişiliğimi yansıtır, diye merak ederdim. Hepsinden almıştım, dürüst, çalışkan yerliler tarafından el emeği olduğu belli olsun diye minik kabarcıkları ve kusurları olan cam tabaklardan bile vardı. Eskiden okuduğumuz açık saçık yayınların yerini şimdi Horchow Koleksiyonu almıştı."

Bu sözler bir iç mimar veya uzman bir tasarımcı tarafından söylenmiş olsaydı şaşırmazdık. Bu anlatıda bize itici gelen ve onu çirkin yapan şey, anlatıcı tarafından anlatıldıklarını bilmemiz. Filmde anlatıcının gerçek adı geçmiyor, farklı topluluklarda sahte isimler kullanıyor. Ürünlerin reklamcısı gibi satın aldığı ürünleri modellerinden, renklerinden, tarzlarından, malzemelerinden bahsederek tanımlıyor. Kendine o katalog içinde bir hayat kuruyor ve çok mantıklı bir şekilde kurguladığı bu hayatta aslında bunları yapmanın ne kadar faydasız olduğunun bilincinde olarak yaşıyor. Anlatma tarzından bunu hissedebiliriz. Bu metaların sadece meta olduğunun ve kendi başlarına bir değeri olmadığının farkındadır. Sanki değerleri var"-mış gibi" davranıyor. Yemek takımlarının onun kişiliğini tanımlayacağına inanmıyor ama yine de inanmak istiyor ve satın almaya devam ediyor.

Zizek, Freudyen rüya kavramını üç yapıyı kullanarak açıklar: açık rüya bağlamı, gizli rüya bağlamı ve bilinçdı-

şı arzu. Zizek'e göre bilinçdışı arzu kendini rüyaya dâhil eder, rüyadan daha derin veya daha gizli değildir, ama biçim olarak yerini bularak rüya eserine eklemlenir. Biçim, rüya işlemesi tarafından yaratılır ve rüya görmenin özünü oluşturur, rüyanın kendine özgü doğası, biçiminden kaynaklanır. Althusser ise özneyi boş bir kap olarak kabul eder ve daha doğmadan belirli bir yapı tarafından şekillendirildiğini iddia eder. Ama belirli bir öznenin bu belirli çağrıya neden cevap verdiğini görmezden gelir. Gözden kaçırdığı şey, öznede olduğu kadar yapıda da eksikliğin olmasıdır. Çağırma (interpellation), yapı içerisinde yerimizi almamız için bir hücredir. Hem rüyada hem de çağırmada göz ardı edilmemesi gereken şey, biçimin rolüdür. İnsanların, eylemlerinin ve gerçek hayattaki davranışlarının usulünü belirleyen fanteziye ulaşmalarının tek yolu rüyadır. Kendini sadece rüyada ilan eden arzunun gerçeğiyle yüzleşmek, ideolojik figürlerin gücünü kırmanın tek yoludur. Bu anlamda insanlar, ideolojik figürlere -devlet, hukuk, çalışma, para, kredi kartları, kadın- bilinçsiz arzularıyla nasıl yatırım yaptıklarıyla ve bu figürleri arzularının belli bir çıkmazından kurtulmak için nasıl yapılandırdıkları ile yüzleşmelidir.

Filmdeki anlatıcı, çaresiz hayatından kaçmak için tam olarak bunu yapıyor; başka bir karakter yaratıyor ve arzularını, anlatıcının fantezisini farklılaşmamış, dolayımsız bir kimlikle yaşayan Tyler Durden adı altında yaşıyor. Rüya gördüğünü sandığında, aslında Tyler Durden'ın hayatını yaşıyor. Neden Tyler Durden? Diğer karakteri bir kadın, bir çocuk, bir Müslüman, bir Yahudi, bir Boşnak, bir katil, bir bürokrat olabilir; o her şey olabilir. Hayatından memnun olmadığı açık, ama neden uygarlığın, tüketim kültürünün, kitle toplumunun, materyalizmin, kapitalizmin, mülkiyetin, hemen hemen

Peki anlatıcı neden Tyler'ın imajını yaratmaya zorlandı, neden Tyler'ın hayatını yaşamadı? Zizek'e göre bu sorunun cevabı sinizmdir.

tüm teknolojinin ve toplumsal düzenin sıkı bir karşıtı olan Tyler? Biçim, Tyler Durden'ın yaratılış sebebidir. Tyler doğası gereği gece çalışıyor, şirketleri sabote ediyor, müşterilere zarar veriyor, çalıştığı lokantadaki çorbaya pisliyor ve bir tür neo-paleolitik ütopik topluma dönmek için her şeyi yapıyor. Hızlı sanayileşme hareketi zamanlarından kalan kimsesiz evlerden birinde yaşıyor. Neredeyse elektrik kullanmıyor. Evde hiçbir şey düzgün çalışmıyor. Sık sık su kesiliyor. Önemli olan ise, onun bunları umursamamasıdır. Piyasanın soyutlamalarının ve bunun hayatına

etkilerinin farkındadır. Bu nedenle, kredi kartlarının merkezi olan on binayı havaya uçurmayı amaçlayan bir Kargaşa Projesi tasarlar, böylece ekonominin çöküşünü görecek ve küresel dengeye bir adım daha yaklaşmayı sağlayacaktır. Fikirleri birçok erkeği etkileyen dövüş kulübünün eş liderlerinden biridir. Bu adamların hepsi hemen hemen aynı şekilde *çağrılıyor*, ama biçim onu kahraman ve diğerlerini takipçisi yapacak bir öneme sahip.

MARX'A GÖRE İNSANLAR BİR İLLÜZYON YAŞARLAR. HAKİKATE ULAŞMAYI ENGELLEYEN VE BÖYLECE YANLIŞ DAVRANIŞA NEDEN OLAN BİR PERDE İLE ENGELLENİRLER. İNSANLAR BİLMEZLER VE BU YÜZDEN YAPARLAR. İDEOLOJİ, İNSANLARIN EYLEMLERİ İLE YAPTIKLARINI DÜŞÜNDÜKLERİ ŞEY ARASINDA UYUMSUZLUK YARATIR, İNSANLARIN AİT OLDUKLARI SOSYAL GERÇEKLİĞİN YANLIŞ BİR TEMSİLİNE SAHİP OLMALARINA NEDEN OLUR.

Peki anlatıcı neden Tyler'ın imajını yaratmaya zorlandı, neden Tyler'ın hayatını yaşamadı? Zizek'e göre bu sorunun cevabı sinizmdir. İnsanlar, ideolojik evrenselliğin kendine özel çıkarı olduğunu kabul eder, bunu hesaba katar, ideolojik maske ile gerçeklik arasındaki mesafeyi bilir, ancak yine de maskeyi korumak için nedenler bulur. Yalanın çok iyi bilinmesine ve ideolojik bir evrenselliğin ardında saklı olan ilginin farkında olunmasına rağmen, yine de ondan vazgeçilmez.[3]

Sinizm, doğrudan bir ahlaksızlık durumu olmak yerine ahlaksızlığın kendisine yüklenen ahlak gibidir. Dürüstlük, doğruluk ve namusluluk, yalanın en yüksek şekli olarak algılanır. Ahlaksızlığın en yüce şekli olarak kabul edilen ahlak ve hakikat, bir yalanın en etkili şekli hâline gelir. Ahlak çarpıtılır ve ahlaksızlık hâline gelir ve bunun tersi de geçerlidir. Bahsedildiği gibi anlatıcı, arabaların gücünü kontrol ettiği ve arabanın geri çağrılıp çağrılmayacağına karar verdiği bir otomobil şirketi için çalışıyor. Şirketinin "... üçüncü dünya ülkelerinde doğum kusurlarına neden olduğunu bildiğimiz kimyasallarla tedavi edilen deri koltuklar konusunda kasıtlı olarak hiçbir şey yapmadığını, fren balatalarının bin mil sonra bozulduğunu ve yakıt enjektörlerinin insanları diri diri yaktığını" biliyor. Bu şirketin kuralıdır; işler böyle yürür ve birçok kişi böylece kazanç sağlar. Şirket politikaları yüzünden insanlar ölür ama bu norm kabul edilir, burada ahlaksızlık ahlak hâline gelmiştir. Şirketin çalışmasını sürdürmek ve insanlara para kazandırmakla gerçeklik çarpıtılır, ahlaksız bir şey ahlaki bir şeye dönüşür ve bunu inkâr etmek, yalanın en yüksek şekli olur. Bu yanlış algılama sadece ahlak sisteminde değil, ideolojide de yaygındır. Bu nedenle, ideolojik şahsiyetler hakkında düşündüğümüzün gerçek kökeniyle neredeyse hiçbir ilgisi yoktur. Bir ideoloji, insanları, ancak onunla gerçek arasında herhangi bir zıtlık hissetmediklerinde gerçekten kucaklar ve ideolojinin en büyük başarısı, ona karşı çıkan argümanları kendi lehine işleyecek şekilde dönüştürmeye başladığında elde edilir.

Kabaca özetlemek gerekirse, geç kapitalist tüketimci

toplumlarda yaşadığımız hayatlarda, tüketicilik, medya ve diğer aracıların dolayımından hayatın derealizasyonundan kaynaklanan bir sanallık algısına sahibiz. Zizek, gerçekliği görmemizi engelleyen bir perdenin varlığını öngören Marx'ın fikirlerinin aksine, hayatlarımızı yaşıyor'-muş gibi' devam ettirmemizi sağlayan gerçek bir soyutlama olduğunu iddia ediyor. Meta fiziksel, maddi değişikliklere maruz kalmamış gibi yaşıyoruz; sanki alışveriş eylemindeki doğal üretim ve bozulma döngüsünden etkilenmiyormuş gibi. Ancak aslında, paranın büyülü bir tarafı olmadığının çok farkındayız; o, yalnızca maddeselliğiyle toplumsal ilişkilerin bir ifadesidir. Dolayısıyla Zizek'e göre insanlar teoride değil pratikte fetişisttir. Fetiş yalnızca piyasada değil, aynı zamanda ideolojik figürler ve etikte de yaygındır. Kendini sadece rüyada açık eden arzunun gerçeğiyle yüzleşmek, ideolojik figürlerin gücünü ve fetişini kırmanın tek yoludur. Bu anlamda insanlar kendileriyle yüzleşmelidir.

Biçim, aynı çağrılmayı farklı yollardan yanıtlamayı ifade eder. Tüm insanlar rüyayı yaşarlar, ancak kendilerince. Filmde tüm kulüp yaşadıkları hayatlara farklı şekillerde tepki verir. Tyler Durden'ın imajı böyle yaratılır. Sinizm, ahlak maskesi altında ahlaksızlığın rasyonelleştirilerek elde edilmesidir; bir tür çarpık olumsuzlamanın olumlanmasıdır. İnsanlar şirketlerinin neden olduğu zararları bilmelerine rağmen, yine de yaptıklarını rasyonelleştirerek çalışmaya devam ederler. İdeolojik fantezi ise gerçek ilişkileri bilerek sanal olana inanma ve onu gerçekleştirme eylemidir. Bu manada göz ardı edilen şey hakikat değil, hakikatle kurulan gerçek ilişkimizi yapılandıran illüzyondur.

Dövüş Kulübü, gerçek ile rüya, tüketimcilik ve neo-paleolitizm, arzuları yaşamak ya da onların esiri olmak arasındaki karşıtlığı; monoton, kapitalist yaşamın ahlaksızlığını ve anarşinin etiğini, bilerek ve bildiğimizi yaşayarak analiz etmemizi sağlayan filmdir. Bu karşıtlık en iyi yine Tyler'ın sözleriyle anlaşılabilir: Kişisel gelişim kendini tatmindir. Çözüm ise kendi kendini yok etmektir.

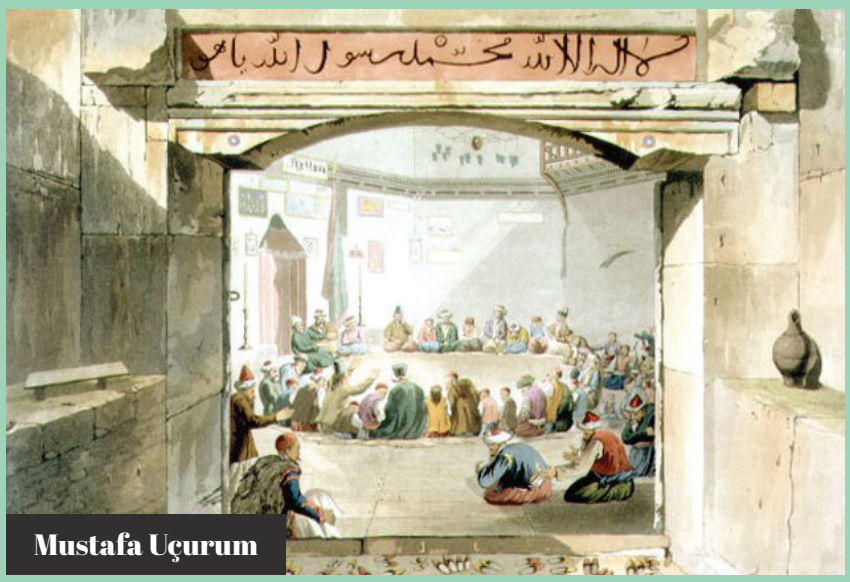
1. Slavoj Zizek, "Multiculturalism, or, the Cultural Logic of Multinational Capitalism", New Left Review.
2. Slavoj Zizek, "Welcome to the Desert of the Real" *10/7/01*.
3. Slavoj Zizek, How Did Marx Invent the Symptom?, S. Zizek (ed.), *Mapping Ideology* içinde, London, Verso, 1994, s. 312-313.

Esra Özdil Gümüş

Doktora Öğrencisi

Boğaziçi Üniversitesi'nde aile, kadın, muhafazakarlık ve gündelik yaşam sosyolojisi çalışıyor. Akademik çalışmalarının yanı sıra yayıncılık faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

Mustafa Uçurum

Yunus Diye Göründüm

Anadolu insanını tam anlamıyla temsil eden, kuşatan ender isimlerin başında gelir Yunus Emre. Hiçbir kesime mal edilemeyecek kadar geniş bir coğrafyanın sesi olan, menkıbeleriyle gönüllerdeki yerini daima pekiştiren, kişiliğiyle ve eserleriyle efsanevi bir kişiliğe ulaşan derviş gönüllü bir gariptir Yunus.

Doğduğu yer, tarih hakkında kesin bilgilerin olmadığı, yaşadığı yerlerle ilgili çok çeşitli söylentilerin olduğu, mezarının yeri hakkında onlarca rivayet olan, eserleri hakkında da bazı soru işaretleri yaşanan Yunus Emre, tüm bunlara rağmen destansı bir şahsiyet olarak tüm zamanlarda önemini yitirmeden günümüze ulaşan bir şöhrete sahiptir. Yunus ve şöhret kelimelerini bile yan yana kullanmak abesle iştigal olarak görülse de Yunus'un dillerden düşmediğinin bir ilanı olarak okunabilir bu ifade.

Tarihsellik anlamında biyografinin çok da ehemmiyetinin olmadığının en büyük kanıtıdır Yunus'un yaşamı. Hakkında yazılan eserlere bakıldığında, kafa karışıklığının azalmayıp artacağı muhakkak. Neredeyse birçok konuda yürütülen bir tartışma günümüzde bile devam etmekte. Yunus ümmi mi yoksa medrese eğitimi almış bir derviş mi diye başlayan tartışmaların bile içinden çıkmak mümkün değil.

Tüm bunların ötesinde bir Yunus Emre var karşımızda. Sakarya boylarında elindeki asasına dayanarak yürüyen, dilinden zikir eksik olmayan bir Yunus bu. Taptuk Emre dergâhının en cevval mürşidi. 40 yıllık bir sürede görevi olan odun taşıyıcılığını aksatmadan yürüten, işini yürekle yapan bir garip Yunus.

O yürüyünce Sakarya da yürüyor. Çiçekler zikrediyor Yaratan'ı, geçtiği yerlerde. O duyuyor zikri, onlarla zikre duruyor. Bir değirmen gibi dönüp duruyor Taptuk'un etrafında. Öğütülen sadece buğday değil, Yunus'un nefsi, dünya gözüyle baktığı her şey. Geçici olan, ahireti unutturan her şey.

Onun derdi, davası sevgi. Bütün kapıları açan,

taşlaşmış yürekleri yumuşatan, uzakları yakın eden sevgi.

Ben gelmedim da'vî içün
Benüm işim sevi içün
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldüm

Dünyaya gönüller yapmaya gelmiş bir gönül eridir Yunus. Davası, sevdası gönüller yapmak. Herkesi kucaklayan, hiçbir ideolojiye sığmayan, tüm sevdaları içine sığdırabilen, herkesin Yunus'u olmak için diyar diyar gezen, gönlünün zenginliğini avuç avuç herkese saçan ve Yaradan'dan dünyaya düşen her zerreye aynı hüsnüniyetle bakan bir Yunus.

Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılmışı hoş gördük
Yaratan'dan ötürü

Divan edebiyatı şairleri de ondan etkilenmiştir, halk şairleri de modern şairler de. Çünkü Yunus'un sesi çağları aşan evrensel bir sestir.

Yunus tahsilini hayatın içinden almış bir derviştir. O ne öğrendiyse gönlüyle öğrenmiş, bir harfin yanına harf eklerken sevgiyle kuşatmıştır sözlerini. Aşk varsa şevk varsa tüm ilimler önüne serilir insanın. İstemesini bilene açılır tüm kapılar. Okumanın en yücesi kâinatı okumaktır. Yaratılmış her zerreye ilahi bir hikmetle bakanlar ilmine ilim katarak yaşarlar Yunus gibi.

Dört kitabın manasın okudum tahsil ettim
Dilimde ilm ü usul dilegüm dünya sever...
Mescidde medresede çok ibadet eyledüm

Onun girdiği yol zaten ilim yoludur. Dağdan odun toplarken de dergâhta hizmet ederken de o bir ilmin içinde bulmuştur kendini. Âşık Çelebi şöyle ifade eder bu ilim yolunu; "Eğerçi ümmîdür ammâ debistân-ı kuds sebak-hândur." İlmini medresede almamış olsa da tasavvuf yolunun bir talebesidir Yunus.

Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı bir kervanın yolcusudur Yunus. Hacı Bektaş Veli'den Taptuk Emre'ye oradan Mevlana'ya uzanan bir ilim irfan yolunun susamış bir yüreğidir. Dost meclislerinden kana kana muhabbet içen ve bunu damla damla her cümlesine yansıtan bir şair.

Mevlâna meclisinde saz ile işret oldu
Ârif manaya daldı çün biledir feriştah

Yaşadığı dönemden başlamak üzere günümüze kadar süren değişmeyen bir etkinin şairidir aynı zamanda Yunus Emre. Menkıbelerde gördüğümüz Yunus etkisi daha sonraki dönemlerde de artarak devam etmiş, ondan

ANADOLU'DA YUNUS EMRE İÇİN YAPILMIŞ ÇOK SAYIDA TÜRBE VAR. YUKARIDA ÜSTTE ESKİŞEHİR'DEKİ, ALTTA İSE ERZURUM'DAKİ TÜRBE GÖRÜLÜYOR.

alınan ilham ile dost gönüller sevgi dergâhından girmişlerdir içeri. Divan edebiyatı şairleri de ondan etkilenmiştir, halk şairleri de modern şairler de. Çünkü Yunus'un sesi çağları aşan evrensel bir sestir. Onun sözleri tüm zamanlar için söylenmiştir. Yedi asır öncesinden Yunus'un dillendirdiklerini bugün okuyunca sanki günümüzde söylenmiş sözler olarak kabul ediyoruz. Çağlar değişiyor, insanlar aynı desek de önemli olan görmek ve hissedebilmektir.

Fakirler miskînlikten çekdi elin
Gönüller yıkuban heybetlü oldı
Peygamber yirine geçen hocalar
Bu halkın başına zahmetlü oldı

Sevgidir onun şiarı. Muhabbettir, aşktır gönlünden damlayan ama onun keskin bir yanı da vardır. Söz konusu gönül kırmak, muhabbet iklimini tarumar etmek olunca farklı bir Yunus çıkar karşımıza. Sözünü sakınmayan, özünden aldığı ilhamla konuşan Yunus.

Bir kez gönül yıktın ise
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Yunus gibi görünmek için Yunus dilinden konuşmak gerek. Çevremizin sevgisizlikle kuşatıldığı bir zamanda, dünyanın bir salgına teslim olduğu bu günlerde Yunusça düşünceye daha çok ihtiyacımız var. Severek aşılacak, her engel. Aşk ile işine, evine, dostlarına sarılanlar kurtaracak dünyayı. Muhabbet ikliminin tüm renklerini yüreğimize berkiterek geçeceğiz en zor geçitlerden. Bir Yunus misali, eğri olan hiçbir şeye izin vermeyeceğiz. Bir eğri başka bir eğriyi getirir yanında. Sırtımızdaki yükümüz gönlümüz gibi olacak. Doğruluk alnımızın çatına çakılı bir levha gibi duracak.

Biz sevdik âşık olduk
Sevildik maşuk olduk
Her dem yeni doğarız
Bizden kim usanası

Ağırlıklarından kurtulacak insan. Kaygıları, sevgisizliği, haramı, günahı, dilin düştüğü yalanı, insanı azaba sürükleyen malı mülkü savurmadıktan sonra rahat nefes alamayacak insanlık. Alınan tüm nefesler biraz daha yüklenecek sırtına. Yaşamak huzurlu olduğunda insan bir ermiş ve kendi ruhunun dervişi olacak.

"Bunca varlık var iken
Gitmez gönül darlığı"

Türkçeyi billur bir su gibi kullanan ve okuyanı ferahlatan bir üsluba sahip olan Yunus Emre elbette bunu bilinçli yapmıştır. Arapça ve Farsçaya da vakıf olan Yunus, faydacı bir bilinçle halkın anlayacağı bir dili tercih etmiştir şiirlerinde. Yaşadığı dönemin dil- kültür etkileşimleri düşünülünce onun dili öz Türkçenin en has hâlidir.

Yüzyıllar öncesinden söylenmiş şu dörtlüğe bakalım. Bugün kullanılan dil ile en küçük farkı yoktur Yunus dilinin.

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü
Bana seni gerek seni

İnsan, önceliklerini sıralayarak bir yaşam sürer. Eğer böyle olmazsa rastgele bir yaşamın parçası olur ve heder olan vakitlerinin hesabını da yapamaz. Hayat geçiyor ve ölüm bir nefes kadar yakın hepimize. Yunus'un bize söylediği ne varsa bir kader çizgisi olarak alıp kabul etmek gerek. Yunus kendi diliyle konuşur ama o nefesini Yaratıcısından alır. Dünyanın tüm hümanist akılları bir araya gelse, ortaya binlerce proje koysa, yeni olduğunu varsaydıkları teorilerin gölgesinde huzuru arasalar Yunus'un bir dörtlüğündeki kuşatıcılığı yakalamaları zor. Çünkü Yunusça konuşmak kadar Yunusça yaşamak da önemli.

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz

Bugün, Yunus Emre'nin mezarının nerede olduğu bile bilinmiyor. Ortak bir kanaat yok desek yeridir. Buna ihtiyaç da yok. Yunus'un yeri gönüllerdir.

"Bir garip öldü diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin"

Bunu en güzel ifade edenlerden biri de Bahtiyar Vahapzade'dir. Onun şiiri Yunus'un yattığı yeri çok iyi bir şekilde tarif eder.

Bir yerde ölüp bes, niye min yerde mezarı?
Her gün kazılır çünkü gönüllerde mezarı.
Otlarda, çiçeklerde ve gönüllerde mezarı

Yedi yüz yıl geçmiş aradan. Her dem genç, her dem yeni bir Yunus Emre var karşımızda. Dünyayı kuşatan, coğrafyalar ötesi bir ses hâlâ tüm insanlığa sesleniyor. Duyuyor ve hissediyoruz. Yunus'un sesi üzerimizden eksik olmadığı müddetçe içimizi onarıyoruz onun sevgi diliyle.

Mustafa Uçurum

Şair, Yazar

Milat gazetesinde köşe yazıyor. Yazı ve şiirleri çok sayıda dergide yayımlandı. *Dünyabizim* sıkça göründüğü mecralardan.

Pakistan'da Çay Seramonisi

Şahzâde Şenay

Pakistan'da bizdeki gibi ayaküstü ya da hayatımızın her anında olduğu gibi aceleyle değil de sanki zaman durmuş, sadece çay ve çayı içen varmış gibi tanık olduğum kareler, ilk zamanlar beni çok şaşırtmıştı. Çay kelimesinin hipnotik bir yanı vardı bu insanların hayatında. Çünkü üşüyorsan ısıtır, çok ısınırsan serinletir, eğer depresifsen seni neşelendirir, heyecanlanırsan sakinleştirir düsturuyla her zorun kolay çözümü olarak çaya anlam yüklemişlerdi.

"Çay hayatın iksiridir"
Eisai Kissa Yojoki

(Japon çayının babası Eisai 12. yüzyılın sonlarında Çin'den Zen Budizm'i ve çayı getirmiş bir Budist keşişti.)

Çayı kim sevmez ki? Pakistan'da bulunduğum dönemde çay içmenin ne kadar önemli olduğuna bizzat şahit olmuştum. Bizdeki gibi ayaküstü ya da hayatımızın her anında olduğu gibi aceleyle değil de sanki zaman durmuş, sadece çay ve çayı içen varmış gibi tanık olduğum kareler, ilk zamanlar beni çok şaşırtmıştı. Çay kelimesinin hipnotik bir yanı vardı bu insanların hayatında. Çünkü üşüyorsan ısıtır, çok ısınırsan serinletir, eğer depresifsen seni neşelendirir, heyecanlanırsan sakinleştirir düsturuyla her zorun kolay çözümü olarak çaya anlam yüklemişlerdi. Merkezdedir, olmazsa olmazları çaydır...

Biriyle bir işim olduğunda "Şu an çay içiyorum" cümlesini çok duyardım. Garipser "Çay işte", derdim! Ama öyle değildi. Çayın zaman ayrılması ve hazırlık yapılması gereken önemli bir seremoni olduğunu orada öğrendim; dünya yansa umurlarında olmaz bir umarsızlık ve her yudumundaki zevki yansıtan beden diliyle...

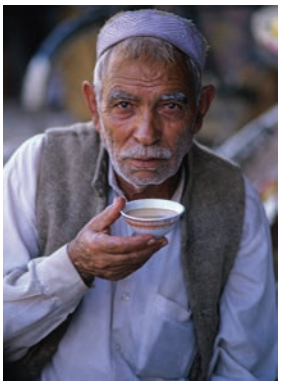
"Bir bardak çay ikram edilince, bir yabancısınız. İkinci bardak ikram edildiğinde, onur konuğusunuzdur. Üçüncü bardak ikram edildiğinde ise aileden olursunuz. Ve aile bizim için her şeydir."

Pakistan'da çay yapma ve içme bölgeye göre değişiklik gösterir. Genelde DoohPatti Chai (kısaca "chai") dedikleri sütlü çayı içerler (doodh: süt, patti: çay yaprağı). Ama bölgeye ve yerel kültüre göre çayın içeriği değişebilir. Kimi sütlü çayın aromasını baharatla zenginleştirirken, kimi süt yerine süt türevi (kaymak, tereyağı) veya süt tozu kullanır. Evet süt tozu, yanlış okumadınız! Dünyanın 4. büyük süt üreticisi bir ülkede, süt tozu kullanımı azımsanmayacak kadar fazla. Bunun yanında statü göstergesi ve/ya modern görünme çabası etkisiyle "poşet çay" kullanımı da süt tozu kullanımı ile neredeyse aynı oranda!

Pakistanlılar "chai"larını büyük fincanlarda içer. "Qehwa-yeşil çay" içinse daha küçük fincan tercih edilir. Sabah çayına "Paratha" (kızarmış bazlama) ve/ya "Halwa" (irmik helvası), "Poori" (pişi hamurundan yapılmış bol yağda kızarmış ekmeğimsi aparatif) eşlik ederken, akşam geç yedikleri (22.00-23.00 saatlerinde) yemeğin hazmı için "Qehwa" tercih edilir. Bizdekinin aksine çayı demlikte yapmak yerine büyük şehirlerde metal tencerede, kırsal kesimlerde ise toprak çanaklarda pişirirler. Yol üstü "Chai Wala"lar (çaycı) çok meşhurdur.

Azad Keşmir bölgesindekiler "Kashmiri Chai" veya diğer adıyla "Gulabi Chai" içerler.

SİYAH ÇAY, KAKULE İLE BİR SÜRE KAYNATILIR. SONRA SÜT EKLENİR. KAYNAMA İŞLEMİ İSTENİLEN BURUK TAT VE KAHVE RENGE ULAŞILANA KADAR DEVAM EDER.

Bölgeye özgü pembe rengi veren bir çay türü kullanılıp kakule, yıldız anason ve tarçını buzlu su ile kaynatır, sonra karışımı süzerler. Diğer tarafta kaynamış süt ile süzülen çay harmanlanır. Taze bal eşliğinde, içine kuruyemiş (fıstık ve badem) koyarak yudumlarlar çaylarını.

Khyber Pakhtunhwa eyaletinde özellikle Peşaver'de Pathanlar (Peştunlar) kakuleli yeşil çayı tercih ederler. Olmazsa olmazlarıdır "Qehwa". Peştu bir aileye misafir olduğumda çayı tarif ederken, "Hayat bir fincan çay gibidir. Her şey onu nasıl yaptığına bağlı" demişti ev sahibi. Kakulenin miktarı ve suyun doğru ısısının ne denli önemli olduğunun, tam zamanında (hissetmenin) yeşil çay yapraklarıyla bir araya getirilmesinin ve sabırla demlenmesini beklemenin önemine vurgu yapmıştı.

Bu çayı yanında şeker pancarı suyunun buharlaştırılarak elde edilen özütüne değişik kuruyemişler katıp yaptıkları "Gurr/Gurh" adlı bir nevi doğal tatlandırıcı-şekerden küçük parçalar ile özenle içerler. Bu bölge kuruyemişi çayın yanında servis etmekle birlikte, yemeklerinde de çok kullanır.

Sindh eyaletinde ise özellikle Karaçi'de "DoodhPatti Chai" tercih edilirken, diğer bazı yerlerde (özellikle Haydarabad) "Sulaimani Chai" içerler. Bu lezzet, Hindistan'ın Kerala bölgesindekiyle benzerlik gösterir. Siyah çay baharatlar (kakule, tarçın, karanfil, yıldız anason, taze zencefil, hatta bazen tane karabiber) ve lime (misket limonu) dilimleriyle kaynatılarak içilir. Bu çayı yazın "Ice Tea" olarak da tüketirler. Süt kullanmazlar. Bu bölge acıya ve baharata olan düşkünlüğü ile bilinir.

Belucistan eyaletinde de coğrafi ve etnik çeşitliliğin izleri görülür yeme içmede. Özelikle Quetta'da "Karak Chai" veya diğer adıyla "Quetta ki Chai" içerler. Siyah çay, kakule ile bir süre kaynatılır. Sonra süt eklenir. Kaynama işlemi istenilen buruk tat ve kahve renge ulaşılana kadar devam eder. Zaten "karak" buruk acı tat anlamına geliyor. Özellikle Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri'ni kapsayan bölge halkının da tercih ettiği bir çay türüdür. Hurma ve kuruyemiş ile içilir. Bu bölge lezzetli kuruyemişleri ile meşhurdur. Özellikle bizim sadece yemeklik kullandığımız çam fıstığı burada "Jalghoza" adıyla bilinir ve kozalağındaki çekirdekli kısım ile birlikte satılır, çekirdek gibi çitleyerek yenir. Oldukça lezzetli ve kış aylarında Pakistanlıların vazgeçemediği bir kuruyemiştir.

Gilgit-Baltistan bölgesi ise tamamen farklı bir kültüre ev

Biriyle bir işim olduğunda "Şu an çay içiyorum" cümlesini çok duyardım. Garipser "Çay işte" derdim! Ama öyle değildi.

sahipliği yapar. Özelikle Baltistan bölgesi; Hindistan sınırındaki Ladakh bölgesiyle benzer bir kültüre sahiptir. Baltiler Tibet kökenli etnik bir topluluktur. Bu kökenleri, konuştukları dile, giyime, yeme içme ve yaşamın diğer alanlarına da etki etmiştir. "Payu Cha" veya diğer bir adıyla "Namkeen Chai" dedikleri yeşil çay, tuz, karbonat ve "mar" denilen ekşimiş tereyağı ile yapılan bir çay içerler. Bölgenin sert kış iklimi, bu çayı içmeye mecbur bıraksa da yazın da bu çaya karşı koyamazlar. Günde iki kez, en az 3-10 bardak arası bu çayı tüketirler. Yanında da arpadan yapılmış kuruyemiş, bazen de neredeyse bölgenin ekmeği kabul edilen kayısı yenir. Yeşil çayı ise çoğunlukla akşam yemeğinden sonra tüketirler.

Shigar denilen bölgede yerel halk yeşil çayını "Zehr Mora" denilen yöreye özgü ve şifalı olduğuna inanılan taştan yapılmış küçük fincanlarda içer. Bu taşın akrep ve yılan zehrine karşı etkili olduğuna inanmakla birlikte, kötü enerjiye karşı koruduğuna da inanırlar.

Kendilerine özgü olan çaylarına, Balti kültürüne ait şu meşhur deyiş eşlik eder: "Bir bardak çay ikram edilince, bir yabancısınız. İkinci bardak ikram edildiğinde, onur konuğusunuzdur. Üçüncü bardak ikram edildiğinde ise aileden olursunuz. Ve aile bizim için her şeydir."

Eski bir Atasözü de şöyle der: "Bir fincan çay her şeyi daha iyi hâle getirir."

Sizce de öyle değil mi?

Şahzâde Şenay

Yazar

Ruhu seyyah, hayatını elinde taşıdığı bavuluna sığdırmış, bulutlarda gezer(cloudwalker). Güneyasya dil ve kültürleri çalışır.

Elvida Ünal

Çinli Nasreddin Hoca

Türkiye'de büyüyen birçok çocuk gibi ben de hep Nasreddin Hoca'nın fıkralarıyla büyüdüm, hem güldüm hem hayat dersleri öğrendim. Resimli fıkra kitaplarındaki görsellerdeki gibi tonton, aksakallı, kısa boylu bir dede gibi hayal etmiştim Nasreddin Hoca'yı. Çin'e yüksek eğitimim için gittikten sonra birçok farklı ülkeden arkadaş edindim, karşılıklı kültürlerimizi öğrendik, ortak noktalarda buluşup kaynaştık. En fazla ilgimi çeken konulardan biri de Nasreddin Hoca oldu. Önceden onu Türkiye coğrafyasında yaşamış, vefat etmiş Anadolu insanı olarak düşünürdüm ya da en azından Anadolu'ya özgü hayalî bir şahsiyet.

Bir gün Pakistanlı ve İranlı arkadaşlarımla havadan sudan konuşurken onların da Nasreddin Hoca'yı tanıdıklarını, dahası her birinin Hoca'yı kendi ülkesinin efsanevi kişisi olarak bildiğini fark ettim. Daha sonra Ürdün, Mısır ve Fas'tan arkadaşlarıma da sordum, onların her biri de Nasreddin Hoca'nın Arap olduğunu söyledi. Hatta Faslı arkadaşımla uzun süre tartıştık, onun dediğine göre Nasreddin Hoca Fas'ta doğmuştu, sonra ünü kuzey Afrika'dan bütün Arap coğrafyasına, oradan Anadolu ve Horasan taraflarına yayılmıştı. Biz Türkler Nasreddin Hoca'yı kendimize mal etmiştik. İtiraf etmek gerekirse bozulmadım da değil ama mantıklı düşününce olabilir dedim. Çünkü paylaştığımız din ortak bir kültürü de doğurmuş, bizdeki "hoca" Arap coğrafyasında "cuha", Horasan'da "hâce", Afganistan-Pakistan-İran coğrafyasında "molla" olabilirdi. Ama sonra Romanyalı arkadaşımın da çocukluğunun Nasreddin Hoca hikâyeleriyle geçtiğini öğrenince işler değişti. Çünkü Romanya'da Nasreddin Hoca bir Hristiyan papaz olarak biliniyormuş, hatta Sırbistan, Yunanistan, İspanya taraflarında da çok ünlü bir karaktermiş. Ama yine de bizdeki gibi nüktedan, güldürürken öğreten bir kişi. Fıkralarında da Hristiyan öğretisine atıflar varmış. Önce bana biraz garip gelse de neticede adı geçen ülkeler bir zamanlar Osmanlı hâkimiyeti altındaydı, ortak kültür ögeleri oluşması gayet doğaldı.

Gelelim Çinli Nasreddin Hoca'ya. Çin denilince

genelde aklımıza çekik gözlü insanların yaşadığı bir ülke geliyor. Ancak Çin devasa bir ülke, sınırları içinde 56 farklı millet yaşıyor. Birçok azınlığın da kendine özgü dili, dini ve kültürü var. Hatta farklı bölgeler arasında bile tamamen yabancı bir dil gibi aksanlar konuşuluyor. Bu kadar karma bir kültürde Nasreddin Hoca'yı bulmamak garip olurdu herhâlde. Çin'e Nasreddin Hoca fıkraları Orta Asya'dan Doğu Türkistan üzerinden yayılır. Uygur folklorunda önemli yer tutar, "Efendi" (Afanti) olarak bilinir, hatta kendisinin Uygur olduğuna inanılır. 1979 yılında Çince çizgi filmlerinin yapılmasıyla ünü bütün Çin'e yayılır, fıkraları Çinceye çevrilerek Çin çocuk edebiyatında yer alır, daha sonra dizileri çekilir. Bizdeki tonton dedenin aksine genç, uzun boylu, zayıf bir kişidir. Anadolu'daki fıkralarda Nasreddin Hoca'nın diyalog kurduğu insanlar genellikle anonimdir, isimleri bilinmez. Çin'de ise Efendi'nin "Bey" (çincede Bayilaoye) adında bir hasmı vardır, sürekli onunla didişir, fıkraların ana teması da ikisinin atışmaları üstüne kurulur. Bey oldukça zengin ama merhametsiz bir yöneticidir, fakir fukarayı gözetmez, onlara eziyet eder. Efendi de fakir halkı Bey'in zulmünden korumaya çalışır, aynı zamanda da Moğol tehlikesine karşı halkı uyarır. Bey sürekli Efendi'yi tahakküm altına almaya uğraşır ama Efendi keskin zekâsı, sivri diliyle onu alt eder.

Çin'deki Efendi'nin yıldızlara bakıp geleceği tahmin etme, evini terk edip dervişane yaşama gibi huyları vardır. Üstelik Efendi hikâyeleri daha çok fıkra değil, zekâ oyunu şeklindedir. Önce hikâye anlatılır, en son Efendi'nin hangi kurnazlıkla Bey'i yendiği sorulur. İlkokul ders kitaplarında bu soruları, beyin fırtınası olarak öğrencilerin kendi aralarında tartışması istenir. Ama bizim aklımıza en çok kazınan hâlindeki gibi Çin'de de eşeğe ters biner. Aslında ortak fıkralarımız da az değil, mesela Çinli arkadaşım Nasreddin Hoca ve oğlunun eşeğe binip çevresindekileri memnun edemeyişini çok iyi biliyor.

Bir gün Pakistanlı ve İranlı arkadaşlarımla havadan sudan konuşurken onların da Nasreddin Hoca'yı tanıdıklarını, dahası her birinin onu kendi ülkesinin efsanevi kişisi olarak bildiğini fark ettim.

Dünyanın bir ucunda doğan Çinli bir çocukla aynı fıkralara gülerek, aynı hayat derslerini aynı ağızdan dinleyerek büyüdüğümüzü bilmek ve ortak paydada buluşabilmek gerçekten çok etkileyici oldu benim için. Dünya sandığımızdan belki de daha küçük, dünyanın ortası ise belki Nasreddin Hoca'nın dediği gibi aslında onun bastonunu vurduğu her yer, tabii inanmayan ölçsün. Efendi ile Bey'in bir fıkrasını burada anmamak olmaz:

Efendi ve Bey'in zekâ yarışı

Bey, işçilik ücretini ödememek için Efendi'ye bir şart öne sürer, kendisinin çok zeki olduğunu düşünmektedir. Bey karısıyla üç el satranç oynayacaktır, Efendi'ye de kimin yeneceğini tahmin etmesini ister. Tahmin doğru çıkarsa Efendi'ye bir aylık fazladan ücret vereceğini, yanlış çıkarsa da bir kuruş bile vermeyeceğini söyler. Efendi yere sadece dört kelime yazar: "Bey yendi hanım yenildi". Birinci elde Bey yener, ikinci elde yenilir, üçüncü elde yenişemezler. Bey, Efendi'nin tahminlerinin hepsinin doğru olduğunu görür ve ücretini vermeyi kabul eder. Efendi'nin tahminleri nasıl tutmuştur?

Cevap şu şekilde: Efendi birinci elde bir virgül koyar: "Bey yendi, hanım yenildi." İkinci elde bir soru işareti ve ünlem koyar: "Bey yendi hanımı? Yenildi!" Üçüncü elde iki soru işareti koyar: "Bey yendi? hanım yenildi?"

Elvida Ünal

Akademisyen

Sekiz yıllık "Pekin yerlisi", geleneksel Çin resim sanatı meraklısı. Çin'de İslam, Hui Müslümanları ve tasavvuf konularında araştırma yapıyor. İbn Haldun Üniversitesi'nde öğretim görevlisi.

Refik Anadol'un *Makine Hatıraları: Uzay* isimli kişisel sergisi, 25 Nisan'a kadar Pilevneli Dolapdere'de sanatseverlerle buluşacak. Anadol'un daha önce sergilenmemiş son dönem çalışmalarından oluşan sergide sanatseverler eserlerin yapım aşamalarını videolar aracılığıyla görebiliyor.

Abdurrahman Kılıç koleksiyonlarından oluşan *Âsâr* sergisi 22 Nisan'a kadar Kadırga Sanat Galerisi'nde sanatseverlerle buluşuyor. Sergide Kazasker Mustafa İzzet, Es'ad Yesari, Mahmud Celaleddin, Mehmed Şefik, Abdullah Zühdi ve Halim Özyazıcı gibi 19. asrın meşhur hattatlarının eserlerini görmek mümkün.

EVRAK-I PERİŞAN ARASINDA
-11-

NÂZIM HİKMET'İN UNUTULMUŞ ANKET VE MÜLAKATLARI-3

Necati Tonga

Son Posta
5 yıllık pamuk planına hız verilecek
PAMUK İSTİHSALATI YARIM MİLYON BALYAYA ÇIKARILACAK

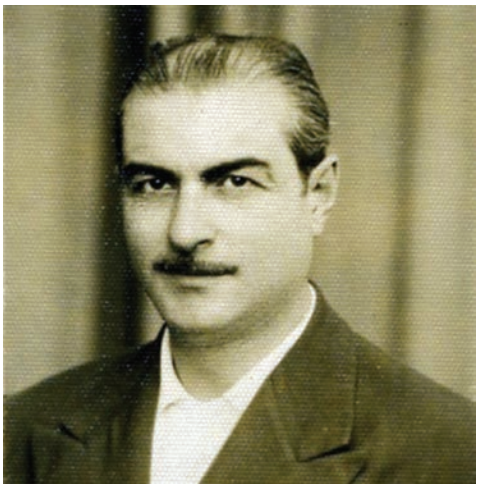
Bu yazıda Nâzım Hikmet'in *Son Posta*, *Haber* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yayımlanan ve daha önce kitaplaşmayan üç mülakatı dikkatlere sunulmaktadır.

[Geçen sayıdan devam...]

Nâzım Hikmet'in daha önce derlenmemiş ve kitaplaşmamış bir diğer mülakatı 1936 yılında *Son Posta* gazetesinde neşredilmiştir. Bu söyleşi, şairin aynı zamanda yakın dostu, mahpushane arkadaşı ve kalem kardeşi olan Kemal Tahir tarafından yapılmıştır. Nâzım Hikmet, bu mülakatında hazırlamakta olduğu *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*[1] ile ilgili bilgiler vermiş, eserin içeriği ve yazılışı ile ilgili ayrıntıları okurlarla paylaşmıştır. Nâzım Hikmet'in dikkat çekmek istediğimiz bir diğer mülakatı 1937 yılında yapılmıştır ve *Haber* gazetesinde neşredilmiştir. İmzasız çıkan mülakatta Nâzım Hikmet, devletin sanata müdahalesi, devlet-yayın ve kanon-edebiyat ilişkileri hususlarında önemli tespitler yapmaktadır.

Şairin unutulan bir diğer mülakatı, diğer iki söyleşiden yaklaşık on beş yıl sonra yapılmıştır ve Nâzım Hikmet'le yurt dışına çıkmadan önce yapılan son söyleşilerden biri olması hasebiyle önemlidir. Bu mülakat, Ferdi Öner'in *Cumhuriyet* gazetesinde "Bursa Cezaevinde Mahkûmlarla Konuşma" adıyla yayımladığı yazısının içinde yer almaktadır. Nâzım Hikmet'in Bursa Cezaevi'ndeki son günlerine ışık tutan söyleşi, aynı zamanda şairin içinde bulunduğu halet-i ruhiyeyi göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Uzun yıllarını hapishanede geçiren Nâzım Hikmet, o dönemde dokumacılık hususunda hayli maharet kazanmıştır. Kemal Tahir'e yazdığı mektupların satır aralarında bu hususta hayli malumat vardır.[2] Nâzım'ın hürriyetine kavuştuktan sonra hapishanede aşinalık kazandığı dokumacılığa devam etmeyi düşünmesi ve tavuk yetiştirmeyi tasarlaması hayli ilginçtir. Bu mülakatın neşrinden kısa bir süre sonra Nâzım özgürlüğüne kavuşmuş, İstanbul'a gitmiş, bir yıl sonra da çeşitli baskılar neticesinde yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır.

KEMAL TAHİR

EDEBİYAT RÖPORTAJI: ŞAİR VE YAZARLARIMIZ BU SENE BİZE NE OKUTACAKLAR?

Önümüzdeki neşriyat mevsimi için muharrir ve şairlerimizin ne gibi eserler hazırladıklarını sorduk. Aldığımız cevapları sırasıyla neşrediyoruz.

Nâzım Hikmet:

— Neler hazırlıyorsun üstat? dedim.

— Evvela *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin* adında bir epope.

— Mevzuu?

— Malum ya Osmanlı tarihinde bir köylü ve esnaf isyanı var. Şeyh Bedreddin isyanı. İşte onu yazıyorum. O devrin derebeylik nizamı içinde basit bir sosyalizm hareketi olan bu isyan beni eskiden beri sarıyordu. İlk fırsatta yazmayı çok istiyordum. Bu fırsat geldi.

— Bitirdiniz mi?

— Bitirdim.

— Şeyh Bedreddin'i bir sembol olarak mı alıyorsunuz?

— Şeyh Bedreddin'i neden bir sembol olarak alayım? Şeyh Bedreddin geri devir içinde ileriyi görmüş bir adamdır. Fakat tabiî istikbali derli toplu ihata etmesine yaşadığı zamanın bilgileri mâniydi. Ben kitabımda, o devrin havasını yaratmaya çalıştım. Osmanlı edebiyatından, Divan edebiyatından, bilhassa halk edebiyatı motiflerinden istifade ettim. Kitabımı daha ziyade tarihlere sadık kalarak yazdım. Gazel ahengini, halk türkülerini ve âşık koşmalarını, Enderun şiirini bütün bun-

ların kendine has seslerini serbest nazımda denedim. Kitabım, bu bakımdan beni çok uğraştırdı.

— Daha başka?

— *Son Posta*'da neşredilen *Kan Konuşmaz* romanını kitap halinde bastırmayı düşünüyorum.

— Daha, daha...

— Bir de müstakbel cemiyeti yani şu "İyi günler göreceğiz çocuklar" dediğimiz yarınki cemiyeti, onun bitmez tükenmez sevinç ve saadetini anlatmak istiyorum. Yani muhakkak doğacağına inandığım mesut hayatın hikâyesi.

— Daha başka.

— E, işi uzattın artık, bu arada Marksizm'in klasik eserlerini tercüme etmek istiyorum. Bir de faşizme dair romanım vardı. Onu gözden geçireceğim. Artık kes, yeter, yapacağız demek o kadar tatlı ki sabaha kadar bu mevzuda konuşabiliriz.

Konuşan: Kemal Tahir, *Son Posta*, 19 Birinciteşrin (Ekim) 1936, s. 6.

FİKİR VE GÜZEL SANAT DEVLET YARDIMINA MUHTAÇ MI?

NÂZIM HİKMET'E GÖRE DEVLET YARDIMI: SANATKÂR İÇİN KOOPERATİF KURULMALIDIR.

Nâzım Hikmet, sorduklarıma şöyle cevap verdi:

— Devlet sanatı ne şekilde himaye eder?... Bana göre sanatkâra kolaylıklar göstermesi lazımdır. İhtiyarlamış bir sanat mensubunu rahat yaşatmak için onlara bir yer hazırlar. Sonra bilâ-kayd u şart[3] bütün sanatkârların oturmasına mahsus evler yaptırır. Onlar bir arada bulunurlar. Hastahaneler sanat adamları için her türlü kolaylığı gösterir, nakil vasıtaları keza... Onlara mahsus olmak üzere bir kooperatif tesis, bu suretle her şeyi ucuza almaları temin olunabilir. Yahut kendi aralarında onları düşünen bir cemiyet teşkil edilebilir. Bundan başka devlet eser de satın alabilir ama bu, ne de olsa mahduttur.[4] Esaslı bir yardım sayılamaz. Lazım olan sürekli bir yardımdır. Böyle bir yardım için de ben söylediğim şeyleri düşünüyorum.

— Kitap bastırma meselesi...

— Olmaz öyle şey. Devlet kitap bastırmaz. Bir kere hangi jüri, ne gibi bir hak ve salahiyetle[5] milletten toplanılan vergilerden ayıracağı para ile bastırılacak eseri seçer?

— Devletin yardımı sanatkârın iyi eserler verebilmesi hususunda müessir olur mu dersiniz?

— Sanat adamı, devletin yardımıyla da, onun yardımı olmaksızın da eserini verecektir. İyi eser ne şart altında olursa olsun verilir. Sanatkâr böyle bir kabiliyette ise er geç eserini verecektir. Ancak, devletin yardımı, yani söylediğim tarzdaki yardımı ona çalışmak imkânlarını, çalışmak refahını verir. Muharrir, kahvede gürültülü herhangi bir yerde değil de muayyen[6] bir yerde, muayyen şartlar altında rahat rahat fikrasını yazar: "Karım hasta olursa

ne yaparım?" diye düşünmez. Çünkü hastahaneden emindir. Binaenaleyh[7] bu şekilde bir yardım elbette lüzumludur.

— Devletin istediğimiz biçimdeki yardımı, sanatın değerlendirmesi ve iyi verimi üzerinde doğrudan doğruya amil[8] olabilir mi?

— Doğrudan doğruya olmazsa da yine bilvasıta[9] müessir olur tabiî. Düşünün bir kere, devlet iş kanunu ile kol amelesine bir hak temin etmiştir: Muayyen saati mesai gibi. Bu kanun vasıtasıyla onlar nasıl haklarını temin ediyorlarsa, fikir amelesi demek olan sanat adamına da icap eden hakları vermelidir. Bir muharrir veya bir şair eserini neşreder, bir gazeteye bağlanır. Binaenaleyh muayyen bir ücret alır. Az çok hayatını temin etmiş demektir. Ya bir ressam? Ya bir heykeltıraş? Onun az veya çok dayanacağı hiçbir şey yoktur. İşte söylemek istediğim budur. O da bir işçi olduğuna göre ona da rahat çalışmasını temin edecek bazı muayyen imkânlar verilmeli, hatta eserler için muayyen asgari fiyat hadleri[10] konulmalıdır.

Haber, 31 Birincikanun (Aralık) 1937, s. 9.

HABER

Romanyada generaller hükûmeti kurulması muhtemel...

Mısır Kralı Faruk Kabineyi azletti

Hocasını yaraladıktan sonra hırsızlığa başlıyan genç

Bir gömlekçi ile çırağı ve odacı tevkif edildi

Kanton

Pariste grev bu sabah durdu

NÂZIM HİKMET VE DİĞER MAHKÛMLARIN BURSA CEZAEVİ'NDEKİ BİR POZU.

BURSA CEZAEVİ'NDE MAHKÛMLARLA KONUŞMA:

NÂZIM HİKMET, "HÜRRİYETE KAVUŞUNCA TAVUKÇULUK YAPACAĞIM," DİYOR.

Af kanunu tasarısının Büyük Millet Meclisi'nde son müzakerelerinin yapılacağı geçen cuma Bursa'da idim. Bu münasebetle içinde 600'den fazla mevkuf[11] ve mahkûm bulunan Bursa Cezaevi'ni gezip görmek, uzun yıllardır hürriyete kavuşmak heyecanıyla yanıp tutuşan bir kısım vatandaşların böyle bir gündeki haleti ruhiyelerini yakinen müşahede ve tespit etmek arzusuna kapıldım.

Müsaade almak maksadıyla müracaat ettiğim Cumhuriyet Savcısı İzzet Akçal, beni büyük bir nezaketle karşıladı, arzumu kendisine açtığım zaman da:

— Hay hay, dedi. İstediğiniz anda cezaevini ziyaret edebilirsiniz.

Savcıdan bu müsaadeyi aldıktan sonra bir arabaya atlayarak şehre yarım saat uzaklıkta bulunan cezaevine gittim. Önünde birkaç muhafız bekleyen büyük demir parmaklıklı kapıdan cezaevinin bahçesine girdiğim zaman kendimi bir hapisanede değil, bir düğün evinde, bir bayram yerinde sandım. Bütün

mevkuf ve mahkûmlar, genç yaşlı hepsi, sonsuz bir sevinç içinde idiler. Birbirleriyle şakalaşıyor, gülüyor, oynuyor, çeşitli türküler çağırıyorlardı. Bursa Tevkif ve Cezaevi'ni saran bu umumi sevinç havası, öyle görünüyordu ki muhafızlara, gardiyanlara da sirayet etmişti. Onlar da mütebessim ve keyifliydiler.

Tevkif ve Cezaevi sakinleri tarafından "baba" diye vasıflandırılan Müdür Sadeddin'le tanıştığım zaman, mevkuf ve mahkûmların af mevzuu ortaya atılıp da tasarının Büyük Millet Meclisi'ne intikal ettiği günden beri türlü sevinç tezahürleriyle cezaevini bir bayram yerine çevirdiklerini, bilhassa şu birkaç gün içinde yüreklerine su serpebilecek iyi bir haber alabilmek için büyük küçük gruplar hâlinde gecenin geç saatlerine kadar hapisanedeki radyonun başından ayrılmadıklarını söylüyordu. Atelye ve imalathanelerdeki mahkûmlar da hürriyetlerine kavuşacakları ümidiyle bütün siparişlerini vaktinden evvel tamamlamışlar, iş yaptıkları müessese ve kimselerle olan hesaplarını ona göre ayarlamışlar. Mevkuf ve mahkûmların diğer bir kısmı da daha şimdiden kap ve kacaklarını derleyip toplayıp, bütün bu eşyalarını denkler hâlinde hazırlamışlar.

FOTOĞRAF, NÂZIM HİKMET'İN BURSA CEZAEVİ'NDEKİ YILLARINDAN.

Nâzım Hikmet'in daha önce derlenmemiş ve kitaplaşmamış bir diğer mülakatı 1936 yılında *Son Posta* gazetesinde neşredilmiştir. Bu söyleşi, şairin aynı zamanda yakın dostu, mahpushane arkadaşı ve kalem kardeşi olan Kemal Tahir tarafından yapılmıştır.

Hapishaneden hürriyet diyarına göç etmeye hazırlananlar arasında ağır cezalılar ekseriyeti teşkil ediyorlar. İçlerinde kimler yok ki! 30 yıl hapse mahkûm olup 17 senedir cezaevinde bulunduğunu, aftan veya ölümden gayri bir kurtarıcı tasavvur etmediğini söyleyen Feriköylü Yaşar'dan tutunuz da, cezaları 20 yılın üstünde olan diğer hükümlüler ve bu meyanda[12] siyasi mahkûmlar...

Bilindiği gibi şair Nâzım Hikmet de burada. Bir Bursa haberine göre 3 Nisan'dan itibaren açlık grevine başlayacağını avukatı Mehmet Ali Sebük'e bildiren Nâzım Hikmet, çok münzevi bir hayat sürmektedir. Fakat son günlerde o da, cezaevini baştanbaşa saran bu umumi neşe ve sevince kendisini kaptırmıştır. Nitekim cezaevi müdürünün odasında kendisini ziyarete gelenlerle görüşüp konuşurken çok neşeli görünüyordu. Sütten ağzı yandığı için, ayranı üfleyerek içmek ihtiyatından mıdır nedir? Kendisine sormak istediğim bazı sualleri pek cevaplandırmak istemiyor, bunların gazeteye yazılmalarını nedense arzulamıyordu. Fakat benim kendisinden öğrenmek istediklerim geçmişe ait değil, istikbale muzaf[13] şeylerdi. Saçları kırlaşan şaire masum bir meslek

FERDİ ÖNER'İN *CUMHURİYET* GAZETESİNDE "BURSA CEZAEVİNDE MAHKÛMLARLA KONUŞMA" ADIYLA YAYIMLADIĞI YAZISININ İÇİNDE YER ALAN MÜLAKATIN NEŞRİNDEN KISA BİR SÜRE SONRA NÂZIM ÖZGÜRLÜĞÜNE KAVUŞMUŞ, İSTANBUL'A GİTMİŞ, BİR YIL SONRA DA ÇEŞİTLİ BASKILAR NETİCESİNDE YURT DIŞINA ÇIKMAK ZORUNDA KALMIŞTIR.

tecessüsünden başka hiçbir gaye taşımayan ilk sualim şu oldu:

— Hürriyete kavuşunca ne yapmak fikrindesiniz?

Güldü:

— O zaman bol bol konuşuruz.

Nâzım Hikmet'e hürriyetin eşiğinde olduğunu hatırlatarak sualimi tekrarladım. Dayanamadı, konuştu:

— Size belki tuhaf gelecek, ama bir hakikattir. Tavukçuluk yapacağım. Sonra, belki de dokumacılık yapabilirim. 13 yıldır devam eden hapisane hayatında dokumacılığı öğrenmiş bulunuyorum. Bir el tezgâhı kurabilirim.

— Yeni eserleriniz var mı, çıktıktan sonra bir şeyler yazacak mısınız?

— Hayır!... Tavuklarımı üretmek, yumurtalarını almak veya dokuma tezgâhında çalışmak. Bundan sonraki eserlerim...

— Hapisaneden çıkınca nereye gideceksiniz?

— İstanbul'a tabiî. Fakat sık sık buraya gelmek, hapisaneyi ziyaret etmek isterim. 10 yıldır çatısı altında kaldığım bu binanın bende unutulmaz hatıraları vardır.

Nâzım Hikmet'le konuşmamız burada bitmişti. O akşam bir düğün evi, bir bayram yeri sevinci içinde terk ettiğim Bursa Cezaevi'nden ayrılırken gardiyanlar bana o gün cereyan eden şu enteresan vakayı anlattılar:

Cezaevine kömür getiren ve mahkûmlara satan Mehmed adındaki kömürcü, mevkuf ve mahkûmların bu sevinci karşısında daima [asık] suratlı ve düşünceli bir tavır takınıyormuş. Mahkûmlar kömürcü Mehmed'e bu üzüntülü halin sebebini sormuşlar, o da şu cevabı vermiş:

— Siz hepiniz çıkarsınız, sonra ben kömürleri kime satarım?

Mahkûmlar bu cevap karşısında pek sinirlenmişler:

— "Senin kömürlerine müşteri bulmak için bizim zindan köşelerinde çürümemiz mi lazım, haydi çekil karşımızdan" deyip adamı kapı dışarı etmişler.

Şu dünya ne garip değil mi? Herkes kendi derdinde...

Ferdi Öner, "Bursa Cezaevi'nde Mahkûmlarla Konuşma", *Cumhuriyet*, 30 Mart 1950, s. 1, 4.

1. Nâzım Hikmet, *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin*, Yeni Kitabcı, İst., 1936.
2. Nâzım Hikmet, *Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar*, Adam Yay., 5. Baskı, İst., 1993, s. 132, 187, 191, 1999.
3. bilâ-kayd u şart: kayıtsız, şartsız.
4. mahdut: sınırlı.
5. salahiyet: yetki.
6. muayyen: belirli.
7. binaenaleyh: bu yüzden.
8. amil: etken.
9. bilvasıta: bir aracı yoluyla.
10. had: sınır.
11. mevkuf: tutuklu.
12. meyan: ara.
13. muzaf: bağlı, dair.

Necati Tonga

Yazar

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Ankara'da tamamladı. Yeni Türk Edebiyatı alanında edebiyat araştırmaları yapıyor. Son kitabı, *Bir Edebî Muhit Olarak Ankara*.

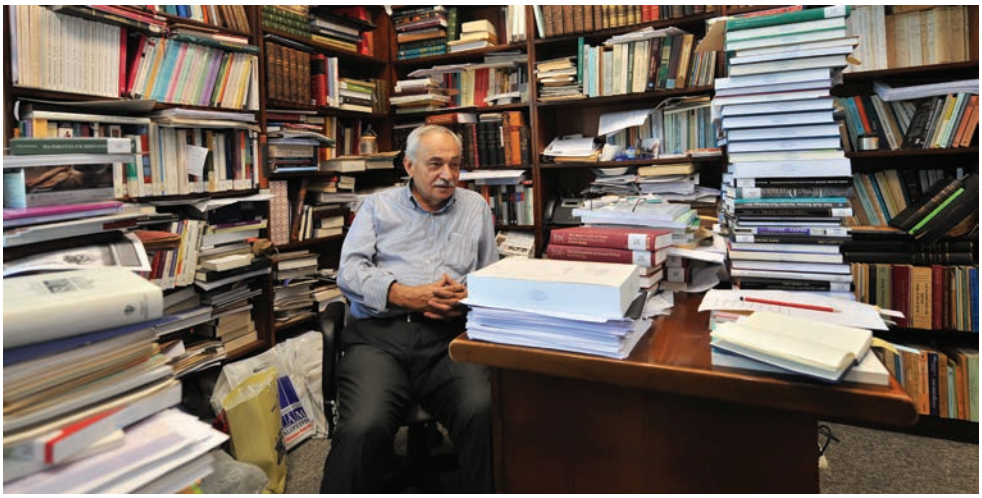
Halil Solak

Söyleşi **Kübra Kuruali Yaşar, Merve Akbaş**
Fotoğraf **Sedat Özkömeç**

Yirmi İki Mürekkep Damlası Gençler İçin Bir El Rehberi

Kitap, kütüphane, kültür tarihi denildiğinde aklımıza ilk gelen isimlerden olan Prof. Dr. İsmail E. Erünsal ile bu alandaki yazı ve röportajlarıyla dikkat çeken, dergimizin de yazarlarından Halil Solak'ın hazırladığı nehir söyleşi kitabı Timaş Yayınları'ndan çıktı. Kitabı okurken kendimizi yalnız Osmanlı sosyal ve kültür tarihinin değil; İslam dünyasında kitabın serüveninden arşivlerimizin hâline, atalarımızın mezar taşını okumak ya da okuyamamak tartışmalarından ideolojik körlüğün ilmî araştırmalara verdiği zararlara kadar önemli ve derin mevzuların konuşulduğu bir sohbetin içinde bulduk. Halil Solak ile bu uzun soluklu söyleşi fikrinin nasıl oluştuğunu, Erünsal Hocamızın ikna sürecini, her biri kendi içinde ayrı bir kitap konusu olan ufuk açıcı yirmi iki mürekkep damlasını konuştuk.

Kitap, kütüphane, kültür tarihi denildiğinde aklımıza ilk gelen isimlerden biri Prof. Dr. İsmail E. Erünsal Hocamızdır. Sizin de bu alana ilginizi yakinen biliyoruz. Erünsal Hocamızla böyle uzun soluklu bir söyleşi yapma fikri nasıl ortaya çıktı?

Bu fikrin ortaya çıkış hikâyesi biraz uzun: Ben İsmail E. Erünsal ile evvela *Türk Kütüphaneleri Tarihi II* adlı kitabıyla tanıştım. Kütüphaneler, kitaplar, kitapları çok seven insanların maceraları okuma gündemime -bir daha çıkmamak üzere- girmişti. Tabii bu süreçte Erünsal Hoca'nın bu kitabını ve bazı yazılarını okudum. 2013 Ramazanında bir iftarda, İsmail Kara bu kitabın yakında çıkacağını ve bir söyleşi yapılmasının iyi olacağını söyledi. Ben de hemen bir randevu istedim. Sağ olsun hoca kabul etti. Üsküdar'da, İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi'ndeki ofisinde buluştuk, kitaba dair sohbet ettik. Tabii ben arada kitabın dışına çıkıp kendisine dair merak ettiğim bazı konuları da sordum: Eğitimi, araştırma metotları, kendisinin sahip olduğu kitaplar, kütüphane hatıraları vs. Tabii söyleşimiz yayınlandı ama -tıpkı burada olduğu gibi- bütün konuştuklarınızı sayfaya aktarmak çok zor. Zira size verilmiş bir kelime sınırı var. O gün konuştuklarımızın bir kısmını da ben ayrıca bir izlenim yazısı olarak yayınladım. Daha sonra hoca her kitap çıkardığında, bunu vesile kılarak kapısını çaldım, röportajlar yaptım. Tabii bu süreçte hocayı, hayatını, ilgilendiği konuları, kafa yorduğu meseleleri daha yakından tanıma şansı buldum. Aklımda hep "Acaba bir gün hoca ile bir nehir söyleşi yapabilir miyim?" düşüncesi vardı. Daha sonra bunu hocanın kitaplarının değerli editörü Zeynep Berktaş'a açtım. O da bu konuyu düşünüyormuş zaten. İkimizin düşüncesi buluştu diyebilirim.

Hocanın kütüphane ve arşivlerdeki araştırmaları ya da sahaf gezileri sırasında tesadüf ettiği orijinal kaynaklar, tek nüsha eserler ve belgelerin sergüzeştini anlattığı kısımların yeri bende ayrı.

Erünsal Hocamız bugüne kadar yapılan nehir söyleşi tekliflerini hep geri çevirmiş. Onu nasıl ikna ettiniz?

Evet, yıllar içinde hocaya böyle pek çok söyleşi kitabı teklifi gelmiş ama hoca kendisinden bahsetmekten hoşlanmadığı için kabul etmemiş. Biz şöyle bir formül önerdik hocaya: O hâlde biz de sadece sizin ilmî kariyerinize dair bir söyleşi kitabı hazırlarız. Hoca buna daha sıcak baktı. Böylece kendisinin eğitim hayatı, dâhil olduğu kültürel muhitler, ilgilendiği bilimsel konular, kafa yorduğu meseleleri eksene aldığımız bir çerçeve çizdik. Sağ olsun hoca da lütfedip kabul etti. Tabii asıl zorluk benim için bundan sonra başladı. Çünkü hocanın çok geniş bir ilgi alanı var: edebiyat, tarih, kültür tarihi, tasavvuf tarihi, iktisat tarihi, kütüphanecilik ve hukuk tarihi.

Bu kadar geniş bir ilgi alanı şüphesiz sizin işinizi zorlaştırmıştır. Aslında nehir söyleşilerde biz okurların işi de zor. Bu anlamda biz

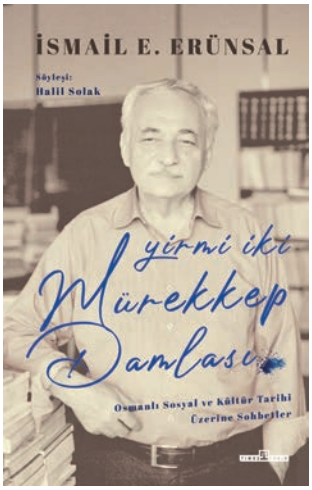
kitabın başlıklandırılmasını ve sunumunu oldukça derli toplu ve okuru davet edici bulduk. Emeği geçen herkese bu vesileyle teşekkür etmiş olalım. Peki, hocamızın yanına ilk gittiğinizde sormak için sabırsızlandığınız, sırasının gelmesini iple çektiğiniz sorular var mıydı?

Elbette, çok. İki tanesini sizinle paylaşayım: İlki hocanın 1969'da bitirdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yıllarına dairdi. Ben de aynı bölümden 41 sene sonra mezun olan biriydim ve Türkoloji koridorunun duvarlarında fotoğrafları yer alan abidevi şahsiyetler İsmail E. Erünsal'ın hocası olmuştu: Ali Nihad Tarlan, Fahir İz, Ahmet Caferoğlu, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin, Ali Alparslan… Bu isimlere dair merak ettiklerimi sordum. İkincisi Enderun Kitabevi ile ilgiliydi. Burası Ertuğrul Düzdağ'ın öncülüğünde 70'li yılların başında 10 arkadaşın kurduğu Laleli'de Beyazsaray'da bir kitapçı. Enderun, kısa süre sonra hem sahaflık açısından Türkiye'de o sıralarda pek görülmeyen bir açılım yapıyor hem ülkemizin önemli bir kültür muhiti hâline geliyor. Buraya gelenlerden birkaç isim söyleyeyim size: Osman Turan, Mehmet Genç, Erol Güngör, Fethi Gemuhluoğlu, Orhan Şaik Gökyay, Kaya Bilgegil, Tahsin Banguoğlu, HeathLowry… Bu şahsiyetlerin bulunduğu bir sohbet meclisinde olmak istemez miydiniz?

ERÜNSAL HOCA AKADEMİK HAYAT, TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNİN DURUMU, BİLGİNİN ÜRETİMİ VE YAYINLAŞMASI GİBİ KONULARA KAFA YORAN BİRİ. BUNDAN DOLAYI KİTAPTAKİ İKİ BÖLÜM "AKADEMİK HAYAT REHBERİ" VE "İLMİ ARAŞTIRMALARDA İDEOLOJİK KÖRLÜK" BAŞLIKLARINA TAHSİS EDİLDİ.

İsterdik elbet, kim istemez ki! Kitabın büyük bir bölümü ise pandemi şartlarında hazırlandı. Bu süreçte böyle uzun soluklu bir söyleşiyi sürdürmenin zor ve kolay yanları nelerdi?

Söyleşinin bir kısmını yüz yüze yaptık. Tabii maske, mesafe ve hijyen kurallarına da riayet ettik. Maskeli bir hâlde konuşmanın, çalışmanın zorluklarını hepimiz yaşadık, yaşıyoruz. Söyleşilerin bir kısmını da e-posta üzerinden yürüttük. Maskeli de olsa yüz yüze sohbet etmenin yerini hiçbir şey tutmuyor. Çünkü cevaplar soruları getiriyor, o cevaplar da yeni soruları… Sıcağı sıcağına bunları sormak, sorunuza muhatabınızın verdiği tepkiyi görmek. Maskeli de olsa en güzeli yüz yüze.

Dikkatimizi çeken en önemli şeylerden biri kitap boyunca Erünsal Hocamızın akademik çalışmalar yapan gençler için tavsiyelerde bulunması oldu. Hocamızın anlattıklarından sizin çalışmalarınıza yardımcı olan, sizi yönlendiren kısımları dinlemek isteriz?

Tabii, olmaz olur mu? Söyleşi sürecinin tamamı benim için bir doktora dersi gibiydi diyebilirim. Tek kişilik bir doktora dersi! Bu açıdan çok şanslı olduğumu ifade etmeliyim. Erünsal Hoca akademik hayat, Türkiye'deki üniversite eğitiminin durumu, bilginin üretimi ve yayınlaşması gibi konulara kafa yoran biri. Bundan dolayı kitaptaki iki bölüm "Akademik Hayat Rehberi" ve "İlmî Araştırmalarda İdeolojik Körlük" başlıklarına tahsis edildi. Hoca, kitaplarının önsözlerinde ve bazı dipnot-

larda bu meselelere temas ediyordu. Ancak bu iki kısımda çok geniş bir şekilde mesele ele alındı. Âdeta biz gençler için bir el rehberi diyebilirim bu iki bölüme. Hani ayrıbasım yapılıp bütün üniversite öğrencilerine (belki bazı hocalara da?) dağıtılsa yeridir.

Böylece tastamam bir amme hizmeti de yapmış olursunuz. Kitabı okurken yalnız Osmanlı sosyal ve kültür tarihiyle ilgili bir sohbete dâhil olmuyoruz. İslam dünyasında kitabın serüveninden arşivlerimizin hâline, atalarımızın mezar taşını okumak ya da okuyamamak tartışmasını artık bırakıp kültür ve medeniyete odaklanmamız gerektiğine, ideolojik körlüğün ilmî araştırmalara verdiği zararlara kadar önemli ve derin mevzuların içinde buluyoruz kendimizi. Her biri kendi içinde ayrı araştırma konusu olan bu bölümlerden sizi fazlaca heyecanlandıran, yeni nehir söyleşilere kapı aralayan ya da yazmayı düşündüren şeyler var mı?

Yirmi İki Mürekkep Damlası'ndaki yirmi iki bahsin her birinin beni ayrı ayrı heyecanlandırdığını söyleyeyim. Ancak hocanın kütüphane ve arşivlerdeki araştırmaları ya da sahaf gezileri sırasında tesadüf ettiği orijinal kaynaklar, tek nüsha eserler ve belgelerin sergüzeştini anlattığı kısımların yeri bende ayrı. Mesela vaktiyle bir arsa parasına satın aldığı yazmalardan *Mir'âtü'l-Işk* dünyada tek nüsha ve 15-16. asır Bayrami Melamiliğine dair bilgi veren en eski kaynak. Bu tip tek nüsha yazmaların yanında "tesadüfen" keşfettiği bazı eserler de var. Sultan II. Bayezid'in emriyle hazırlanan ve günümüzde Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bulunan üç yüz kırk sayfalık Saray Kütüphanesi kataloğu gibi. Hocanın bilim dünyasına tanıttığı erken dönem Osmanlı entelektüel tarihine dair zengin veriler sunan

bu katalog ve analizi, yakınlarda Gülru Necipoğlu, Cemal Kafadar ve Cornell Fleischer'ın editörlüğünde *Treasures of Knowledge: An Inventory of The Ottoman Palace Library* adıyla Brill'den yayınlandı. Ayrıca II. Murad dönemi şairlerinden Nakkaş Sâfî'nin ve II. Bayezid devrinin önde gelen devlet adamlarından Cezerî Kasım Paşa'nın ve yine II. Bayezid dönemi şairlerinden Keşfî'nin divanları ile 16. yüzyılda klasik şiirde kullanılan teşbihleri konu edinen *Miftâhu't-Teşbîh*'in tek nüsha elyazmalarını da Erünsal Hoca'ya borçluyuz. Bu bahisler beni kitapların keşif serüvenlerine dair yaptığım -bazen bu sayfalarda yayınladığım- yolculukları iki kapak arasına alma konusunda şevklendirdi, diyebilirim. Çünkü bunları konuşmak biz gençlere, meraklılara heyecan veriyor. Çok çalışırsak ve en önemlisi "aramayı bilirsek" belki bir gün bizim de karşımıza böyle değerli eserler çıkabilir ümidi de veriyor tabii. Bir de İsmail Hoca, başta lisansüstü eğitim yapan öğrenciler olmak üzere hemen her araştırmacının yolunun düştüğü İSAM Kütüphanesi'nin kurucusu ve ilmî danışmanı. Hâlen de ilmî danışmanlığını yapmaya devam ediyor. Kütüphaneyi sık kullananlar bana hak verecektir: Orasının kendine has bir havası var. Pandemi başladığında her yerle birlikte İSAM Kütüphanesi de kapandı. Ben birkaç ay sonra bu sayfalarda "İnsan Kütüphanesini Özlüyor" diye bir yazı yazdım. Hakikaten özleniyormuş yani. Hocaya kütüphanedeki bu ruhu nasıl sağladınız diye sorduğumda verdiği cevap beni çok etkilemişti: "Ruhun oluşumunda personelin çok önemli bir rolü var. İşini aşkla, şevkle ve zevkle yapan ve çalıştığı kuruma kuvvetli bir aidiyeti olan personel, pozitif bir enerji yayar ve bu da okuyucuyu etkiler. Bu üç unsurdan en önemlisi aşktır. Ancak aşk tek taraflı olmaz. Çalıştığı kurumun da personelinin aşkına karşılık vermesi, aidiyet duygusunu geliştirmek için bazı adımlar atması beklenir. Aşkın, başarılı olmakta, bir işi başarılı kılmakta çok önemli bir rolü vardır. Onun için atalarımız boşuna 'Aşk olmayınca meşk olmaz' demişler. Demek ki aşk, meşk gibi sıkıcı bir işi bile kolaylaştırıyormuş. Ben yonttuğu keresteyi eliyle okşayarak seven marangozlar gördüm. İşe ruh kazandıran aşktır."

Hepimizin sabah uyanmak için bu aşka ihtiyacı var sanırım.

Zeynep Karaca

VARDA'NIN GÖZÜNDEN VAROLUŞA DAİR ANLAR

BİR GÜN SAHİP OLDUĞUMUZ HER ŞEYİ ARKAMIZDA BIRAKIP BİR YOLCU OLMAYA KARAR VEREBİLİR MİYİZ? HAYATI BİR YOLCULUK OLARAK DÜŞÜNDÜĞÜMÜZDE DE YOLDA OLMAK, YOLCULUK YAPMAK BİZE ÇOK ŞEY KATAR. KİŞİSEL DENEYİMİMİZİ ZENGİNLEŞTİRİR. BİZİ VAR KILAR. BAŞIMIZDAN BİRÇOK MACERA GEÇER. BUNU ANLATIR VE BU ANLATILAR SAYESİNDE BİR VARLIK KAZANIRIZ. YOLDA OLDUĞUMUZDA BAŞLAR BİRÇOK HİKAYE, YOLA KOYULDUĞUMUZDA EN ÇOK KENDİMİZLE KARŞILAŞIRIZ. AMA BUNU TEK BAŞINA YAPMANIN ZORLUĞU VE AĞIRLIĞI HEP ÜZERİMİZDEDİR. BU GİRİŞİ ANLAMLI KILACAK BİRKAÇ FİLMDEN SÖZ ETMEK İSTİYORUM. AGNES VARDA'NIN YERSİZ YURTSUZ'U, TOPLAYICILAR'I VE MEKANLAR VE YÜZLER'DEN...

Özgürlüğün sınırı nerede başlıyor ve nereye kadar uzanıyor? Birinin özgürlüğünden söz ettiğimizde onun bütün hayatını işin içine katabiliyor muyuz? Bu sorular elbette üzerine kafa yorulması gereken konular. "Ben özgürüm" dediğinde biri gerçekten her şeyden soyutlanmış olarak bunu gerçekleştirebilir mi? Yaşadığımız hayata bakalım, ekonomik özgürlüğümüz, toplumsal özgürlüğümüz, bireysel özgürlüğümüz ne kadar yerli yerinde? Bir gün sahip olduğumuz her şeyi arkamızda bırakıp bir yolcu olmaya karar verebilir miyiz? Hayatı bir yolculuk olarak düşündüğümüzde de yolda olmak, yolculuk yapmak bize çok şey katar. Kişisel deneyimimizi zenginleştirir. Bizi var kılar. Başımızdan birçok macera geçer. Bunu anlatır ve bu anlatılar sayesinde bir varlık kazanırız. Yolda olduğumuzda başlar birçok hikâye, yola koyulduğumuzda en çok kendimizle karşılaşırız. Ama bunu tek başına yapmanın zorluğu ve ağırlığı hep üzerimizdedir. Bu girişi anlamlı kılacak birkaç filmden söz etmek istiyorum. Agnes Varda'nın *Yersiz Yurtsuz*'u, *Toplayıcılar*'ı ve *Mekânlar ve Yüzler*'den...

Kendine has bir yönetmen

Filme geçmeden önce biraz Agnes Varda'dan bahsedelim. Agnès Varda, *La Pointe-Courte* (Paralel Yaşamlar, 1955) öncesinde bir fotoğrafçıydı ve o filmi çekerken teknik bilgisi çok zayıftı. Bunu 2009'da *The Believer*'a verdiği röportajında şöyle dile getiriyor: "Kurgu odasındayken Resnais bana film izlemem gerektiğini söyledi. 'Paris'te bir sinematek olduğunu biliyor musun?' diye sordu. Kurguyu tamamladıktan sonra bir ara 'Visconti vardır mesela' dedi, ben 'Visconti kim?' diye sordum. Filmlere dair en ufak bilgim yoktu. Çok az film görmüştüm. Hiçbir şey bilmiyordum." Babası Fransız, annesi Yunan ve kendisi Belçika doğumlu olan Varda, 2019'da aramızdan ayrıldı. 80 küsur yaşına kadar da film çekmeye devam etti. Varda'nın eskimeyen, genç bir ruhu vardı. Yaşı ilerlemesine rağmen film çekmekle kalmadı, sosyal medya hesaplarını da aktif bir şekilde kullandı. Bu yenilikçi ruhunu son filmi *Mekânlar ve Yüzler*'de de görmek mümkün. *5'ten 7'e Cleo, Toplayıcılar, Mutluluk, Yersiz Yurtsuz* gibi filmleriyle tanınan Varda, kendine has film biçimi ile Fransız Yeni Dalga'dan ayrı bir yerde duruyor. Kişisel hayatında da feminist hareketlerin içinde yer almış biriydi. Bunun filmleri üzerindeki etkisi ise yadsınamaz. Bazı yerlerde Yeni Dalga'nın Büyükannesi sıfatıyla anılsa da bu şekilde bir tanımı doğru bulmayanlar da var. *Altyazı Sinema d*ergisinin Agnes Varda özel sayısında Necati Sönmez şu ifadelerle bu durumu eleştiriyor: "Öte yandan Varda hakkında söz alan hemen hemen herkesin lafa 'Yeni Dalga'nın Büyükannesi' klişesiyle başlaması da onu biraz daha gölgeye itmekten başka bir işe de yaramıyor galiba. Ne de olsa büyükannelik, insanın ununu elemiş eleğini asmış halini, hayatın son demlerinde olmayı çağrıştıran bir mertebe. Henüz yirmili, otuzlu yaşlarında yaptığı ilk filmlerinden söz edilirken bile ona 'büyükanne' denmesinin mantığını anlamak zor. Ona harcıâlem yakıştırmaya başvuranların çoğunun niyeti elbette Varda'nın 'büyüklüğünü' vurgulmak (veya ilk filmleriyle Yeni Dalga'ya ilham verdiğini ima etmek)."

***5'ten 7'e Cleo, Toplayıcılar, Mutluluk, Yersiz Yurtsuz* gibi filmleriyle tanınan Varda, kendine has film biçimi ile Fransız Yeni Dalga'dan ayrı bir yerde duruyor.**

SOLDA "MEKÂNLAR VE YÜZLER"İN İKİ YÖNETMENİ VARDA İLE FRANSIZ FOTOĞRAFÇI JR YER ALIYOR. HEMEN ALTTA İSE VARDA'NIN "YERSİZ YURTSUZ" İSİMLİ FİLMİNİN AFİŞİ BULUNUYOR.

Varoluşa çıkan yolculuk

Şimdi Yersiz Yurtsuz'a bakalım. Bu filmde yolcu bir kadın var. Bu karakteri kadının özgürleşmesi, kendini gerçekleştirmesi üzerinden okuyabiliriz. Yolculuğa çıkan kahramanımız Mona bir şirkette sekreter olarak çalışırken işini bırakarak, Fransa kırsalında otostop çekmeye ve günübirlik yolculuklarla hayatını devam ettirmeye başlıyor. Film Mona'nın bir çukurda bulunan cesedi ile açılıyor. Ve geriye doğru sonu ölümle biten yolculukta neler yaşandığını izliyoruz. Yolda birçok kişiyle karşılaşan ve yolculuğuna eşlik eden insanları görüyoruz. Arabasına bindiği bir kadın, biraz acıyarak, başka birine "Bugün arabama otostop çeken bir kız aldım, çok güzeldi ama o kadar pis kokuyordu ki" diye anlatıyor. Masada otururken ellere yakın çekim yapılıyor ve Mona'nın elleri acayip kirli. Mona, kirli, mülkiyetsiz, ailesiz ve yerleşik düzen istemiyor. Mona'yı mutlu eden tek şey yolda olmak ve günübirlik bir hayatı sürdürmek. Mona'nın özgülüğü burada. Bir yerde de, "Bütün feministler böyledir asi ve erkek avcısı" diyor karşılaştığı biri. Filmin ölüm sahnesi ile açılması ve yine ölüm mekânında son bulması bize hayatın sonunu işaret ediyor. Bir yolculuktayız bir şeyler yaşıyoruz ve sonunda ölüyoruz. Kimi bunu zevkleri uğruna, kimi makamı, kimi sevdiği uğruna tüketiyor. Mona ise özgürlüğü uğruna...

Belgesel formatındaki Mekânlar ve Yüzler'de ise Varda'yı 33 yaşındaki Fransız fotoğrafçı JR ile birlikte Fransız köylerini gezip köy sakinleriyle sohbet ederken görüyoruz. Yolculuk boyunca, ikilinin keyifli anlarına şahit oluyoruz. Zamanın ruhunu da yansıtan filmde ikilinin sanat icra etmek için ortak tutkularına odaklanıyoruz. Bu keyifli belgeselin yönetmenliğini de yine Agnes Varda ile fotoğrafçı JR birlikte üstleniyor. *Mekânlar ve Yüzler* için Varda şunları söylemişti: "JR ve ben hayal gücümüzü serbest bıraktık. Bir şeyler düşünüp insanlara sorduk. Hayal gücümüzü eviniz üzerinde sergileyebilir miyiz diye? Bu projedeki temel fikir çalışırken hep insanlarla olmaktı. Bu yüzden hep grup fotoğrafları var. Hem sizlerle bir alışverişte bulunmak hem de kendi çılgın fikirlerimizi düşünmek istedik."

Toplayıcılar filminde de hayatını çöpten kazanan insanların izini süren Varda'nın birçok filmi yol ve yolda olmak üzerine düşünülebilir. Farklı hayatların izini süren ve bunu estetik bir zevkle bize sunan Varda'nın filmleri görülmeye değer.

Zeynep Karaca
Gazeteci, şair
Çok sayıda dergi ve gazetede haberleri, yazıları, şiirleri yayınlandı. GZT'de video editör.

YAZI KALIR

Yıllardır geometri deryasına kürek daldırıp, cömert gergefine işlediği desenleri insanların zihnine nakşetmek için emeğini ve zamanını vakfetmiş Serap Ekizler Sönmez, evvelinden ahirine Osmanlı mimarisine meftun kalemiyle bize bir seçki sunuyor. Duyumsadığı güzellikleri eskizleriyle anlatırken, Osmanlı mimarisinin zarif çizgilerine kendi gönül penceresinden baktırıyor.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

sıra dışı, gerilimli ve komik

Gibi

Feyyaz Yiğit ile Kıvanç Kılınç'ın hem senaristliğini hem de başrollerini üstlendikleri mini dizi *Gibi*, her bölümünde ele aldığı farklı hikâyeleri ve her defasında trajik ve tuhaf olandaki mizahı göstermeyi başaran olay örgüsüyle son yılların en özgün dizileri arasında yer alıyor.

SADIK ŞANLI

Geride bıraktığımız ocak ayı başında, online dizi, film ve eğlence programları izleyebileceğimiz dijital platformlara bir yenisi daha eklenmişti. Aynı zamanda yerli bir dijital mecra olan Exxen'in, yaklaşık 1500 çalışan ve 900 milyon TL'lik devasa bir bütçeyle yayın hayatına başladığı duyurulmuştu. Ücretli abonelik sistemiyle yayına başlayan, ancak ilk yedi gününde ücretsiz hizmet sunan platform, içerik ve kalite açısından henüz tatminkâr olmasa da, dikkate değer birkaç yapıma da ev sahipliği yapmıyor değil. Bu yapımlardan en dikkat çekeni ise senaryosuyla belki de son yılların en özgün işleri arasında yer alan *Gibi* isimli dizi. Skeç tadında ve her bölümü yaklaşık 30 dakika süren dizi, her bölümde değişen sıra dışı konuları, diyalogları ve oyunculuklarıyla oldukça eğlenceli bir seyir vaat ediyor.

Özgün bir yapım

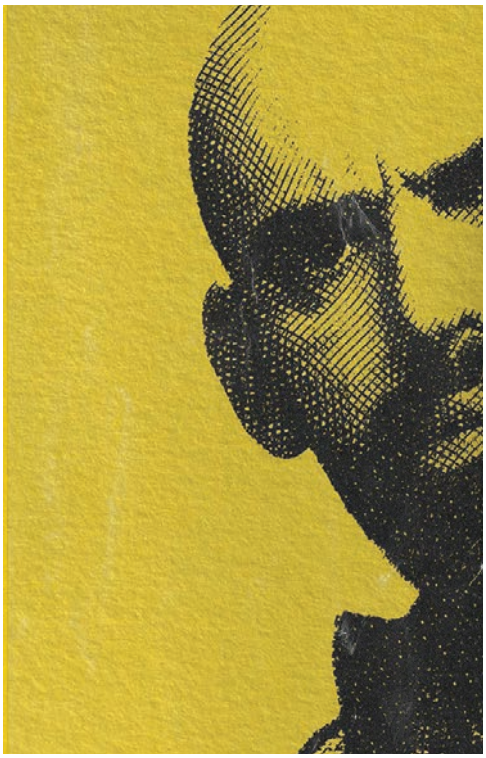
Aslen grafikerlik eğitimi almasına rağmen son birkaç yılda yaptığı şarkıların yanı sıra senarist ve oyuncu olarak yer aldığı absürt komedi türündeki Ölümlü Dünya (2018) ve *Cinayet Süsü* (2019) filmleriyle özellikle gençler arasında üne kavuşan Feyyaz Yiğit'in yeni projesi merakla bekleniyordu. Yine absürt komedi tarzında olması beklenen proje, Exxen'in yayın hayatına başlamasıyla birlikte izleyiciyle buluştu. Feyyaz Yiğit ile Kıvanç Kılınç'ın hem senaristliğini hem de başrollerini üstlendikleri dizi, Yılmaz ve İlkkan isimli iki yakın arkadaşın, gündelik hayatta olabildiğince absürt konular üzerinden birbirleriyle didişmelerini ve hem kendilerinin hem de yakın çevrelerindeki insanların hayatlarını altüst edişlerini farklı hikâyeler üzerinden konu alıyor.

Dizinin "Kokariç" isimli ilk bölümünde, gece eve gitmek üzere taksi bekleyen Yılmaz ve İlkkan'ın, bu sırada önünde durdukları bir kokoreç dükkânının tabelasında "Kokariç" yazdığını fark etmeleri ve bu kelimeyle dalga geçip gülüşerek, tabelanın fotoğrafını çekmeleri sonrası gelişen gerilimli ve komik bir dizi olay konu alınıyor. İki arkadaşın, dükkânının tabelasıyla dalga geçildiğini fark eden esnafın hışmından kurtulmak için söyledikleri yalanlar ise ikiliyi adım adım ve biraz da çaresizce kokoreç işletmeciliğine götürüyor. İlk bölüm mottosu, "Hiç kimse, eğer istemiyorsa ticarete atılmak zorunda değildir. İnsan, eğer kokoreççi açmak zorunda hissetmiyorsa insandır" olan dizi, izleyici açısından oldukça eğlenceli bir ilk bölüm sunmayı başarıyor.

"Vatka" isimli ikinci bölümde, 80'li yılların trendleri arasında yer alan vatkalı ceketlere düşkün Yılmaz'ın, arkadaşlarıyla yaşadığı bir tartışma sonrası kendisine birkaç vatkalı ceket diktirmesinin ardından yaşanan olaylar konu alınıyor. Yakın arkadaşları ve çevresi tarafından gülünç bulunan Yılmaz'ı, ciddi bir önyargı ve mahalle baskısı ile baş etmek bekliyor.

Gibi'nin üçüncü bölümünde, ölmeden önce bir işe yaradığını ve insanlara faydalı olduğunu görmek isteyen Abidin isimli bir ihtiyarın, bir güzel sanatlar fakültesinde resim öğrencileri için modellik yapmaya başlayıp tüm ailesi ve akrabalarını karşısına almasıyla başlayan kara mizaha yer veriliyor. Ve soruluyor: "İnsan kendi gölgesini vurabilir mi?"

Dizinin en sıra dışı ve komik bölümlerinden biri olan "Erasmus'la Gelen Yamyam" isimli dördüncü bölümünde, Hollanda'dan Türkiye'ye öğrenci değişim programı Erasmus'la eğitim için gelen Lukas isimli öğrencinin, misafir olarak yerleştiği evin babaannesi Serpil isimli ihtiyarı yemesiyle başlayan komik bir yamyamlık hikâyesine yer veriliyor. Yılmaz ile İlkkan'ın yakın dostu olan ve babaannesini bir yamyama kurban veren Ersoy isimli karakterin şanssızlığı ise kendisini teselli etmek yerine psikolojisini daha fazla altüst etmekten başka bir işe yaramayacak dostlara sahip olması.

"Yanlış Mentor" isimli beşinci bölümde, kendisine hayat yolculuğunda kılavuzluk edecek bir akıl hocası (mentor) arayan Yılmaz, karşısına çıkacak ve mistik anlamlar yüklediği mentoru bulmakla birlikte, yaşayacağı olayların ardından ne yapacağını daha da bilemez hâle geliyor.

"Karanlık Güç" başlıklı altıncı bölüme, yaşadıkları mahallede gerçekleşen esrarengiz bir patlama sonrası, bu patlamaya karanlık bir gücün sebep olduğunu düşünen apartman sakinleri ve mahalleli ile Yılmaz ve İlkkan'ın gerilimli apartman toplantıları damgasını vuruyor.

Yine dizinin en absürt ve komik bölümleri arasında yer alan "İkinci Yol" isimli yedinci bölümünde, henüz bebekken cami avlusuna terk edildiğini öğrenen ve ailesini bulmak isteyen İlkkan'ın çok bilinmeyenli denklemlere rahmet okutacak hikâyesi işleniyor.

Gibi'nin sıra dışı başka bir hikâyeye sahip "Badana" isimli sekizinci bölümünde, Yılmaz ve İlkkan'ın evlerine badana yaptırmak üzere bir boyacı ustasıyla anlaşmaları fakat Yılmaz'ın klasik bir badana tercihine rağmen, ustanın duvarda sanat icra etmek üzere Yılmaz'ın taleplerine kulak tıkaması ve bildiğini okuması üzerine yaşanan gerilim dolu hikâye konu alınıyor.

Dizinin "Ayırtma Yenilemesi" başlıklı dokuzuncu bölü-

münde, sevdiği kadının kendisinden kopmaması için, soluğu medyumda alan İlkkan ve kendisine destek veren arkadaşlarının yaşayacakları olaylara yer veriliyor.

"Kan Parası" isimli onuncu bölümde, Yılmaz ve İlkkan'ın yakın bir arkadaşlarının yeni açtığı kafeye davet edilmeleri sonrası, Yılmaz'ın çay içerken düşürdüğü çay tabağından çıkan sesin bir insanın ölümüne sebep olduğu iddiasıyla başlarının derde girmesine yer veriliyor. Ne yapıp edip ölünün ailesine borçlanmayı başaran iki arkadaşı oldukça sinir bozucu bir borç ödemesi geri bekliyor.

Dizinin seyirciyle buluşan "Yılmaz Bey Banyo" isimli on birinci bölümü ise yaşlı insanlar için faydalı işler yapmak üzere arayışa giren Yılmaz'ın, mahalledeki iki ihtiyar adama ücretsiz ve gönüllü banyo yaptırma hizmeti vermesiyle başlayan ve kısa sürede Yılmaz'ın tüm huzurunu kaçıracak gelişmelere kapı aralayan hikâyesini konu ediniyor.

On iki farklı hikâye

İlk sezonunun on iki farklı hikâyeden oluşacağı duyurulan ve kısa sürede geniş bir izleyici kitlesi oluşturmayı başaran *Gibi*, başroldeki Yılmaz ve İlkkan karakterlerinin gerilimli dostlukları ve her seferinde ceviz kabuğunu dahi doldurmayacak basit meseleleri krize çevirip büyütmeleri ve her defasında hem kendilerinin hem de çevrelerindeki insanların morallerini ve yaşantılarını altüst etmeleriyle sıra dışı bir izlenceye kapı aralıyor. Ve ikili, aslında her birimizin gündelik hayatta yaşadığı şanssızlıklar, çaresizlikler ve tuhaflıkların ete kemiğe bürünmüş hâli.

Gibi, yer yer izleyicinin de sabrını zorlayacak ve saç baş yolduracak diyalogları, komik olma iddiası olmayan, üstelik bunun tam aksine sürekli gerilimle beslenen karakterleri ve her defasında trajik ve tuhaf olandaki mizahı göstermeyi başaran olay örgüsüyle, özgün bir dizi arayan izleyiciler açısından tatminkâr ve şans verilmeyi hak ediyor.

Sadık Şanlı

Sinema Eleştirmeni, Yazar

Birkaç kitap yazdı, birkaçı da yakın zamanda okurlarla buluşacak. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda çalışıyor.

SREBRENİTSA'YA BAKMAK

Aybala Hilâl Yüksel

Srebrenitsa Soykırımı'nı konu edinen bir film yapmak kolay değil, zira Srebrenitsa henüz hatırlanacak kadar unutulmadı. Bütün dünya seyrederken yapılan katliamı failler ve şahitler hayattayken gündeme getirmek dinleyenin de anlatanın da ihtiyaç duyduğu mesafenin tesisini güçleştiriyor. *Nereye Gidiyorsun, Aida?* (*Quo Vadis, Aida?*, 2020) filminin yönetmeni Jasmila Zbanic'in yüzleştiği ilk ve en önemli meydan okuma bu. İkincisi ise bununla yüzleşirken, yeni yüzleşmelere kapı aralayacak dili bulmak. Geçmişle yüzleştirecek, ötekiyle yüzleştirecek ve nihayetinde en önemlisi kendinle yüzleştirecek dili... Sinema illaki araçsallaşacaksa bu yüzleşmeler için araçsallaşmalı.

Filmin merkezinde Birleşmiş Milletler adına tercümanlık yapan Boşnak öğretmen Aida yer alıyor. Aida görevini yaparken bir yandan eşini ve iki oğlunu güvende tutmak için çabalıyor. On binlerce insanın hayatını etkileyen olayları bir aile özelinde anlatan ve insani detaylarla zenginleştiren *Nereye Gidiyorsun, Aida?* yer yer *Hayat Güzeldir*'i (*La vita è bella*, 1997) hatırlatıyor. Aida'nın bazen inanarak bazen inanmayarak, çokça umut ederek, kimi zaman itiraz etmek isteyerek tercüme ettiği tüm diplomatik konuşmalar ise hikâyenin arka planındaki olayları betimliyor. Srebrenitsa'da 8 binden fazla insanın ölüm emrini veren Sırp komutan General Mladiç gibi gerçek şahsiyetler de filmde yer alıyor. Yönetmen Zbanic'in kamerasının marifeti de birbirinden farklı aktörleri perdeye taşırken yaptığı incelikle tercihlerde ortaya çıkıyor.

Aida'nın yer almadığı bölümlerde öne çıkan Mladiç, filmde nasıl göründüğü ile fazlaca ilgilenen biri olarak çiziliyor. Mladiç Boşnak köylerinde muzaffer bir komutan edasıyla yürüyüşünü, Müslümanların bayrağını yere indirişini, esir aldığı insanlara nasıl hitap ettiğini yanından hiç ayırmadığı kameramanın kaydetmesini istiyor. Antik Roma'da zafer kazanan komutanlar namına düzenlenen "triumphus" törenlerini andıran bu sahnelerde Mladiç tıpkı mağlup ettiği rakiplerini küçük düşüren frizler yaptıran Romalılar gibi, kameranın kaydettiği görüntüler vasıtasıyla zaferini pekiştirmek istiyor. Yönetmenin tam da bu noktada Mladiç'in arzuladığı bakışın yerine Aida'nın bakışını yerleştirmesi, Mladiç'in inşa etmeye çalıştığı muktedir imajının altını oyuyor.

Aida'nın bakışı geçmiş günlerin güzel hatıralarına, geleceğe dair umutlara, hayallere yöneliyor. Mağdur ve madunun bakışı ile açılan ve onları özneye dönüştüren sahnelerdeki flashback ve slow motionlar filme yeni bir katman kazandırıyor. Bu sahneler muktedirin kim olduğunu sorgulatmakla birlikte filmin geneline hâkim olan soğuk ve sert gerçeklikte de gedikler açıyor. Filmde bunun en rafine olduğu sekans yorucu günün sonunda kendisine ikram edilen esrardan birkaç nefes çeken Aida'nın Hırvat, Boşnak ve Sırpların birlikte eğlendiği bir güzellik yarışmasını tebessümle hatırladığı bölüm. Burada yönetmen Zbanic seyircisine çok değerli bir sinema ânı hediye etmekle birlikte Aida'yı, bakışın öznesini güçlendiriyor. Öznenin, seyircinin özdeşleşmesine açılan karakterin bir kadın olması da *Nereye Gidiyorsun, Aida?*'yı başka bir açıdan değerli ve ayrıcalıklı kılıyor.

Nereye Gidiyorsun, Aida? zalimin-mazlumun trajik hikâyesini anlatmanın ötesine geçerek, zulmü var eden iktidar dengelerini sorguluyor. İnsanlığın sınırlarının ihlal edildiği bir zaman ve mekânda yalnızca savaşa, soykırıma, trajediye bakmakla yetinmiyor. Bakışın işlevi üzerine de düşünmeye davet ediyor. Anlatının ve tabii sinemanın iktidarı var eden unsurlardan biri olduğuna dair farkındalığın filmin bütününe yayılması anlatılması imkânsız görünenin konuşulabileceği zemini hazırlıyor. Seyirciyi Aida'nın bakışına ortak ederek hatırlamanın, yüzleşmenin ve iyileşmenin imkânını tartışıyor ve soruyor: Nerede durduğumuzu nereden baktığımızdan daha iyi ne aşikâr edebilir?

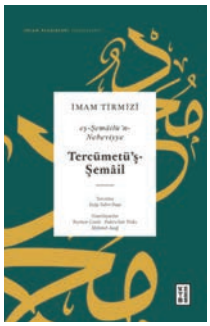

Aybala Hilâl Yüksel

Yazar, Eleştirmen

Sinema üzerine yazıyor. Kısa film ve belgesellerde uygulayıcı yapımcı olarak görev alıyor.

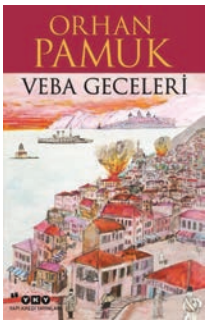
Türkiye'den Kitaplar

Tercümetü'ş-Şemâil

"Ben de sizin gibi bir beşerim ancak bana vahyolunur" âyet-i kerîmesinin hükmünce husûle gelmiş olan "şemâil" türü, asırlar boyu Türk-İslam kültürü ve edebiyatı için en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Peygamber Efendimizin (sav) daha ziyade beşerî özelliklerini, dünya hayatında vaz ve takip ettiği Sünnet-i Seniyye'yi bir örneklik teşkil edecek şekilde aktarmak üzerine gelişen bu türün en önemli örneklerinden, eş-Şemâilü'n-Nebeviyye'siyle nesir yoluyla aktaran İmam Tirmizî'nin bu eseri olarak bilinir. Kitap, son dönem Osmanlı paşalarından Mekteb-i Fünûn-ı Bahriye mirlivâsı, hem velûd bir Türk âlimi ve münevveri hem de Üveysî tarîk ile müridi olduğu İdrîs-i Muhtefî Hazretleri vasıtası ile sâdık bir sûfî olan Eyüp Sabri Paşa tarafından *Tercümetü'ş-Şemâil* adı ile elli altı bâb hâlinde, hadîs-i şerîf izahları, şerhleri ve râvi silsilelerine ilaveten konuları destekleyen âyetler, beyitler ve manzumeler eşliğinde tercüme edilmiş. Ketebe Yayınları tarafından basılan eseri Reyyan Çorak, Fakirullah Yıldız ve Mehmet Asağ hazırladı.

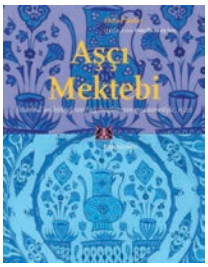
İmam Tirmizi, çev. Eyüp Sabri Paşa, Ketebe Yayınları

Veba Geceleri

Orhan Pamuk'un otuz beş yıldır üzerine düşündüğü, beş yıldır yazdığı *Veba Geceleri* okurla buluştu. Roman 1901 yılında 3. Veba Pandemisi döneminde Osmanlı'nın 29. Vilayeti Minger adasında geçiyor. Pamuk'un salgın, karantina, devlet ve birey konularını bir masal havasıyla tartıştığı bu tarihî roman, konusuyla yaşadığımız günlere de ışık düşürüyor. Hikâye kısaca şöyle: 1901 baharında Osmanlı İmparatorluğu'nun 29. vilayeti Minger Adası'nda veba salgını baş gösterince Sultan Abdülhamit önce Sağlık Başmüfettişi kimyager Bonkowski Paşa'yı, onun arkasından da genç ve başarılı Doktor Nuri'yi salgını durdurması için adaya gönderir. Padişah kısa bir süre önce genç doktoru, sarayda hapis hayatı yaşattığı ağabeyi önceki padişah V. Murat'ın kızı Pakize Sultan ile evlendirmiştir ve Pakize Sultan da bu yolculukta kocasına eşlik etmektedir. Adada ise genç ve milliyetçi Osmanlı subayı Kolağası Kâmil, onun âşık olduğu adalı Zeynep ve her şeye yetişmeye çalışan Vali Sami Paşa ile güzel sevgilisi Marika vardır. Sayfalar boyunca karantina yasaklarına itaat edilmesi için çaba harcayan bu insanların vebayla, adadaki geleneklerle ve sonunda birbirleriyle ve ölüm tehditleriyle savaşını ve yaşadıkları aşkları görürüz.

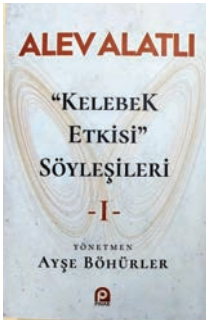
Orhan Pamuk, Yapı Kredi Yayınları

Aşçı Mektebi

Priscilla Mary Işın'in yeniden yayıma hazırladığı Aşçı Mektebi kitabının yazarı Ahmed Şevket hakkında ne yazık ki geniş bilgiler yok. Kitabın iki ciltlik bir basımının arka kapağında *Kamus-ı Tabâhat, Kiler* ve *Takvim-i Tabâhat* adlı basılmamış kitapları olduğu belirtilmiş, ancak eğer basılmışlarsa bu kitapların henüz gün yüzüne çıkmış nüshaları mevcut değil. Ahmed Şevket'in kitabının değeri içindeki iki bini aşkın Fransız yemeği tarifinden değil, içerdiği yerli yemeklerin tariflerinden geliyor. Bu nedenle kitaptaki toplam 3031 tariften sadece 914'ü bu basıma dâhil edildi. *Aşçı Mektebi*'nin en ilginç yönü, daha önce yayınlanan Osmanlıca yemek kitaplarında bulunmayan tarifleridir. Ahmed Şevket, diğer Osmanlıca kaynaklarda aynı adı taşıyan tariflerden oldukça farklı veya çok daha detaylı olan başka tarifler de verir. Bunlar arasında kestaneli yahni, domatesli pilav, kıymalı makarna, sarma baklava, ev gözlemesi ve dilber dudağı sayılabilir. Kitaba eklenen sözlük bölümünde Fransızca terimlerden başka, günümüzde yaygın kullanılmayan Arapça sözcükler ve az bilinen bazı malzemelerle ilgili açıklamalar bulunuyor.

Ahmed Şevket, haz. Priscilla Mary Işın, Kitap Yayınevi

Kelebek Etkisi

Hem Türkiye'nin hem de dünyanın ekseni sürekli değişirken bu krizlerin ortasından esasa, kaynaklara, kadim değerlere bakmak için çaba harcanması gerekiyor. Aksi takdirde dönüşüm hâlindeki dünyada yaşayakalmaya çalışan bizler için ülkemizin temel meselelerini, dünyanın gidişatını kavrayabilmek mümkün olmaz. Olguların hakkını veren ve zihnin berraklaşması çağrısında bulunan *Kelebek Etkisi Söyleşileri I ve II*., Alev Alatlı ile Ayşe Böhürler'in "Kelebek Etkisi" programındaki sohbetlerinden oluşuyor. Kitaplar Rusya, Amerika, neoconlar, paleoconlar, Amerika'nın sol ve sağ damarları, milenyum dinleri, paganizm ve panteizmin günümüzdeki görünümleri, küreselciler, ekolojik hareketler, Hollywood, Yehova Şahitleri, intihar kültleri, zihin kontrol sistemleri, insanların geçmişlerinden koparılıp robot hâline getirilmesi, paralı askerlerden paralı hapishanelere dünya sistemi gibi birçok başlığa temas ediyor. Elbette karamsarlığa kapılmadan ve hep yeni başlangıçları teşvik ederek... *Kelebek Etkisi Söyleşileri*, Türkiye ve dünya hakkında bilmeden konuşmanın yol açtığı çatlakların büyümesiyle ortaya çıkan durumları gözler önüne seriyor.

Alev Alatlı, yön. Ayşe Böhürler, Pınar Yayınları

Nesnesiz Dünya

"Süprematizm denince, yaratıcı sanatta saf hissin üstünlüğünü anlıyorum" diyor Kazimir Maleviç, kurucusu olduğu akımı anlatırken. Figüratif sanatlardaki basit formların saf duyarlılığına bağlı bir üstünlük oluşturmak istediği için 1915'te *Beyaz Arka Plan üzerinde Siyah Kare* adlı eserini yapan, bu resmiyle de süprematizmi kuran ressam, avangartların gelişiminde de önemli bir rol oynamıştı. Onun sanat anlayışının bugün yeterince anlaşılıp anlaşılmadığı ve ne gibi sonuçlar doğurduğu ise hâlâ tartışılıyor. Rus ressamın *Nesnesiz Dünya - Süprematim Manifestosu* isimli Ketebe Yayınları'nın Exlibris serisinden okurla buluşan eseri, onun resim sanatında yaptıklarının yazınsal karşılığı niteliği taşıyor. Tugay Kaban çevirisiyle okuduğumuz eser "Resimde Ek Unsurun Teorisine Giriş" ve "Süprematim Manifestosu" adlı iki bölümden oluşuyor. Ayrıca kitabın girişinde çevirmenin Maleviç'i tanımamızı ve anlamamızı kolaylaştıracak bir önsözünün olduğunu ekleyelim.

Kazimir Maleviç, çev. Tugay Kaban, Ketebe Yayınları

Taşrada Bir Ay

Çağdaş İngiliz edebiyatının önemli isimlerinden Joseph Lloyd Carr'in klasikleşmiş eseri *Taşrada Bir Ay*, Jaguar Kitap etiketiyle okurla buluştu. Eser, Tom Birkin'in I. Dünya Savaşı'nda cephede savaşmış, psikolojisi bir hayli bu durumdan etkilenmiş, kanlı çarpışmalara şahit olduğu Passchendaele'den muharip gazi olarak ülkesine dönmüş olmasından sonra, hayatı yakalama çabasını aktarıyor. Abartısız, zarif bir üslupla ilerleyen kitapta, eski eserler üzerine bir eğitim almış olan Birkin, Orta Çağ'dan kalma freskin gün yüzüne çıkarılması işi için Kuzey Yorkshire'daki Oxgodby kasabasına gelir. İlk başta, bir Londralı olarak taşraya âdeta Marslı kadar yabancıdır; fakat taşranın sabit yaşamı ve çalışma ritmi, beraberinde imkânsız bir aşkın da kapısını aralayarak Birkin'i kısa sürede içine alır, ona savaşın yaralarını sarmasında yardımcı olur ve kendisini evinde hissettirir. *Taşrada Bir Ay*, yazarın deyimiyle "sonsuza dek yitirilmiş bir dönemi" ve o dönemden yadigâr kalan sevinçleri, üzüntüleri, korkuları, kızgınlıkları,hayal kırıklıklarını, umutları, hayalleri ve tabii ki emekleri unutturmamak için yollanmış, zamanın zalim eline direnen bir kartpostal gibidir âdeta. Bu karpostalın arka planında taşrayı, doğayı ve sakinliğin betimlenişini de görürüz.

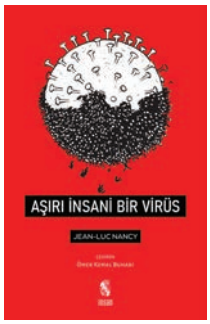
Joseph Lloyd Carr, çev. Umay Öze, Jaguar Kitap

Sanatın Seyri

Akademisyen ve yazar Mehmet Sabri Genç'in "Edebiyat ve Felsefe Yazıları" alt başlığı taşıyan yeni kitabı *Sanatın Seyri* Vadi Yayınları etiketiyle okurla buluştu. Eser, yazarın daha önce farklı dergilerde yazdığı yazıların bir seçkisini içeriyor. On yedi ayrı makale bulunan kitaptaki konular birbirinden farklı ama birbiriyle oldukça ilintili. Yaşadığımız cemiyet ve sahip olduğumuz medeniyet idraki çerçevesinde; felsefe ile edebiyatı, edebiyat ile felsefeyi birlikte düşünerek, yaşadığımız çağ hakkında kendi bastığımız topraklar üzerinden ulaşılan bazı çıkarımlara temas eden *Sanatın Seyri*'nde, sinema, şiir, müzik, resim, fotoğraf gibi sanat dallarının dehlizlerinde geziniliyor.

Mehmet Sabri Genç, Vadi Yayınları

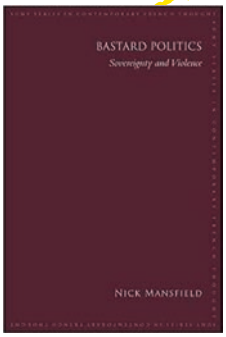

Aşırı İnsani Bir Virüs

1945'ten beri savaşları ihraç eden kıta, bugün ise kargaşaya yol açan bir salgını ithal etti. Koronavirüs, küreselleşmenin bir ürünü olarak teknik, ekonomik, tahakküme dayanan bir kuvvetler mekaniğini tetiklerken aynı zamanda büyüme modelini tekrar sorgulamaya açtı: Bu sağlık krizi yaşam, beslenme ve zehirlenme koşullarından kaynaklanmıyor mu? Kitabına Nietzsche'den ödünç bir isim koyan Nancy, "Eskiden 'ilahi' olan şimdi 'insani' oldu –aşırı insani" diyor. "Savaşlarla ihraç ettiğimiz, başka virüslerle ve kanserlerle sınırlı olduğunu düşündüğümüz ölüm, işte sokağın köşesinde pusuda bizi bekliyor. İnsan olduğumuzu, kesinlikle insanüstü veya insanötesi varlıklar olmadığımızı keşfediyoruz. Aşırı insani? Veya bundan ziyade asla aşırı olamayacağımızı anlamamız gerekmiyor mu?" Nancy ufuk açıcıyı fikirleriyle virüs ve etkilerini değerlendiriyor...

Jean- Luc Nancy, çev. Ömer Kemal Buhari, İnsan Yayınları

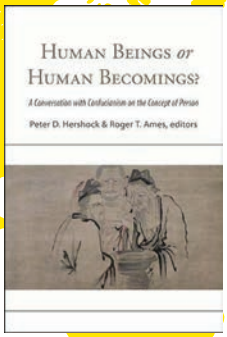
Dünyadan Kitaplar

Soysuz Siyaset

"Egemen" der Schmitt, "olağanüstü hâle karar verendir." Bu pratik şu anlama gelen, hukuku askıya alan olayın sahibidir, patronudur, odur hükümdar. Schmitt'tin liberalizm eleştirisinden beri şişede durduğu gibi durmayan egemenlik kuramına olan ilgi Nick Mansfield'ın metniyle de tekrarlanıyor. Haddi zatında egemenlik kuramı, modern anlamda siyaset teorisinin, yani Tanrı-dışı bir iktidar alanı olarak siyaset tanımının da kritik anlarından birisidir. Zira modern anlamda siyaseti düşünmek "devlet"i düşünmek demektir ve bu da bizi pratikte egemenlik kuramının eşiğine getirip bırakmaktadır. Dolayısıyla bir ucu teolojik ve ontolojik bir ucu saf politik bir mesele olarak egemenlik belki de siyaset teorisinin en önemli unsurlarının başında gelmektedir. Mansfield'ın metni bu anlamda, Hobbes'tan Agamben'e kadar söz konusu egemenlik kuramı tartışmalarına ışık tutan bir çalışma olarak kendini gösteriyor.

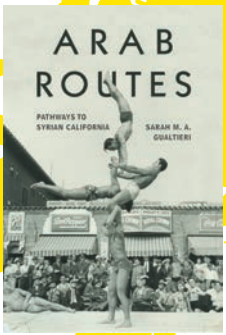
Bastard Politics, Nick Mansfield, Suny Press, 2021, 204 s.

İnsan Doğmak mı İnsan Olmak mı?

Hobswann, başka bir bağlamda, "tuhaf zamanlar" demişti yirminci yüzyıl için. Onun bu ifadesinin takip eden ve içinde yaşadığımız yüzyılımız içinde devam ettiğini söylemekte bir beis yok galiba. Zira editörlüğünü Peter D. Hershock ve Roger T. Ames'in yaptığı bu çalışma bizlere, artık herkesin üzerinde ittifak ettiği küresel (iklim) krizinin ilacı olarak Çin'i, Konfüçyüs ve Buda'nın kadim öğretilerini tavsiye ediyor. Küresel iklim bozulmasının nedenleri iyi bilinmesine rağmen, ölçeğin eylemi ve bunu ele almak için gereken çözümün hâlâ belirsizliğini koruduğu zamanımızda elimizdeki çalışma tam da bu bozulmanın giderilmesi noktasında unutulan kadim bir manayı tekrar gündeme getirmesi açısından önemli. Ama öte yandan Çin'in sadece küresel bir güç olarak değil de zihinsel bir güç olarak da pazarlanması, önümüzdeki sürecin ipuçlarını bize veriyor olması açısından hayli manidar bir metin kılıyor bu çalışmayı.

Human Beings or Human Becomings?, Peter D. Hershock, Roger T. Ames (Editors), Suny Press 2021, 281 s.

Suriye'den Kaliforniya'ya Arap Rotası

Türkiye öteden beri çeşitli vesilelerle göç alan ülkelerden birisi. Bunun nedenleri bir yana, vakanın bu olmasına rağmen hâlâ eli yüzü düzgün bir göçmen siyasetine de, göçmenlerle ilgili farklı boyutlarda işlemesi gereken entelektüel çalışmalara da sahip değil. Arap Baharı'yla vatanlarından "olmayan sınırlar"ı kaldırarak memlekete gelen Suriyeli göçmenler için de durum aynı ne yazık ki. Sarah M. A. Gualtieri, Amerika ve daha özelde Los Angeles ve Kaliforniya özelinde Suriyeli göçmenlerin izlediği yolların izini sürüyor. Metin, Suriye Amerikan topluluğunun hikâyelerine, göçmenlerin torunlarıyla yapılan röportajlarla zenginleştirilmiş güçlü görüntü ve metinleri inceleyerek Suriyelileri bir bakıma Güney Kaliforniya tarihine yeniden dahil ediyor. Çalışma Suriyelilerin Los Angeles'ın "küreselleşmesi"ne yaptıkları katkıyı anlatarak, göçmenler ve daha özelde Araplar için dolaşıma sokulan ırkçı ve klişe dolu önyargıların hamaset dolu içeriğini gözler önüne seriyor.

Arab Routes, Sarah M. A. Gualtieri, Stanford University Press, 2019, 224 s.

VakıfBank'ta FAST ile para göndermek çok kolay

Kolay Adres ya da IBAN'la 7/24 dilediğiniz kişiye dilediğiniz anda para gönderebilirsiniz.

VakıfBank, daima seninle.

fast | #dijitalkolaylaştırır

444 0 724 | vakifbank.com.tr

VakıfBank
Burası Sizin Yeriniz

/vakifbank

AnadoluJet'le **Bodrum ve Dalaman'ı** Keşfetme Zamanı

Bu bahar **Ankara'dan Bodrum ve Dalaman'a** AnadoluJet'le direkt uçun.

Detaylı bilgi için:
anadolujet.com

ANADOLUJET
A TRADEMARK OF TURKISH AIRLINES